

JAKIN

ROMAN BERRIOZABAL

EAren HIZKUNTZ POLITIKA

JOXE AGUSTIN ARRIETA

HBren HIZKUNTZ POLITIKA

ENEKO OREGI

EAreH HIZKUNTZ POLITIKA

XABIER GURRUTXAGA

EEren HIZKUNTZ POLITIKA

ERRAMUN BAXOK

EBren HIZKUNTZ POLITIKA

ALAIN IRIART

EMAreH HIZKUNTZ POLITIKA

JOXE AZURMENDI

ARESTIREN TINTAZKO BATAIOAZ

MARIANO FERRER

EGUNEN GURPILEAN

62

URTARRILA-OTSAILA 1991

JAKIN

62

URTARRILA-OTSAILA 1991

AURKIBIDEA

ENBAKI HONETAN	7
----------------	---

AI NAGUSIA	11
ROMAN BERRIOZABAL EAJren HIZKUNTZ POLITIKA	
	29
JOXE AGUSTIN ARRIETA HBren HIZKUNTZ POLITIKA	
	53
ENEKO OREGI EAren HIZKUNTZ POLITIKA	
	77
XABIER GURRUTXAGA EEren HIZKUNTZ POLITIKA	
	111
ERRAMUN BAXOK EBren HIZKUNTZ POLITIKA	
	121
ALAIN IRIART EMAren HIZKUNTZ POLITIKA	

AIAK	129
JOXE AZURMENDI ARESTIREN TINTAZKO BATAIOAZ	

GUNEN GURPILEAN	145
MARIANO FERRER	

© JAKIN

JAKINEKO IDAZLANEZ INON
BALIATZERAKOAN AIPA BEDI,
MESEDEZ, ITURRIA

JAKIN

ALDIZKARI IREKIA DA ETA EZ
DATOR NAHITAEZ IDAZLEEN
ERITZIEKIN BAT

ZUZENDARIA

JOAN MARI TORREALDAI

REDAKZIO-BATZORDEA

PAULO AGIRREBALTZATEGI - JOXE AZURMENDI - JOSEBA INTXAUSTI

IDAZKARITZA ETA ADMINISTRAZIOA

Tolosa Hiribidea, 103-1. C 20009 Donostia - Tel. (943)21 80 92 - Fax 21 82 07

1991ko PREZIOAK

BARRUAN	HARPIDEDUNA	EZ HARPIDEDUNA
Harpidetza	3.800 pta.	—
Ale arrunta	635 pta.	950 pta.
KANPOAN		
Harpidetza	4.300 pta. (215 FF)	—
Ale arrunta	725 pta. (37 FF)	1.100 pta. (55 FF)

SUMMARY

THE LINGUISTIC POLICY OF THE POLITICAL PARTIES

JAKIN

For “Basque language and Society” week, organized annually by “Jakín”, the magazine calls upon the majority nationalist political parties (abertzales) of the Autonomous Basque Community (Euskadi) for an exposure of their general guidelines on linguistic policy and its application, both within the party and within three important social areas: education, mass media and Public Administration.

The week closed with a round-table

conference of North Euskadi’s Nationalist parties (EA, EB, EMA, IPAR BURU BILTZARRA, EAJ/PNV), who were sent the following schemes: valuation of the presence of Euskara in North Euskadi (Iparralde) in education, mass media and Administration; valuation of the Linguistic Plans of South Euskadi’s parties, and a critique of the vision held by South Euskadi’s political parties vis-à-vis North Euskadi.

THE LINGUISTIC POLICY OF EAJ/PNV

ROMAN BERRIOZABAL

In these slow but hopeful times of national reshuffle, EAJ/PNV wish to display their determination to contribute to normalizing the use of the Basque Language (Euskara).

The Basque Language (Euskara) in EAJ/PNV’s opinion, has never experienced, throughout its history, such a recognition and support as it receives nowadays in different fields (Edu-

cation, Mass Media, Administration...). On the other hand it is also true that the Basque Language (Euskara) has never been in such a critical situation as it is now (Basque speakers in minority, Basque illiteracy, the receding vitality of the Basque language...). These are the reasons why the outspreading of its knowledge, as well as its use in every field

of social life become a challenge for the future —to be or not to be a Basque speaker—, fact that every single Basque, and every single political party that represents them,

should freely assume and support.

EAJ/PNV have taken the decision to take on this challenge in favour of the Basque Language (Euskara).

THE LINGUISTIC POLICY OF HB

JOXE AGUSTIN ARRIETA

Is there really any way out? How can we avoid disorganization and escape the total extinction of this language of ours which, whilst having a fairly healthy *corpus*, yields such a weak *status*? What future awaits Euskara when all the mechanisms and necessary conditions for its linguistic development and the sociolinguistics of the social inertia are on the side of (the) other language(s)? What sort of significant change must be produced so that the Social survival of Euskara becomes a reality, i.e. reaches its normalization? Albeit it is

true that it has forged a little ground in some -but very scanty- social circles, what should be done to change the course and slow down the incessant general retrogression that it has always suffered and to this day still suffers? What must and can be done in concrete terms by a political party?

The author exposes the plans for Euskara pursued by Herri Batasuna, a party that maintains as its fundamental strategic goal, the construction of a free, united, socialist and Euskaldun “Basque State”.

THE LINGUISTIC POLICY OF EA

ENEKO OREGI

The main purpose of this work is to inform our society of the strategy followed by Eusko Alkartasuna with regard to linguistic policy, as well as the actions that are carried out with regard to its application.

The criteria are as follows:

Euskara is, above all, the language of the Basque people; it is the national language of Euskadi; through being a minority language its survival is in serious danger; linguistic Policy is to all sense and purposes a kind of

social intervention encouraged by the Administration; the political parties, whilst carrying out a determined Linguistic Policy through the institutions, are at the same time social institutions themselves.

Eusko Alkartasuna’s linguistic policy is thus, rooted in the development of these guidelines so as to overcome the dangers and harm that surround both the party and the social work in which the party involves itself through various areas of social life.

THE LINGUISTIC POLICY OF EE

XABIER GURRUTXAGA

While we want Euskadi (The Basque Country) to find its place in the union of the peoples of Europe, we want Euskara (The Basque Language) to achieve its place among the European languages.

We consider the design of appropriate linguistic strategies for the different territorial and sectorial boundaries to be basic and fundamental, as far as the increase in the level of knowledge of Euskara among the citizens of Euskadi is attempted with the necessary continuity, without neglecting the range of consolida-

tion of its usage. The efforts made in the fields of education, mass media and Public Administration have been evaluated in this article. Alternative proposals have been suggested in some fields and / or, where appropriate, the complete reorganization of the patterns of euskaldunization have been proposed.

A special evaluation of the legal-social and political situation of Navarra has also been done, given the diversity of conducts allowed by the existence of two different legal-political frameworks.

THE LINGUISTIC POLICY OF EB

ERRAMUN BAXOK

EB(basque Unity) proclaims the right to use the Basque Language in education, mass media and social relationships and they demand the official use of Basque in all fields. EB also supports the Basque schooling system (ikastola), the extension of ETB(Basque Television) to the entire northern region of the Basque Country, the official recognition of the Basque Academy and the bilingualism

of all official documents.

EB criticizes the nationalist political parties of South Euskadi, since they consider that Basque language (uniting factor by excellence) is not a party's exclusive property. They also criticize the lack of specific strategy for the Northern Region of the Basque Country and the utilization of the "tête de pont" Strategy.

THE LINGUISTIC POLICY OF EMA

ALAIN IRIART

EMA(Basque abertzale movement) confirms and criticizes the exclusion of Basque by the French official and public institutions in Northern

Basque Country. They propose the creation of "Iparraldeko Biltzarra" a new organization in the three historical territories, with jurisdiction

over the areas of education and language, as well as a general plan for the recovery of the Basque language.

As far as the approaches of the Southern Basque Political parties in Iparralde are concerned, they criti-

cize, on the one hand, the non-existence of such approaches on the part of the non-nationalist parties; on the other hand, their "branch" strategy, and the search for their own interests on part of the abertzale parties.

THE FIRST PUBLICATION OF ARESTI

JOXE AZURMENDI

Going against general opinion, the first poem of the Basque poet Gabriel Aresti was not "Dance dans la prière" but rather "Quatrième mouvement presto", published anonymously in "Eusko Gaztedi" from Caracas. This poem is reproduced here accompanied by the correspondence that preceded its publication.

In this article the author underlines the numerous linguistic polemics in which Aresti participated, and situates them within the general debate of the time about the model of language. They are fragmentary reminiscences of the distance covered by Aresti, from "Tobera" up to "Harri eta Herri".

NEWS TODAY

MARIANO FERRER

Mariano Ferrer, journalist and radio speaker, has selected several highlighting pieces of information such as events, debates... that took place in January, to be underlined: the new International Order, the Gulf War, the motorway to be built through Leizaran, the pastoral written by the

bishops of Bilbao regarding the situation of the prisoners, the unification of the Arab language, the Taxation of businessmen's income, Gorbachov, the conferring of the Presidency of the Basque Government to J.A. Ardanza, the University of the Basque Country, etcetera.

ZENBAKI HONETAN

Eskuetan duzun hau bigarren aldiko 62. zenbakia da eta 1991ko lehena. Ikus dezakezunez, eraberritua dator *Jakin* 1991 honetan, aurretiaz esan bezala. Gure ustetan, ederragoa, modernoagoa.

Itxura aldetik, alderdi formaletan ikusten da oraingoz aldaketa. Bada iada lankidetzeta finko berririk ere. Urtearen buruan, esan ahal izango dugu, edukinetan ere izan duela hobekuntzarik. Aberatsagoa, atseginagoa, irakurterrazagoa egin nahi dugu.

Egia esan, aldakuntza hasi orain bi urte hasi genuen maiztasun handiagora pasaz, 4tik 6ra alegia. Bi urtetan eutsi diogu honi, eta oraingoa beste jauzi bat egiten dugu, kualitatiboa oraingoa.

Iaz beste aldaketa bat izan genuen. Juridikoki eta lekuz aldatu zen aldizkaria. EFA utzi eta 1990eko apirilaren 26an merkatal elkar go anonimoa bilakatu zen. Hona hemen fundatzaile eta partaideak: Juan Telesforo Zuriarrain Urretabizkaia, Esteban Agirre Lazkano, Joseba Intxausti Rekondo, Bittor Garamendi Alegria, Jose Antonio Aduriz Zabala, Joxe Azurmendi Otaegi. Administrazio-Kontseiluar en

Kontseiluburua Joseba Intxausti da eta Kontseilu-buruorde eta idazkaria, Bittor Garamendi.

Zuzendaritzan eta Redakzio Batzordean burua lehengo lepotik du *Jakin*-ek: Joan Mari Torrealdai, Zuzendari, eta Batzordekoak: Paulo Agirrebaltzategi, Joxe Azurmendi eta Joseba Intxausti.

Iadanik esan dugunez, *Jakin* bereburu da orain, autonomia. Azpiegitura badu, eta bide berriak urratzeko borondatea ere, baldin ekonomiaren aldetik erraztasunik badugu. Gure harpidedunetan dugu oinarri nagusia, noski, baina behar-beharrezkoa zaigu, baita ere, euskal erakunde publikoen eskuzabaltasuna. Aurten ere Kultur Sailaren laguntza emankorren zain gaude.

Zenbaki honetako gaietara itzuliz, alderdi politikoen hizkuntz plan teamenduen azalpena da gai nagusia. Paperera pasa aurretik hitzaldi gisa ezagutu genituen urrian, *Jakin*-ek berak antolaturiko ihardunal dietan. Urtero bezala, astealdi hori Donostian ospatu genuen, Donostiako Aurrezki Kutxa Munizipalaren babes eta laguntza esker-gaitzarekin. EAEko alderdi abertzale nagusiek bananbana eskaini zuten bere programa. Azken egunean Ipar Euskal Herriko EA, EB, EMA eta Ipar Buru Biltzarra (EAJ) bildu nahi izan genituen mahainguruan. EA eta EBko ordezkariak bakarrik azaldu ziren, ezin etorria adieraziz beste biak. Baina aldizkarirako idatziz lortu, bi alderditako programak bakarrik lortu ditugu, EB eta EMarenak.

EAEko alderdiei zera eskatu zitzairen, alegia, bere hizkuntz politika alderdi barruan eta batez ere hiru gizarte-alorretan: irakaskuntzan, komunikabideetan eta administrazioan. Iparraldekoiei, aldiz, eskatu zitzairen bertako egoeraren hiru alor horietan eta Hegoaldeko alderdieta-ko hizkuntz politikaz eritzia eta hauek Iparraldeaz duten jarr eraren kritika.

Alderdi politikoen erantzunez gain, bada besterik ere zenbaki honetan. Joxe Azurmendik Gabriel Ar estiren lehen olerkia aurkitu du. Beronen ingurumariaz eta Arestiren hizkuntz eritzi eta eztabaidez ari da Joxe Azurmendiren idazlana *Gaiak* sailean.

Egunen gurpilean saila berrabiatzen dugu atzera. Mariano Ferrer kazetariaren lankidetza izango dugu sail honetan. Egunez egun zenbait gai, albiste, gertakari komentatzen du Mariano Ferrer-ek, berak ohi duen zorroztasunez. Txema Auzmendik euskaratzen ditu Marianoren lanak.

G AI NAGUSIA

ROMAN BERRIOZABAL

EAJren HIZKUNTZ POLITIKA

JOXE AGUSTIN ARRIETA

HBren HIZKUNTZ POLITIKA

ENEKO OREGI

EAREN HIZKUNTZ POLITIKA

XABIER GURRUTXAGA

EEren HIZKUNTZ POLITIKA

ERRAMUN BAXOK

EBren HIZKUNTZ POLITIKA

ALAIN IRIART

EMaren HIZKUNTZ POLITIKA

EAJren HIZKUNTZ POLITIKA

ROMAN BERRIOZABAL

Eusko Alderdi Jeltzaleak euskarari buruz, eta konkretuago oraindik, euskalgintza berari buruz dituen asmoei heldu aurretik, *Jakineko* arduradunek eskatu bezala, behar-beharrezkoa iruditu zaigu gure Alderdiak euskararen inguruan dituen helburu eta erizpide nagusiak azaltzea lehenengo eta behin, jarraian esango dena bere horretan ondo kokatu eta ulertu ahal izateko. Hemen esango direnak lehen ere esan eta idatziak daude. Inork interesik badu, jo 1987ko uztaillean Zestoan eginiko Batzarrean onartutakoei tala. Goazen, bada, esanikoa azaltzera.

HELBURUA

EAJk Euskadi euskalduna du amets. Berton eta bertokoentzat jaio eta sendo errotuta dugun alderdi zahar-berritu honek bere buruari jarritako helburu politikoen arteko nagusienetarikoa du horixe.

‘Euskal Herri euskalduna izatera heldu behar dugu’ esaldiak izan nahi du EAJren egitasmo politikoetatik bat.

Sabino Arana Goiriren egitasmo zabal eta aberatsean euskara muina zen, bihotza, arnasa... Ez da abertzaletasunik euskararik gabe. Besterik esan edo pentsatu nahi lukeenak, Arana Goiriren egitasmoa ezezaguna du.

Euskara Herri honen berezko hizkuntza delako, kulturarekin batera hizkuntzak *Herri* egiten gaituelako eta gure maisu eta gidari den Sabino Arana bertotik jarraitu nahi dugulako, EAJk bereak eta bi egingo ditu, bere jokaera politikoa azaldu behar duen leku guztietan, Euskadiko biztanleen arteko ohizko hizkuntza euskara izan dadin.

Euskadik duen apostuaren alderik nagusia euskararen inguruan gauzatzen da. EAJk euskararen aldeko apostua aberri-erantzukizuntzat hartu nahi du.

Hauxe da EAJk Herriaren aurrean emana duen hitza. Orain baino lehen, belaunez belaun gure alderdikideek egin bezala, gero ere, EAJk lan egingo du, asko eta ugari.

ABIAPUNTUA

Gaurrengoko euskararen egoera bi ardatzen ingurumarian aztertu beharko genuke:

- gaur eta hemen iraganari begira
- gaur eta hemen etorkizunari begira.

Goazen, bada, puntuz puntu:

1. Euskarak ez du bere historian zehar gaur egun ezagutzen duen aitormen, bitarteko eta bultzadarik ezagutu.

Hau esan beharrekoa da. Beste hau esan beharrekoa den bezala: ekinaldi horretan EAJ izan dela gidari hein handi batean.

Hor da Hegoaldean, Iparraldean ez bezala, euskara bere egoera gutxien eta gutxietsitik atera nahian araubidetutakoa.

EAJren eritziz, Gernikako Estatutuaren 6. artikulua, euskararekiko eta euskararen gizarte-mailako hizkuntza normaltzea lortzeko gauza da. Behar adinbateko bideak uzten ditu zabalik eta euskara gazteleraren mailan erabilia izan dadin, berme nahikoak azaltzen ditu artikulua horrek, aitormen ofiziala ematen bait dio. Euskararen Erabileraren Normalizazio Legeak, bestetik, euskaraz bizi gura dugunok maila guztietan euskaraz bizi ahal izateko eskubidea izan dezagun finkatzen du.

Norbanakoaren eskubideetan dago oinarriturik, euskarak eskubide hauetan oinarriturik hizkuntz gatazkarik piztu gabe aurrerabide sendoa eta tinkoa egin dezakeelakoan.

Nafarroari dagokionez, bestalde, honako hau esan beharrean gaude: Forua Hobetzeko Legearen 9. artikuluan finkatutakoa garatu asmoz indarrean jarritako Euskararen Legea ez duela gogokoa. Gogoko ez izan arren, ez dagoela besterik gabe horri muzin egiterik. Eskaintzen dituen aukerak eskainita, gogor ekin behar izango zaio ahal den eta etenik oparoena ateratzeko.

Dena den, EAJk Nafarroa osoan euskara hizkuntza ofizialtzat hartua izan dadin lan egingo du.

Iparraldean orain arte gertatutakoa kontu jakina den honetan, itxaropentsu gara Europatik hizkuntza gutxiendarrren babes eta sustapenerako etorri daitezkeen neurriekin. Ongi etorriak izan bitez, bada, Iparraldeko anaia euskaldunen artera.

Aipaturiko legediak mutur batekorentzat zulo nabarmenak izan arren, urrezko ateak zabaltzen ditu euskararen alde lan egiteko eta euskara zabaltzeko. Alde onak nabarmenagoak dira, gabeziak baino. Zulo zaharrari begira ekiteak ez dio euskarari ezer onik ekarriko, irri eta mirri eta zereko-zeretari ibiltzearekin ez bait dago euskara aurrera eramaterik.

Hizkuntzak ez dira legez errotzen gizarteetan; hala eta guztiz ere, legeak beharrezkoak dira, gizartearen iharduera-
ren oinarri eta jokoaren arauen adierazgarri.

Aipaturiko Legeak indarrean jarri ondorenetik gaurdaino eramandako bidea tinkoa eta aberatsa izan da. Hezkuntza alorrean han-hemen hartutako erabakiak eta emandako urratsak beren fruitua ematen ari dira. Euskal komunikabi-
deen eragina agerikoa da. Herri Administrazioa eus-
kalduntzeko saioa indarrean da.

‘Bi milloiez zer egingo euskararen alde?’ galdetzen zuen Lizardi alderdikidea aho zabalik geldituko litzateke gaur eta hemen duguna ikustearrekin batera: ehundaka liburu berri urtero; milaka andra-gizon euskaratik bizitzen; hamarmilaka neska-mutiko euskaraz ikasten; milaka milioi dirutan euskararen alde.

Bai, baina, gaur eta hemen etorkizunari begira jartzen bagara, honako beste hau esan beharrean gaude:

2. Euskararen alde egin den guztia, egin beharr eko lanaren hastapena baino ez da.

Lizardik berak handiki soinekoz jantzita ikusi nahi izan zuen euskara ikusteko asko egin behar da oraindik. Asko eta ugari dira egitekoak inguruko bi Estatuaren politika bate-
ratzaile eta hizkuntza erraldoiek mendeetako eraginez eus-
karari berari eragindako atzerakadatik ateratzeko.

Erdararen itsaso zabalean gaur egun euskara hitzegiten deneko lurraldea uharte txikiez osatutako multzoa izatera ozta-ozta heldu da. Biztanleen artean euskaldun elebakar guztiak desagertu egin dira eta Herri honetako elebidun

bakarrak euskaldunak izanik, gizarte bizitzako iharduerarik gehienak erdaraz gauzatu behar izaten ditugu. Edo beste modu batera esanda, euskaldungoaren txikitasunak euskaraz bizitzeko ezintasuna dakarkigu euskaldunoi.

Esku bete lan dugu, bada, nazio-berreraikuntzan sines-ten dugunok.

Arazoa ez da hor bukatzen. Orainsu arte, eta batez ere eskola eta unibertsitaterako sarbide ezaren eraginak honako hau ekarri du: hizkuntza bera oraindik bere garapen osorako beharrezkoa duen autonomiaren jabe ez izatea.

Itxuraldatutako gizarte honen alde ahulenetarikoa, ezbairik gabe, euskaldungoaren gehiengo bat euskaraz hezi ez izana dugu; okerrago oraindik, bere-berea duen hizkuntzan analfabeto izatea. Hori dela eta, beste hizkuntza batean jantzi eta hezitako lagunak aurkitzen ditugu sarri-sarri, bere buruan duena behar duen arintasun eta argitasunez azaltzeko gai ez direnak.

Gauzak horrela, eta egitekoaren garrantziaz eta premiaz jabeturik, ez dagoen lekuan euskararen erabilera gehitu eta sendotuko duen hizkuntza plangintza gauzatu beharra derrigorrezkoa dakusagu eta dagoenetan, ahal den eta tinkoen finkatu eta indarrean jarri, beti ere honako hau gogoan hartuz: plangintza bera ez dela hizkuntzaren gaitz guztiak bapatean sendatuko dituena, ez eta berez normalizazioaren arrakastarako berme eztabaida ezina ere.

Euskararen aldeko egitasmoak, ahal den neurrian, gehiengoaren oneritzia eta bultzada behar du. Ezinbestekoa da euskararen aldeko egitasmoa ziurtatuko duen moduko adostasun soziopolitikoa lortzea. Hau esatea erraza bada ere, eguneroko praxiak, zoritxarrez, bestelakoa erakutsi digu. Behin eta berriro, hizkuntzaz kanpoko modu bateko zein besteko arrazoi eta erizpideak gurutzatu direlako edo, ez da modurik izan edo ikusi konponbide eta ulerbiderako. Berandu baino lehen berarizko esfortzu bat egin beharra ikusten du EAJk. Eta luzatu ere, eskua luzatzen die beste alderdi guztiei elkar hartuta bidea elkarrekin egin dezagun.

Euskararen aldeko egitasmoak helburuetan eta bitartekoetan tinko eta aberatsa izan behar du giza garapenak dituen bi zutabeak ondo finkatu ahal izateko:

- euskaldunaren eguneroko bizitza euskaraz egitea erraztuz
- erdaldungoaren euskalduntzeari ekinaz

Goazen, bada, puntuz puntu azaltzera:

- Erasoak eraso eta arazoak arazo, EAJk garbi du hizkuntza baten etorkizunari eta erabilerari bertako hiztunen jarrerek eusten diotela. Hizkuntza bat ez delako desagertzen hiztunek eguneroko bizitzan erabiltzen badute eta jasotako makila ondorengoei ematen asmatzen badute. Egitasmorik aberatsenak, berak ere, porrot egin dezake, edota porrotaldira emana jaioko da, belaunaldi batek hurrengoari hizkuntza ukatzen badio.

Euskaldungoak sendo eutsi beharko dio euskararen erabilerari, gutxienez betidanik bereak izan dituen esparruetan: familiarreko harremanak, lagunartea, herri mailako elkar bizitza. Euskarak ezin dezake galdu bere berea izan duen erabilera eremu hau, azken batez, maila horretako erabilera dela medio, heldu bait da geureganaino. Arlo honi eta ikuspegi honetatik eskaini behar litzaioke bere horretan erabateko lehentasuna. Euskararen sustapenerako egitasmoak lehen mailako helburua izan beharko du hiztunen hizkuntzarekiko leialtasunari eta zintzotasunari eustea eta bere eguneroko bizitzako esparru guztietara zabaltzea.

- Bigarren zeregin nagusiari ekinaz, honako hau esan behar da: euskaraz ez dakiten herritarrei, eta batez ere belaunaldi berriei, beharrezko baliabideak eskaini behar zaizkiela, euskaraz bizitzeko aukera askatasunean eurgana dezaten.

Euskararen erabilera oinarrizko eskubidea bada ere, kontuan hartzekoa da, badela eskubide hori *ezarketa* edo *berezikeria*-tzat jotzen duen biztanle multzoa ere. Argi gera bedi euskararen berreskuratzea gizartearen nor mal-kuntzaren eta herritar guztien bizi-aukera beraren eskakizuna

dela, eta hainbat kasutan, era bateko zein besteko sakrifizio eta kostuak dakartzala. Baina zailtasunak zailtasun, euskal gizarteak, dagoeneko, bere-bereak egin dituenak.

Euskara normaldu eta herritarrak euskalduntzeko, behar beharrezkoak dira bai adostasuna bai arlo politikoan egin beharreko plangintza. Bai batak bai besteak mesede ona egingo diote euskararen normalizazioari.

Bi faktoreon eraginez, euskararen aldeko ekintzabideak militantzian oinarritu behar du, hau da, gizarte maila guztietan euskararen aldeko jarrera aktiboa eta errespetuzkoa erakutsiz.

EAJ ez dator bat “euskaragatik edozein gauza egin behar da” diotenekin. Euskararen aldeko egitasmoak alder dike-riak, jokaera ilun eta itxiak, jakintza guztien aurkako jarre-rak, herritarren arteko ezin ikusiak, etabar, alde batera utzi behar ditu. Herri bateko herritarren hizkuntz ohiturak ez dira aldatzen besterik gabe, goizetik gauera, eta are gutxiago, jokaera hauek itzulipurdikatzen. Hizkuntzar en inguruko egitasmo honetan ezinbestekoa dugu arazo guzti hau pedagogiaren ikuspegitik aztertzea, herritarr en pedagogiaren ikuspegitik hain zuzen ere. Hizkuntz ohituren aldaketa honen lehen zutabe Euskal Herrian bizi dir en herritarrak direlako.

Hizkuntzak batu egin behar gaitu, ez sakabanatu edo zatitu. Ondorioz, euskararen berreskuratzea tentuz eta politikoki argitasunez irabazi behar da, begiak irekiz eta ez derrigorrez.

Guzti horregatik, hauxe uste du EAJk: elkarri alperreko gogorkeria erakutsi eta puntako jarreretan oinarritu beha-rreran, euskaraz mintzatuko den gizarteak herri honen maila kulturala jaso eta bizitza sozial aberats, egonkor eta pake-tsua ekarriko duela. Ez diote inongo onik egingo euskarari eta bere normalizaziorari tamaina horretako aurrez aurreko hizkuntz jarrerak, sesio eta gatazkak.

Begibistakoa da, bestalde, hizkuntz politikaren aukeratan hasi aurretik herri honek baduela jadanik gizarte mailako eta politikagintzaren esparruko aukera egina, eta bidegabe-keria litzatekeela hizkuntz politikaren eredia Herri Agintaritzak erabakitako gizartezko eta politikako aukera horietatik kanpo oinarritzea. Edo beste modu batera esanda: EAJ ez dator bat euskararen arazoa banaketa politiko-administratiboa gainditzen ez den bitartean konponduko ez dela diotenekin.

Egitekoaren garrantziaz eta premiaz jabeturik, eta egungo banaketa politiko-administratiboak dirauen bitartean, EAJk ez du duda egiten euskarari buruzko politikari ekin behar zaionik. Eta ekinbide honetan tokian tokiko Agintaritzak baduela zer eginik. Dena den, beharrezkotzat jotzen du han-hemengo Agintaritzen arteko harremana, ahal den eta gehienetan ahal den eta bateratsuen joka dezaten.

Horrezaz gain, euskararen aldeko egitasmo sendo eta duin batek politikagintzatik eta Administrazioaz kanpo ihardun eta zerbitzu egokiak, zabalak eta duinak emateko moduko lantalde prestu eta jantziak behar -beharrezkoak ditu, mundu zabalean zehar horrelaxe lortzen dir elako fruituak eta aurrerabideak.

Euskararen aldeko egitasmoak beharrezko du malgutasun zabala egitarauak landu eta aurkeztu ahala berrikusteko eta eginaren poderioz egitarauok hobetuz joateko.

Horregatik, EAJk, beharrezkoa deritzo gizartean ondo finkatutako Erakundeak lanean ekiteari, beharrezkoak diren laguntzak emanaz eta haien eginbeharrekoa Administrazio-tik bertotik egin gabe.

EKINBIDEA

Aurreko puntuetan zehaztutako helburu eta erizpide orokorrek ekinbide zehatz eta landu batean gauzatu beharra

ikusten du EAJk, jorratu beharreko alorrak honako hauek direlarik:

- Etxe barrura begira
- Euskal gizarteari begira

Hona hemen banan banakako azalpena:

ALDERDIARI BEGIRA

PNV izatetik EAJ izatera pasa dadin, gure Alderdiak hartua du alderdikideen eta barne antolamendu atalen euskararen sustapenenerako ekinbide zehatza.

Horrela, gehiengo euskalduneko udalerrietako batzarrak eta bilerak euskaraz egitea erabakia du. Horretarako eta hala behar balitz, uri batzordekideek euskalduntze-alfabetatze ikastaroetan parte hartu beharko dutelarik. Erki eta Abenda Batzarrei dagokienetan, eta euskara ulertzen ez duenaren zerbitzuan, Batzarreak bapateko itzulpenaz baliatzen hasiak dira.

Era berean, aparteko deia egin zaie alderdikide guztiei beren burua beharrezkoa duten euskalduntze-bideari lot dakien. Honako hauek dira alderdikide ororen betekizunak.

- Beren seme-alaben euskalduntzea bermatzea, horretarako inongo eragozpenik ez balitz, eskola-programa ego-kienetan izena emanaz.

- Euskalduna izanez gero, norbere burua alfabetatuz, horretarako trabarik ez badu behinik behin (adina, oinarriko prestakuntza...)

- Euskaldunen artean euskaraz bizitzeko betebeharra, ez dakitenean aurrean handikeriarik gabe agertuz eta dakienaren aurrean euskaraz egiteagatik leporatzen zaion gaizki heziaren gutxiagotasun konplexua alde batera utziz.

- Euskara ez dakitenean normaltzat hartu beharra dute aurrez aurre dituzten euskaldunak euskaraz ihardutea.

- **Batzokiak.** Badugu EAJn gure-gurea dugun ekintza eremua, batzokia, beste egiteko askoren artean euskararen erabilerarako alderdikideen topagune eredugarria eta euskalduntze-alfabetatze ikastaroetarako izan beharko lukeena. Hori dela eta, EAJk eskola-lanaren osagarri izan dadin 36 ume-euskaltegi sortu eta indarrean jarri ditu. Aurr eko ikastaroan ibilitako haurrak 8.000 inguru izan dira. Eta ez da, ez, horretan bukatzen. Etorri hainbat euskaltegi berri eto- rriko da lasterrean. Horrezaz gainera, aipatzekoak dira EAJk sortu eta beharrezkoak diren homologazio eta baldintzak beteaz sorturiko 2 euskaltegiak(Barakaldo eta Getxo) eta urtero-urtero Arteako etxean antolatzen diren ikastaro trinkoak.

Horren harian batzokietan euskara erabili (hitzaldiak, ikusentzunezkoak, bidaiak) eta garatzen ihardungo duten alderdikide taldeen sorrera suspertuko da.

- **Burukideak.** Burukideak aukeratzeko unean, euskararen ezagutzaren baldintzari lehentasun osoa eman behar zaiolakoan gaude.

Euzkadi Buru Batzarreko Lehendakaria euskalduna izan beharraz gainera, Euzkadi Buru Batzarraren bozeramailea ere euskalduna izango da. Beste horrenbeste, Bizkaia eta Gipuzkoa Buru Batzarren lehendakariak, Alderdiko prentsa-arduraduna, euskara bizirik dagoen herrietako alkateak, euskara bizirik dagoen herrietako Uri Buru Batzarr etako lehendakariak, euskara bizirik dagoen herrietako Uri Epaikaritzako lehendakariak, euskal herrietako Erki Batzarretako Ordezkarriak.

Ez da munduan herririk bere ordezkariek bertako hizkuntzaren jabe eta ongi alfabetatuak ez dituenik. Guzti horregatik, ezinbestekoa da kargudun eta burukide diren alderdikideak lehen bait lehen euskaldundu eta alfabetatzea.

- **Agerpenak.** EAJk Alderdi bezala egiten dituen agerpenetan euskarari lehentasun osoa eskaini nahi dio eta bigarren batez moldatu bere burukideen hizkuntza jokaera lekuan lekuko hizkuntz egoerari.

Herritarren gehiengoak euskara dakienetan, mitinak, iragarkiak, ohar-txartelak, burukideen mintzaldiak, jakinerazpenak euskara hutsez egingo dira EAJ siglak erabiliz.

- *Bulegoetako langilegoa.* Alderdiarentzat lanean diharduten lankideei dagokienez, euskararen ezagutza eskatuko zaie. Lehendik ihardun eta ez dakitenentzat egitasmo zehatza landuko da, lan-orduetan klase-emankizunak antolatuz.

- *Izendapen politikoak.* EAJk bere esku dituen eta izan ditzakeen Herri Erakundeetako partaide izateko alderdikideak aukeratzen dituenean, aintzakotzat hartuko du aurrerantzean alderdikidearen euskararen ezagutza maila, laster batean izango diren hauteskundeetarako prestatu dugun egitarauan ikusi ahal izango duzuen bezala. Zenbait egitekotarako, Zestoan onartutakoaren arabera, ezin bestekoa izan behar da euskararen ezagutza. Hala nola Euskadiko Lehendakari izateko, Eusko Legebiltzarrar en lehendakari izateko, Hezkuntza eta Kultura Saitetako Sailburu izateko, Hezkuntza eta Kultura Saitetako Sailburuorde eta Zuzendari izateko, Foru Aldun Nagusia izateko, Eusko Jaurlearitzaren bozeramale izateko, Foru Aldundien bozeramale izateko, Eusko Legebiltzarreko talde parlamentariaren bozeramale izateko, Batzar Nagusien bozeramale izateko, Udaletxeetako bozeramale izateko.

Izendapen horietarako oso garrantzitsua izango da EAJn euskararen ezagutza. Beste izendapenetarako gutxiengutxienean euskararen aldeko jarrera frogatua eta ezaguna izatea eskatuko da.

Azken, eta atal honi bukaera emateko, honako egitasmo hau indarrean jarri ahal izateko beharrezkoak diren lanketa eta ezarpenaz arduratzen den Euskararen Batzorde Eragilea aipatu behar da.

EUSKAL GIZARTEARI BEGIRA

Legeak aldatzea eta euskararen alde jartzea ez da nahikoa. Ez eta Herri Agintaritzak euskararen sustapenerako

egitarau zehatzak eta aberatsak lantzea eta baliabidez hornitzea. Ez da nahikoa euskararen aldeko munduko manifestaziorik handiena eratzea edo euskararen erabilerari buruzko ikerketa burutsuenak argitaratzea, herritarrak euskararen aldeko egitasmoa, bere eragozpen eta guzti, gogotik bereganatzen ez badu eta, oztopo guztien gainetik, bere hizkuntza aurrera ateratzeko beharrezkoa den hizkuntza ohituren aldaketari ekiten ez badio. Lehentasun osoa eman behar zaio euskalduntzeari eta, batez ere, euskal giroan bizi den herrietako hizkuntz egoera pizteari eta euskarazko iharduna gizarte-maila guztietan nagusitzeari.

EAJk bere gidaritzapean dituen eta izan ditzakeen Erakundeetatik euskararen erabilera ugartzeko, sendotzeko eta gure hizkuntzaren etorkizuna finkatzeko aurrera eramango duen ekinbidea honetan gauzatzen da laburbilduz:

Hezkuntz arloa

Zientzia, teknologia eta ekonomia aldetikako garapenaren inguruan izan dezakeen eraginaz gain, hezkuntza sistemak badu zerikusirik euskararen normalizazio kontuetan:

- euskara dakiten neska-mutiko eta gazteen hizkuntz gaitasuna landu eta aberastuz
- eta ez dakitenak, berriz, euskararen jabe eginaz.

Oraindik egiteko asko badago ere, geroxeago aipatuko denez, euskara eskolaratzeak bestetara lortuko ez lirakeen bi aukera eskaini digu:

1. Gure Herrian gehiengoa den erdal jendea lehen aldiz euskararen esparrura ekarri eta integrazio bidean jarri ahal izan dugu.

2. Historiak gaur arte behin eta berriro ukatutako sARBIDEAREN ondorioz, hizkuntzarekiko itxaropena biztu eta indarberritzea euskaldunen artean.

Guzti hori dela eta, ikusi baino ez dago denok ezagunak izan eta hemen errepikatuko ez diren azken matrikulazio-datuak.

Poz-alaitasunak itsutu eta bere horretan gelditu beharrean, EAJ eritzi honetakoa da: lorpenak lorpen badela oraindik zer sendotu eta landu. Hala nola:

- "*A*" *ereduaren hobekuntza*. Salbuespenak salbuespen, gaur egun indarrean den "*A*" ereduak ez du ezarri zaion hizkuntz helburua betetzen, hau da, derrigorrezko eskolaketa garaia bukatu ondoren eredu horretatik pasatako ikasleek ez dute behar besteko maila lortzen ez ulermenean ez adierazmenean. Hori dela eta, egunez egun desagertuz doan eredu honen inguruan, eta eskabideek dirauten bitartean, berarizko arreta jarri eta hobekuntza saioak egitearen alde agertu nahi du EAJk.

- "*B*" eta "*D*" *ereduak*. Beharrezkoa dugu, bestalde, "*D*" eta "*B*" ereduaren eskaintzaren zabaltze-lanari ekitea. Arlo honetan gaur arte, ikastola eta herri eskolak aritu badira ere, aurrerantzean inizatiba sozialeko ikastetxeetan aparteko saioa egin beharko da.

Zabaltze-lan horrekin batera, berarizko arreta jarri beharko zaio irakaslegoaren hizkuntz gaitasun eta erreziklaiari.

- *Irakaslegoaren hizkuntz prestakuntza*. Jaiotzez erdaldunak izan arren euskalduntutako irakasleak asko eta ugari dira. Euskararen jabe izanik eskolaratu diren irakasleen kopurua ere ez da makala. Dena den, bada oraindik nor euskaldundu eta hizkuntzaz gaitu. Hau dela eta, irakaslegoari zuzenduriko erreziklaia saioen artetik berarizko arreta jarri nahi dio EAJk euskalduntzeari. Berak sortu eta indarrean jarritako IRALE programak inoiz baino sendoago heldu beharko dio hezkuntz-sare desberdinetako euskalduntzeari, jabegoak jabego, han-hemengoaren egitekoa bera delako.

- *Hizkuntz eskakizunak*. Euskalduntze hori zentzuzkoa, egiazkoa eta ordenatua izan dadin, hizkuntz eskakizunen finkatzearen aldeko apostua egin du EAJk, Herri Administrazioiko bestelako esparruetan egin bezala.

Hizkuntz eskakizun bakoitzak bere ezarpen-data izango du, beti ere honako hau gogoan izanik: hizkuntz er edua, jakintzagaia, hizkuntz ereduaren bihar-etziko garapena eta hizkuntz ereduaren arteko bizikidetasuna.

- *Sarbidea*. Era berean, irakaslegoaren euskalduntzea amaigabeko kontua izan ez dadin, sarbideari mugak jartzearen aldeko apostua egin nahi du EAJk. Horrela, aurre-rantzean hezkuntz sistemaren sartuko diren irakasle berriek ezinbestean euskararen jabe izan beharko dute. Hezkuntz sistema osoan diogu eta ez jabego publikoan bakarrik.

- *Ikasmaterialgintza*. Irakaslegoaren trebakuntza eta gaikuntza, bestalde, alperrekoa izango da eguneroko eskola ihardunean erabili beharreko lan-tresnak ugariak, atseginak eta erakargarriak ez badira.

Hori dela eta, euskal ikasmaterialgintza sustatu asmoz aspaldi indarrean jarritako EIMA programari berarizko bultzada ematearen alde agertu nahi du EAJk.

Bultzada hori behar-beharrezkoa da berandu baino lehen izango dugun eraldatzeari artez eta moldez heldu nahi badiogu, eta zeresanik ez, gaur arte ikasliburu kontuetan urri samar dabilen unibertsitate arloan.

- *Eskola-lanaren osagarriak*. Era berean, klase emankizunetan euskara erabiltzea eragin gutxikoa izango da, eskolaz kanpoko giroa eralduna bada. Guzti honi aurre egiteko, besteak beste, eskola-lanaren osagarrien sustatzeari ekin nahi diogu (bertsolaritza, antzerkigintza, kantagintza, kirolak, e.a.).

- *Unibertsitatea*. Irakasmaila ez unibertsitarietan eginahalak egin arren, ezer gutxirako izango da guzti hori, bere heziketa unibertsitaria euskaraz jarraitzeko aukera ez duen ikaslearen kasua suertatuz gero. Eta suertatu, suertatu zaigu, zoritxarrez azken urteotan.

Unibertsitate-ikasketak euskalduntzeko saioen bat edo beste egin dela ezin dugu ukatu. Baina oraindik bada zer euskaldundu.

Guzti horregatik, unibertsitatez kanpoko irakaskuntzarekin egin nahi den bezala, beste horrenbeste egin nahi dugu unibertsitatearekin. Etorri etortzen hasia den belaunaldi berriari aukera osoa eskaini behar zaio. Hartarako ezinbestekoa izango da irakaslegoaren euskalduntzeari ekitea, nork bere hizkuntz eskakizuna begiz jotako epean lor dezan.

Komunikabideak

Komunikabideei buruzko gaia kultur ikuspegi zabal eta orokorretik ikusi behar bada ere, gaurko saio honek gaia mugatzea eskatzen digu eta, ondorioz, haiek euskararen erabileraren normalizazioan duten eraginaz eta egitekoaz gure Alderdiak duen eritzia eta jokabidea baino ez dugu azalduko.

XXI. mendearen atarian gauden honetan, euskarak eta euskal kulturak iraungo badute, ezinbestekoa da eur on agerpena komunikabideetan.

Zentzu honetan, euskal komunikabideak, hiritarr on informazio eta partaidetza politikoa suspertzeaz gainera, hezkuntz arloaren lagungarri ere izan beharko dute, euskal kultura hedatu eta sendotu eta baita euskara garatu eta eragin ere.

Euskal Telebista, Euskadi Irratia eta gainontzeko euskal irrati eta aldizkari apur baina eragileak hizkuntz aukera gisa sortu zirela esatea ez da inongo zozokeria.

Horien arrakasta ez datza, bestalde, euskaraz izatean bakarrik. Euskaraz izateaz gainera, baita ere bere erabilpenaz betetzen duen zeregin baliotsuan.

Euskarazko komunikabide izateko jaio ziren eta horrela jarrai dezaten lan egingo du EAJk, hartarako beharrezkoak diren babes eta laguntzak eskainiz.

Babes eta laguntza hori ez da lehendik etorri datozenei bakarrik mugatuko.

Euskara bera eguner okotasunaren gurpilean itsasten ahalegindu eta eguneroko giza esperientzia euskaraz ematen saiatzen den komunikabide-multzo horrek laster izango du bidaide berria: azken aldi honetan ahoz aho dabilen euskal egunkaria.

EAJren eritzitan, lehen Euskal Telebistarekin egin bezala, orain ere arrazoi sendoak daude egun-argia ikustekoa den egunkaria Herri Agintaritzaren eskutik eramateko.

Dirutza handia behar delako eta herritarren infor mazio eskubidea eta askatasuna zaindu behar direlako, ezinbestekoa iruditzen zaio EAJri Administrazioaren ihar dun zuzen guzti honetan, ahal delarik iniziatiba pribatuar en lankidetza baztertu gabe.

Hartarako EITBn txertatuko den Herri Elkarte sortzearen aldekoa da EAJ. Elkarte honek, lehendik egon dauden besteekin batera komunikabideetako euskarar en garapena eta sustapena bultzatuko duen *multimedia* osatuko luke.

Herri Administrazioa

Gauza jakina denez, aurrera doa Administrazioar en aldeko prozesua. Une honetan langilegoaren erdiak hartzen dituzten herri erakundeak planetan sartuak daude eta urte bukaerako ehuneko larogetik gora izango dira euskalduntzen, alfabetatzen nahiz trebatzen ariko diren derrigorrezko lanpostuetako langileak. Eta Administrazioar en puntua aipatzen baldin badut ez da EAJren eginbidea soilik izan delako, eginkizun honetan eskuartean dauzkagun kezkak azaltze aldera baizik.

Ahalegin haundi bat egin da alderdien aldetik eta bidezko iruditzen zait hori azpimarratzea. Ez gaude euskalgintzan eginikoaren fruitua kapitalizatzeke, elkarlanean ahalik eta kementsuen aurrera jarraitzeke baizik.

Orain arteko arauak, gaurdaino eginikoak, aurrera begira prestatuak dauden planak ez du, besterik gabe,

Administrazioan euskara normalduko denik ziurtatzen, ez du euskaraz lanik egingo denik, behar bezala erabiliko denik, bermatzen. Eta hortik doa gure kezka. Eusko Jaurlaritzan, Aldundietan nahiz Udaletan, zehaztutako atal elebidunetan batipat, euskara erabili egin behar da. Norbaitek besterik pentsatuko duen arren, ez zaigu araubidez, agindu hutsez gauzak konponbideratuko direnik iruditzen. Borondatea, goga, konpromezua behar da hori aurrera ateratzeko. Eta arlo honetan izugarrizko zer egina dugu, eta horretan dihardugu. Etxe barruko lana egin behar dugu batipat, alderdiaren barruan honetaz jabe gaitzen ahalegin serio bat egin nahi dugu gure programa eta ekin-tzetan hori mami dadin.

Funtsean gure planteamendua oso sinplea da, baina guztiz eraginkorra aldi berean. Euskara eta Administrazioan egin beharreko lana herrigintzaren eginbidean kokatzen dugu, euskalgintza, eta euskara bera beraz, kokatzen dugun bezalaxe. Eta, esate baterako, udalaren arduradun nagusi denak behar du euskararen nor malkuntzaren arduradun nagusi ere. Udaletan zerbaiten ardura duenak, hirigintzarena kasu, arlo horretan euskararen normalkuntza nola burutu planteatu beharko du. Gauza ez da guzti hori itzultzailea- ren bizkar edota euskararen zinegotziaren eskutan uztea. Guztiek dute erantzukizunik, guztiak dira arduradun. Eta pauso hau eman nahi dugu eta hortan gabiltza. Buruz eta jarreraz aldatzea eskatzen du honek eta gauzak ez dira gauetik goizera aldatzen.

Horretarako, publizitate eta kanpai-hots haundirik gabe, beharrezkoak diren ihardunaldi, lan-saio, bilera, aurkezpen eta abar egingo dugu. Guztia etxe barruari begira lehenik eta behin, bertatik hasi behar bait da ondoren kanpoan islada dadin. Kezka bat da. Eginkizun hori, bestalde, ez da EAJrena bakarrik, ezta gainontzeko alderdi politikoena bakarrik ere. Gizarte osoak du hemen hitza. Eta pausoak ematen ez badira esku artean daukagun lana hutsar en hurrena baino ez da izango.

HBren HIZKUNTZ POLITIKA

JOSE AGUSTIN ARRIETA

Ez da erraza lau puntuko bertso hau osatzen: gure erakundearen baitako euskara-politika eta praxia, lehena, eta Irakaskuntza, Komunikabide eta Administrazioaren alor banatan ditugun proposamenak, ondoko hirurak. Eta ez da erraza, ez bait dakit puntu horiek bakarrik ukitu eta beraien inguruan nola-halako bete-lana eginda aski ote litzatekeen, esan nahi nituzkeen, edo esan behar nituzkeela uste dudana, beste hainbat gauza adierazteko. Gauza gehiegi, seguru asko, hainbeste eta hain barnetikakoak, non beldur bait naiz, nire hitzaldi hau ez ote zaizuen irudituko, mugimendu politiko baten ordezkari ofizial bati eskatuko zenioketen ponentzia lakoniko, arrazoibidezko eta orekatua beharrean, beste zerbait, guztiz bestelakoa.

Izan ere, zer espero daiteke, nire iharduna, legeria konparatuaren analisi hotzetatik edota soziolinguistikaren prin- tzipio zientifikoetatik abiarazi ordez, eguner oko sentimenduetatik abiarazten badut?... Horixe bait da nire asmoa, edo patua, beharbada. Gero gerokoak, baina orain, ilkitzeko tenore honetan, ezin bait dut ekidin betidaniko ondoez mingots hori, euskaltzale guztioi, nik uste, gure hizkuntzaren egoeraz dihardugunean, eraso ohi diguna. Hara: langelako leihoa zabalik dudala ari nauzue lerr ook idazten, etxean; ikastola eta eskolara bidean neska-mutil koxkorrak igarotzen ari, udazken hasberriko arratsalde epel honetan; asko eta asko, gehientsuenak ondikotz, er daraz mintzo, ozenki, biziki..., edota euskara-erdara *pigdin* mordoilo horretan. Eta Oiartzunen bizi naiz, hots, herrialderik euskal- duneneko eskualde ofizialki arras euskaldun batean. Mada- rikutzen ditut estatistikak, madarikatzen mapak, liburuak eta programak, madarikatzen gure —denon— harropuzke- riak. Euskara heriotzara doa, oraindik eta beti ere. Eta inor, inortxo ere, ez gara gauza izan, orain arte, maldan beherako amildura hau gerarazteko.

Badakit, ordea, ez dudala mikaztasun honetan itotzeko eskubiderik. Ez dudala, alegia, Txepetxek “doble atadura” bezala deskribatzen duen konplexu psikologiko horr etan erortzeko eskubiderik: ez “bilingüismo equilibrado” delakoaren lilurakerian, baina ezta etsipenaren nihilismoan ere. Beraz, egonezinak egonezin, arnasa hartuz eta Euskal Herriaren eta beraz euskararen, edota euskararen eta beraz Euskal Herriaren, eraikuntzan eta berr eskurapenean sinesten duten orekiko neure elkartasun deliberatua berretsiz, ekin diezaiodan lanari.

Dagoeneko aipatua dut Txepetx, eta aurrerantzean ere hamaika bider ekarriko dut hizpidera. Denok gatzaizkio zordun: hark plazaraturiko teoria-gorputz trinkoar ekin hitzez hitz ados daudenak, ideia askotan teoria horrekin bat etorri arren zalantza eta eritzi ezberdinik, hala er e, badugunok, eta teoria horri erabateko muzin eta ez-

entzunarena egiten diotenak ere bai. Aldez edo moldez, aurkako zein aldeko ja- rrerak eraginez, teoria hori hor bait dago. Gaur egun ezin da Euskal Herrian elebitasunaz mintzatu, inplizitoki zein espli- zitoki “Un futuro para nuestro pasado” liburuarekiko nor bere pentsakerar en hurbil-urruntasunak markatu gabe. Nik neuk ere markatuko ditut neureak, hurbiltasunak, noski, urruntasunak baino askoz ere ugariago eta sakonagoak. Baina gauza bera egiten dute, alderantziz doi-doi, EAJ eta EEko euskara-alorreko bozeramaleek ere. Ikus, esate bate- rako, duela egun gutxi Patxi Bazterrikak prentsari eginiko adierazpenak, zeinetan “lumazo” batez deskalifikatzen bait gaitu “hizkuntzen arteko burrukaren teorietan edaten dugunok”. Edota EAJko Kultur Sailburuak “euskal mun- duaren gehiengoak elebitasunaren apostua egin duela” dioenean, bide batez, noski, gehiengoa omen ez gar en euskaltzaleoi “intolerantzia”ren, “beste kulturen ukazioa”ren, “bakartasunaren pobr ezia”ren eta gisa beretsuko beste hainbat estigma egozten dizkigularik.

Hauxe da mamia, denok dakigun bezala. Hauxe, hasieran aipaturiko lau puntuko bertsorako melodiaren euskarri. Ezinbestekoa beroni buruzko aipamena egitea. Urteak daramatzagu alde bateko zein besteko euskaltzaleok, autonomia honen zale zaretenok eta azken finean independentzia zale garenok, elkarren aurkako gatazka gogorrean, oinarri-oinarrizko planteamenduetan ados jarri gabe. Sasi-irtenbidea da elebitasun sozialarena, jaun- andreok. Bide horretatik euska- raren agonia luzatu besterik ez dugu egingo. Edozein hiz- kuntzak, gaur egungo gizartean, biziko bada, gutxienez hizkuntza nazionalaren statusa lortu behar du; maila horretatik behera, hiltzera kondenaturik dago. Gure hizkuntz komunitateak mendetan barrena jasan duen eta jasaten da- rraien estorsioari berreskurapen osorako positibazioa kontrajarri behar zaio. Hizkuntz burruka bizi dugu Euskal Herrian, horixe bizi dugula... Hizkuntz ordezkapen prozesu zahar gaizkoatu bat, euskararen funtzio guztiak, baita identitatezko lehen funtzioa bera ere, gutariko bakoitzar en

psikearen barruan, eta funtzio familiarra, eta funtzio laborala, eta funtzio lokala, eta..., desorekaturik, desegituraturik eta desegiteko zorian dauzkana. Mila aldiz errepikaturiko ideiak hauetxek. Baina badirudi, ber en xumetasun eta are gardentasunean ere, aski indarrrik ez dutela, *eusko-bluff-he- rri* honetan —lehengoan idazle batek esandakoa gogora ekarriz—, sisteman integraturik zaudeten alderdi politiko eta indar sozio-kulturalen diskurtsu eroso, axolakabea, arra- zional ustezko irrazionalkeria hutsa eta, azken batean, glotofagiaren sopikun den zuen diskurtsua, indargabetzeko, zeren hortxe jarraitzen bait duzue, behaketa arruntak eta ikertzapen zientifikoak argi baino garbiago ase arterainoko neurrian frogaturik dutena, ukatzen.

Taktika-kontu hutsa balitz, gaitz erdi. Baina tamalez ez da horrela. Helburuak berak daude kolokan. Pluralismoaren eta kulturalismoaren estalkia erabiltzen duzue, zinez gertatzen ari dena —euskararen heriotza *eztia*, morfinaztatua— euskal herritarren aurrean ezkutatzeko. Zeren zuen pluralismo delakoak suposatzen bait du euskaldunok etsi egin behar dugula geure hizkuntza geure lurraldean beti eta nonnahi ezin erabili izatera, *Euskadin erdarak eta erdal kulturak ere tokia dutela* eta, koartadapean. Eta zuen kulturalismo zihatu hori absurdoaren gailur guztiak gainditzen dituen tangentean barrenako ihespide bat besterik ez bait da: *eus- karak eta bere kulturak eskaintzen duten aberastasuna* berez aski erakargarri bailitzan jende guztia euskalzaletzeko (berrito gogoratu behar ote da, gero, Mistralek Nobel Saria irabazi arren okzitanoa klinikoki hila dagoela?, eta Orixek “Euskaldunak” poema erraldoia idatzi arren, gauden tokian gaudela?...). Ez. Argudio horiek ez dute balio, beren buruari ezin diote zutik eutsi. Badakit gehiago ere badituzuela: “maximalismoekin ez goaz inora”, “euskararen inposaketa hondamendia izango litzateke, lau euskotarretatik hiru erdaldunak bait dira”, etabar. Nork ukatzen du, ordea, gradualtasuna eta zuhurtzia politikoa? “Sanbenito” hori guri leporatzea da zuen jokoa, eta nahi bezain lasaiki egin dezakezue, egia esan, gizarte-komunikabide gehienak zeuen

esanetara bait dauzkazue. Baina horrekin ezingo duzue gure mezua hautsi, mezu zehatz eta argia: euskara bizi dadin eta gu pertsonalki eta kolektiboki euskaraz bizi gaitezen, gure berezko eta bidezko hizkuntza hau munduan izateko gure modua —euskaldunona, Euskal Herriarena— berbihurtu eta konpli dadin, Euskal Herriak bere buruaren kontzientzia hartu behar du eta estekaturik daukaten kateetatik bere burua askatu. Mezu hau ulergarria ezezik, kilikagarria ere bada Euskal Herriko jende askorentzat, gehiengoar entzat beharbada. Gure erantzukizuna da, indar politiko, sozial eta kulturalen erantzukizuna, mezu hori sakontzea eta helaraztea populazio osoari, denok abia gaitezen, mobiliza gaitezen, nor bere talde soziolinguistikoaren dinamikaren erritmoan, helbururantz: Euskal Herri euskaldunerantz. Positibazio-paradigma, alegia, Txepetxen terminologian esanda, zeinaren lehen axiomak, gogora dezagun, “motivación inteligente” delakoa beharrezkoa dela xedatzen bait du, eta bigarrenak erdaldun elebakarraren euskarazko hazkundeak bere berezko hizkuntz garapena blokeatu behar ez duela, eta hirugarrenak berriz, hitzez hitz: “todo individuo difiere mucho en la velocidad de movimiento, pero ha de coincidir en la dirección de desplazamiento”. *Ergo*, badago desplazamentua, ezinbestean; *ergo*, euskarak gizarte-funtzioak bereganatu ahala, erdarak korrelatiboki funtzio horietatik erretiratu egin behar du; *ergo*, elebitasun sasi-egonkor sasi-orokortua, disparate zientifikoa izateaz gain, euskal komunitatearen *harakiria* izango litzateke; *ergo*,... Baina aski da.

Gogorra da, deitoragarria da, baina badirudi ezinezkoa ere badela, gaur-gaurkoz, Txepetxek ezinbesteko abiapuntutzat aldarrikatzen duen hizkuntz komunitatearen trinkotzea edo konpaktazioa. Gauza gehiegi gertatu dira azken hiruzpalau urteotan, amets logiko hartan geure betidaniko sena zehazki formulaturik ikusi genuenoi zer hausnartua franko eman digutenak. Ez noa gertakari horien zerrendarik egitera. Diodan bakarrik, hipotesi aski fundamentatu gisa alafedea, Ajuria-Eneako Itunar en izpiritua edo mamua ezin ibil daitekeela oso aparte, hots,

Estatuaren aparailuen mailan ezezik Euskal Herriaren zati honetako barne-politikan ere PSOEek bereganatua duen lidergoa. Nolanahi ere, zeinen urruti gelditzen diren honako hitzok, ezta?:

“Lo euskaldun aún no ha alcanzado una formulación política independiente. Construirlo es la llave maestra de la salida a la situación. Y para construirlo los euskaldunes deben abandonar las falsas perspectivas de formulaciones políticas que los atomizan, los disuelven y los suplantán y unirse en una nueva perspectiva que antepone a cualquier otro objetivo el establecimiento de la nación euskaldun. Sólo a partir de él, y ya desde el Euskara, es posible para los euskaldunes desdoblarse en opciones políticas diferentes, del signo que sea, pero siempre con la conciencia firme de su unidad en lo euskaldun” (ibidem, 273 or.).

Ederra bai, baina... jarrai dezadan. Edo has nadin behingoz, bada garaia eta, sarrera aukeran luzeegi honen ondoren, gai-jartzaileak jarritako lau puntuak errimak ere ontzen hasteko. Ohartxo bat lehenik hala ere. Uste dut, *Jakin*-eko adiskideok, bostgarren puntu bat ahaztu zaizuela, oso inportantea: lan-mundua. Badakit luberritzen ere ia hasi gabeko oihan zarratua dela horako hori, baina inoiz ez dugu ahaztu behar, hizkuntza baten funtzioen zirkulu zentrukideen sisteman, funtzio laboralak daukan garrantzia erabakiorra, hain erabakiorra ezen planteatzen bait liteke ea ez ote duen berak bakarrik eta berez guztiz baldintzapetzen gainerako zirkulu guztiak, nola goitik hala behetik. Agian, gai monografiko interesgarria izan liteke hurrengo hitzaldisail baterako, nik uste.

ALDERDIA BERA EUSKALDUNTZEKO POLITIKA ETA PRAXIA

Galdera esanguratsua, tipikoa, euskaltzale baten ahotan lehen-lehenik sortzen direnetarikoa. Sinesgarritasunaren

ebazpide beharbada zuzenen eta seguruena. Predikatzea ez bait da aski, denok dakigunez. Surtan ipinita ezagutzen da eltzea, etabar. Beno bada, harropuzkeria propagandistikoa irudi badakizueke ere, nik esan beharra dut Herri Batasunean aurrerapausu handiak, ikaragarriak (zentzu positiboan, noski) ematen ari garela alor honetan. Erantzukidetasuna da, niretzat, hitz giltzarriena. Beharbada hizkuntz komunitatearen konpaktazio orokorra ez da posible gaurko baldintzetan, baina *bai*, bada posible, giza kolektibo homogeenetan. Guk geure erantzukizun-parteari heldu diogu eta eusten diogu. Oso garbi daukagu zein den helburua: berriro Txepetxen hitzak erabiliz, "hizkuntz boterearen birbanaketa soziala", "hizkuntz komunitate euskaldunaren politika eta kultura osoki Euskara osoaz mami daitezen". Eta, helburu horretarantz, nork bere baitatik abiatu behar, bistan da.

Gure barne-egitura guztientzako euskalduntze-plan zehatz eta eraginkorra diseinatua dugu. Goiz da oraindik beronen emaitzen ebaluaziorik egiteko. Horregatik ez dut gehiegi hisikatuko puntu honetan. Ekintzak berak mintzo bitez, hobe da horrela. Baina, dagoeneko, ikusteko begiak dituenarentzat, eta ikusi nahi duenarentzat, datu batzuk ezin nabariagoak dira: oraingo hauteskundeetarako zerrendak begiratzea besterik ez dago, adibidez. Hiru Probintzietan, oro har, %75eraino iristen da hautagai euskaldunen presentzia, eta Gipuzkoan, berriz, 28 lagunetatik bat ez beste denak dira euskaldunak. Nabarmengarria da, bestalde, zerrenda hauetako pertsonen artean, zeinen portzentaia handia dagoen "euskaldun jatorrizkotu"ena: euskara ikasi eta berenganatu dutenak, "BA" tipoko euskaldun berri natibizatuak, alegia, beren ahalegin arrakastatsuen etsenplua rekin euskal gizarte osoari motibapen-gradurik gorena transmiti diezaioketenak. Honelakoxea genuen Josu Mugurutza ere, nik ezagutu dudana euskal liderrik eredu-garria; bazekiten, bai, Cassinellok eta bere sikarioek nor hiltzen zuten. Baina ez da agortu harrobia, ezta gutxiagorik ere. Denbora lekuko.

Garbi utzi nahi dut “euskalduntze-plana” aipatzen dudanean euskalduntze *efektiboa* dudala gogoan, HBren barne dinamikari dagokionez; hots, ez soilik motibapena eta ezagutzapena, batez ere, eta azken finean, *erabilpena* baizik.

Zeren eta, normala denez, motibapen ideologikoa aski adinakoa dela pentsatu behar bait da militantzia gehiengoarengan —etengabeko jarraipen, sakonketa eta presioa behar-beharrezkoak izan arren—, eta ezagutzapen-maila ere, ahozkoa bederen, aski hedatua, gure egitura eta aparailu guztietan euskarazko praxi autonomo bat garantizatu ahal izateko modukoa, behinik behin. Erabilpenaren sostengurako neurri zuzentzaileak behar ziren eta behar dira, hizkuntza minorizatu baten egoeran, behin eta birritan frogatua bait da, praxiaren aldetiko laxadurarik nimiñoenak ere kateazko ondorio galgarriak ohi dakartzala berehalaxe; gehienok, denok ez bada, hobeto menperatzen bait ditugu erdarazko err egistroak, gizarte bizitzak eta komunikabideek eskaintzen dizkiguten informazio eta mezu kultural edo akultural gehienak ere, politikoak barne, erdaraz bait datozkigu. Normalena, beraz, testuinguru baldintzatzaile honetan, erdarara jotzea izan ohi da, erdararena bait da gure gizartean zirkuito osoko eskaintza bakarra. Lerratze auto- matiko hori eragoztera, galgatzer a eta norabidez aldaraztera zuzendu ditugu geure plangintzaren lerro nagusiak. Egitura eta aparailu bakoitzean, herri eta auzo bakoitzeko batzarrean, euskararduradunak ari gara izendatzen, euskararen sustatzaileak, euskararen “komisario politikoak”, nahi baduzue, hitz honen inguruko konnotazioak norbaiti atsegin ez bazaizkio ere, euskararen erabilpena kontrolatu eta sustatzeko. Besterik ez, beraz, puntu honetaz.

ESKOLA ETA IRAKASKUNTZA

Oso urrun gaude oraindik Txepetxek “punto cero” deitzen duen horretatik, hots, komunitateko haur jaioberriak oro

—”infanteak” oro— euskaraz hazi eta heziko liratekeen une horretatik. Oso urrun gaude, bai, eta gainera, abiadura eta abiabide honetan, uste dut ez garela inoiz eginkizunar en tamainari gaina hartzeko puntura iritsiko. Kontutan harturik hauxe dela, eskola eta irakaskuntza, hiru probintziotako botere autonomikoan edo beronetatik hurbil dauden edo egon diren euskal alderdiok energiari eta dirurik gehien eralgi duten alorra, ez zait bat ere panorama gogobetegarria iruditzen.

Eta ez dut egindakorik gutxietsi nahi. Ikusiak ditut estatistikak; badakit, beraz, Elkarte Autonomo honetan gaur egun 147.850 ikasle daudela "B" eta "D" er eduetan matrikulaturik, hau da, eskol populazio osoaren %49,36a. Nafarroan, bestalde, %15 inguru, bakarrik. Duela zazpi urte, %27,13 omen ziren hiru probintziotan (Nafarroan ez dakit) “euskarazko eredu” deritzenetan, "B" eta "D" er eduetan, eskolatuak. Gorakada gogoangarria, beraz.

Baina estatistikek ez diote egia osoa, gezurrik esaten dutela baieztatzera ausartzen ez banaiz ere, noski. Bakarrik zera diot, bestelako gogoeta-ildo batzuk behar-beharrezkoak direla errealitateaz jabe gaitetzen. Eta hauxe da, besteak beste, nik orain hemen proposatu nahi nukeena: ez ote gara denon artean izugarritzko gezur soziala eraikitzen ari? Gure ondorengo belaunaldia euskararen jabe izan dadin nahi dugu, eta hori oso ondo dago, jakina. Baina ez ote gabiltza halamoduzko kontzientzia txarren batean oinarriturik geure gizartearen hizkuntz gatazka beste batzuei, gure seme-alabei, besterik gabe transferitzen? Nire etxe aurr etik pasatzen diren gaztetxoak erdaraz mintzo somatzen ditudanean, etsipenak jotzen nau bai, baina ez diet beraiei errua egotzen; azken finean, helduen gizartean ikusten dutena errepikatu besterik ez bait dira egiten ari.

Izan ere, ea behingoz ekiten diogun, adoretsuki, eredu en sistema horren azpian ezkutatzen den errealitatea hozki aztertzeari. Honez gero ugari samar dira, nik dakidala, zenbait pedagogok, soziolinguistak eta irakaslek egindako iker- lanak, eredu en euskalduntze-ahalmena ebaluatuz.

Ondorioak aski ezagunak dira euskaltzaleon artean, batzuk —edo denok beharbada, batzuetan— ostrukaren gisa erre-akzionatu ohi dugun arren. Egin litezkeen ñabar durak gorabehera, uste dut honez gero aski garbi marraztua dagoela honako koadro kliniko hau: “A” ereduak ez du balio; “B” ereduak nahikoa lan; eta “D” ereduak berak ere, nahiz eta funtsean balio izan, ezin omen du ekidin nik neuk “hizkuntz transfugismoa” deituko nukeen fenomeno konstante eta ezin alarmagarriagoa. Hau da, “D” ereduan heziak izan direnen artean ere, zenbat euskaldun ez ote dira euskaldungoarentzat erabat galtzen behin nerabazarora edo helduarora iritsi orduko? Betoz ongi etorriak ikerlan espezializatuak, baina alor honetan nork geure ingurura begiratzea aski izan daitekeela uste dut, hizkuntzar en erabilera-maila edonork eguneroko bizitzan egiazta dezakeen ikergai nabaria izanik, ziurtasunetik aski hurbil egon daitezkeen ondorioak ateratzeko. Azalpen psikologizanteak eman izan dira sarritan gazte-euskaraz-eskolatuen euskararenganako leialtasunik eza nolabait *zuritzeko*: fenomeno iragankorra ohi dela, nerabezaroko identitate-krisiarekin oso lotua, eta abar. Ni neu beldur naiz hori baino askoz ere fenomeno sakonagoa ez ote den. Sakona bezain sinplea: pragmatismoa. Lan-munduan, harr emanen munduan eta kultur kontsumoko munduan erdara aski eta sobera baldin bazaie, zertarako eutsi eus karari? Nonbaiten ere badio Txepetxek, eta bere teoriarekin erabat koherenteki, “AB/BA” zikloa *euskaratik erdarara* burutu duten pertsonak *erdararen alde* gera daitezkeela positibatuak. Arrisku larria. Eta arriskua baino gehiago ere bai; denok ezagutzen dugu horrelako pertsona mordoska, errealitatean. “No hay que confundir una mecedora con una silla eléctrica” dio Sánchez Carriónnek. Hain juxtu ere...

Ezin hasiko naiz, ordea, “D” eredua larrutzen. Eskuak bete lan dugularik, oraindik Elkarte Autonomoan neska-mutil erdiak baino gehiago “A” ereduan eskolatuak dir en bitartean —hau da, euskara hizkuntza *hil* bezala, sanskritoarenak ere izan litezkeen hasi-masizko nozio batzuk eta kitto, alegia, ikasten-edo dutelarik—, arinkeria

gaitza izango bait litzateke, nire aldetik, dugun onena hiperkritikatzen hastea. Neure sinpatiak adierazi nahi nizkieke, hala ere, ez esklusiboki baina bai bereziki, erabat erdaldundutako ingurunetan eredu guztien gainetik eta traba burokratiko (eta politiko!) guztien azpitik euskararen murgilketa-sistema lantzen diharduten zenbait ikastola eta eskolatako irakasle eta guraso euskaltzale suharr ei: Gasteizko Toki Eder, Iruñeko Paz Ziganda, Lizarrako Ikastola, etabar. “Jo eta Ke” eredia, beraiek dioten bezala,... eta sinetsiez adierazte, arren, ez dudala gustu txarreko txiste konnotatiborik bat ere egiteko gogorik.

Politikoki, inori ez zaio itzurtzen Euskal Eskola Publikoaren inguruan jokatzeko ari denaren garrantzia. Hamabost urte dira Franco hil zela, eta oraindik euskararen alde historia osoan inoiz sortu den mugimendurik zabalena eta sakonena, Ikastolen mugimendua, bere *statusa* finkatu gabe dago. Eta zorionean, behinolako “Escuela Nacional” haien izakera ahantziz, ikastetxe publiko askok euskarazko irakaskuntzari gogotik heldu diolarik, zerk eragozten du sare bakar publiko euskaldunaren sorrera?... Badakit mota eta maila ezberdinetako arazoak daudela arazo handi honen baitan, baina huts egiteko beldur handirik gabe esango nuke, oinarri-oinarrian, hizkuntzarena dela faktor erik determinatzaileena. Estatu Espainiarrak, Estatu hedakor guztiek bezala, ezin du onartu bere jabegoko lurralde batean hizkuntz komunitate diferente baten erakuntzarako zutaberik garrantzitsuenetakoa den irakaskuntzaren gizarte-funtzioa eskumenetik gal dakion. “El euskera tiene que ser factor de integración, no de discriminación”— diosku Recalde. Espainian integratzeko, noski, bere perspektibaren arabera. Eta Ardantzak, hauteskunde-sukarrak jota inondik ere, trumoi abertzaleen kutxa ateratzen du palestrara, irakasle euskaldunak baizik ez omen direla kontratatu behar eskoletan, euskalduntzeari uko egiten diotenak edo ezinean daudenak beste lanpostu batzuetara birzitu behar direla, “pazientzia beharrezkoa dela, baina ez gehiegi”, eta tankera beretsuko erronkak haizatuz. IRALE programen moteldura ere PSOEn errua

omen, kontu egizu, eta ez —noski!— PSOE kide izana den eta den EAJrena. Eszenifikazio zahar ezagunegia. Antzerki komikoa, hain gauza seriotaz ari ez bagina. Zeren gu behintzat, Herri Batasunean, eta dagoeneko euskal gizarte osoa ere bai nik uste, konbentziturik bait gaude EAJk eta PSOEk izenpeturik dutela jadanik hurrengo legealdirako gobernu-ituna. Lehen “B” ereduko irakaslegoaren erdibanaketa izan zen (ikastetxe horietako hizkuntz praxia erabat erdaldun eraziz); orain zer sorpresa daukagite gordeta? “Perfil O” delakoa, agian?

Laburbil ditzadan, atal hau bukatzeko, hezkuntzar en alorrerako Herri Batasunak proposatzen dituen oinarrizko aldaketak. Gure Autonomi Estatutu Nazionalerako lehen erredakzioan, honako gogoeta orokor hauek egiten ditugu Euskal Herriak behar lukeen irakats sistema berriari buruz:

- Euskal Eskola eta Unibertsitate Nazionala eraiki ahal izateko, alde zuzeneko baldintza da Espainiako Konstituzioaren 27. eta 149. artikuluek xedatzen dituzten Estatuaren eskurantzak eskusiboen inposaketa indargabetea.

- Euskal Eskola eta Unibertsitate nazionala sistema estatalaren egokitze soil eta han erabakitakoaren hemengo gestio hutsaren islada izan ez daitezen, Euskal Hezkuntz Sistemaren plangintzak, programazioak eta ordenazio osoak, Euskal Herriko botere publikoen esku behar dute izan. Honetarako, beraz, gure tesi nagusiaren ildotik, ezinbestekoa da Estatu espainiarraren eta Euskal Herriaren arteko harremanak errotik aldatzea.

Euskalduntzea bermatu beharri dagokionez ber eziki, zera diogu testualki:

“Euskalduntzea, eskubide eta betebeharrak indibiduala izateaz gain, aukera kolektiboa ere bada; ez da betekizun pribatua publikoa baino, eta botere publikoen eginkizuna izan beharko du edozein eskola publiko nahiz pribatutan ikasleak euskalduntzea (...)”

Eta pasarte batzuk aurrerago:

“...eskolak ez du euskalduntzeko aukera hutsa eskaintzen: erabateko euskalduntzea helburutzat planteiatzen baizik. Hau da, eskolak ezin muga dezake bere jomuga euskaraz *irakaste* soilera; euskararen ikaskuntza, ezagutza eta erabilpena bermatu behar ditu”.

Azken gogoeta bat, puntu honi amaiera eman baino lehen, hezkuntzaren alorrean err eferentzia eta mugarri historiko saihestezina den ikastolen mugimenduari buruz. Uste dut, inon izatekotan, hemen bai ageri dela nabar men guk gizarte osora orokortu desio genituzkeen euskara-politikaren postulatu nagusien baliozkotasuna. Herri mugimendu bezala sortutako ekimen guztiz zabal hau hizkuntz komunitatearen benetako konpaktazioar en eredutzat har bait daiteke funtsean (hots, difer entzia politikoen gaintik eus- kararen batasunari eutsi izan dion eta eusten dion neurrian), beharrezkotasunaren printzipioaren eredutzat (eus- karari ia guztiz arr otza zitzaion irakas funtzioa txertatu bait zion) eta lurraldetasunaren printzipioaren eredutzat ere bai (Euskal Herriko herri eta eskualde guztietara, baita aspaldidanik erdaldunduetara ere, zabaldurik bait dago). Gure eritiziz, oraindik bere *status* eta aintzatespen soziala kolokan baldin badu, hain zuzen ere da, oinarri-oinarrian, erakunde autonomikoeak aski botere politikorik ez dutelako eta ezin aplika dezaketelako, ondorioz, errealitate sozialak galdatzen duen neurrian behinik behin, nazio burujabe bati irakas-kuntza bertako hizkuntza eta kulturaren ildotik kudeatzeko legokiokeen indarra.

KOMUNIKABIDEAK

Lehenik, zenbait datu konparatibo, komunikabideen alorrean erdarak duen pisu gaitza eta euskarak duen urria erkatuz. Azken audientzi neuketetatik ateratakoak dira datuok:

TELEBISTA

EAEan	1329000	ikusentzule egunero b.b.
Nafarroan	320000	" "
Guztira	1649000	" "

Berauetatik, ETB-1, espainierazko beste 3 kateen (laster 5 edo 6 izango direnen) aldean euskarazko bakarra, ikusten dutenak honenbeste dira:

EAEan	102000
Nafarroan	12000
Guztira	114000

Hots: %6,91

IRRATIA

EEAan	1095000	entzule egunero b.b.
Nafarroan	240000	" " "
Guztira	1335000	

Berauetatik, goitik jota, euskarazko irratsaioak entzuten bide dituzten hiritarrak honenbeste dira:

Gipuzkoan	68000
Bizkaian	31000
Arabian	27000
Nafarroan	?

(Nafarroako daturik ez daukat, zeren herrialde honetan euskara hutsez emititzen duten, nik dakidala, bi irratik baldin badaude ere (*Euskal Herria Irratia* Iruñaldean eta *Xorroxin Irratia* Elizondon), biak ere oraindik fr ekuentzia legalik gabe daudenez gero, nonbait beren audientzi-datuak ez bait dituzte jasotzen)

Euskarazko entzulegoaren ehunenekoa EAEra mugatuz,

beraz, hauxe da: %11,50.

Baina *goitik jota* esan berri dut, eta zeragatik da, kopuru-kontaktetan barne hartuta daudelako euskaraz pr oportzio handi samarrean emititzen duten irratiak ere (Loiolako Herri Irratia, Segura, eta abar). Erabateko segurantziaz mintzatzeko, euskara hutsez emititzen dutenak bakarrik hartu beharko genituzke gogoan.

PRENTSA (EGUNKARIAK)

Hemen kontuak berehalaxe bukatuko ditugu.

EAEan	891000	irakurle
Nafarroan	249000	"
Guztira	1140000	"
Euskarazkorik	0	
Portzentaia	%0	

Hauxe da panorama. Aski gora mintzo dira datuok, beren hotzean, gure hizkuntzak komunikabideen alorr ean pairatzen duen itolarriaz. Baldintza hauetan euskarar en zuzperkundeaz eta normaltze-bideaz mintzatzzea sarkasmo hutsa da.

“Egunkaria”ren inguruko aferan ez dut gehiegi sartu nahi, ia-ia gaixotzeko tamainan jartzen naiz eta ez bait nuke bat ere dotore emango, daukadan karguaren erantzukizuna kontutan harturik eta abar, zuen aurrean sumin eta samin azalduko banintz. Diodan bakarrik, eta guztiz sinpleki, ez dagoela eskubiderik; gauden bezala egonda, ezin barkatuzko harropuzkeria dela Administrazioak eta Administrazioarekin koaligatuta dauden alderdiek “Egunkaria Sortzen” bezalako ekimen eredugarri bati horrelako destaina egitea. Gure hizkuntzaren normalkuntzarako ezin utzizko zutabe den herritarren beraien protagonismoa horrela arbuiatzea eskandalagarria da. Hala ere, Herri honetan beste askotan legez, aurrerapenak ur lasterraren kontra egin ohi dira, eta

oraingoan ere horixe bera gertatuko dela ziur nago.

Ez naiz luzatuko egoera hau irauli beharraren premiari buruz argudioak ematen. Gure AENerako proposamenean dakartzagun aipamen batzuk irakurriko dizkizuet, euskararen berreskurapenerako gure politika-ildo nagusien agergarri direlakoan. Honelaxe diogu, besteak beste:

“Ohizko funtzioez gain, hau da, infor mazioaren nahiz pentsamendu, ideia eta eritzien adierazpen eta difusio askeaz gain, Euskal Herriko komunikabideek funtzio erabakiorra bete beharko dute gure hizkuntza eta kultura nazionalaren en zuzpertzeta eta normalkuntza prozesuan”.

Edota beste hau:

“Hego Euskal Herriko Estatututik sortutako Gobernu Nazionalak euskara hutsez arituko diren komunikabideak egotea ahaleztatu eta sustatuko du (...)”

Eta aurreraxeago:

“Komunikabide estatalak (...) Hego Euskal Herriko Komunitate Autonomotik Euskararen erabilpen eta eragintzeari buruz emandako norabideak errespetatzera eta betetzera beharturik egongo dira euskal lurraldera zuzendutako beren programetan. Era berean, euskal lurraldeko komunikabide pribatuak hizkuntza nazionalaren aldeko arau horiek errespetatzera eta betetzera beharturik egongo dira”.

ADMINISTRAZIOA

Alor honetan ere nabarmena da alde bateko ala besteko euskaltzaleok daramagun dinamikaren ezberdintasuna. Gero eta dibergenteago diren lerro banatan abiatuak gara aspaldixe batzuek eta besteak. Hala ere, gure aldetik, makina bat hurbiltze-saio egin izan dugu urteotan, euskararen kontsentsu bila, hasieratik beretik eta ondorio guztiekin parte hartzen dihardugun Instituzioetan, hau da, Udaletan.

Ikus dezagun, lehenik, alderdi *demokratikook* (zuen terminologian) edo *erregionalistok* (gurean) jarraitu duzuen bidearen nondik-norakoa.

1982ko Azaroaren 24eko Euskararen Erabilpena Arauzkutzeko Oinarrizko Legetik 1989ko Urriaren 17an Herri Administrazioan Euskararen Erabilera Nor maltzeko Plangintzaraino (edota, denok hizkuntz eskakizun edo perfilen dekretutzat ezagutzen dugun horretaraino), bide luzea egin duzue, baina aurrerapenak nekez eta urri. Nik neuk, honako inpresioa ateratzen dut, oro har: Estatuak katua xaguarekin bezala ibili dela zuekin jolasean. Arrazoia, betikoa: Estatuak bere esku dituen Legeak zuen legeska, dekretu, arautegi eta zer guztiek baino hamaika aldiz indartsuagoak direla. Hona hemen apunte soil batzuk, diodanaren frogagarri, nik uste:

- 1982ko Oinarrizko Lege hartako 6. eta 14. atalak:
 - 6.aren mamia: “euskara nahiz gaztelania erabiltzeko” (herritarrek duten) “eskubidea” eta “eskubide honen erabilpena arian-arian bermatzeko... eskuarteak”.
 - 14.aren mamia: “...eskubide hauek egiteratu daitezen arian-arian lanariak euskaldundu” eta “Herri agintariek erabakiko dute zein lantokitarako izango den beharrezko bi hizkuntzak jakitea”.

Oso ondo. Eta ENBA, JOTA, ALET eta ez dakit beste zenbat egitura eta programa antolatu zenituzten (emaitza arra- kastatsuz ala ez, hori beste kontua da, baina tira, horrelakoak denoi gertatzen zaizkigula eta, inportanteena saiatzea dela eta, barkagarri bedi...). Baina barkatzen ez duena zera da, *Bestea, Jefea*, zuen eta gure *Nagusia, Eulien Ugazaba* (egin berri dudana *Golding*-en liburuaren aipamena egitea lizentzi bazait), *Estatu Ahalguztiduna*. Hor dago, 1986ko Ekainaren 26ko Konstituzio-Epaitegiaren epaia. Xaboiarekin batera, itzulpidea ugari, eta makilkada irmo eta oso ongi kokatuak banatzen. Adibidez: “A la luz de este apartado, el art.6.1, si bien establece un derecho *subjetivo* a ser respondido en la lengua oficial elegida, cuando es lengua

distinta del castellano, deja un margen a los poderes públicos, en cuanto a las condiciones en que tal der echo puede verse *efectivamente* satisfecho, que se hacen depender de una progresiva adaptación de las respectivas administraciones, como resulta, por otra parte, de la Disp. Adicional 3 de la Ley impugnada”. Oso polita. Edota beste hau: “la eus- kaldunización (ulertu behar da) como *posibilidad* de dominio también del euskera — *sin perjuicio del castellano* — por dicho personal”, eta beti —faltaría más— “teniendo en cuenta la situación sociolingüística”..., baldin berau euskararen aldekoa ez bada, zeren or duan inpugnatutakoa behin betirako inpugnatuta gelditzen bait da, 8.3 artikulua famatua bezalaxe, herri elebakarr en euskara hutsezko iharduna ahaleztatzen zuena. Hots, Hizkuntza Politikarako Idazkaritzako teknikaria den X. Aizpuruak berak ezin zehaz- kiago laburbiltzen duen bezala: “...alegia, Konstituzioaren aurkakoa dena ez dela Legea bera, Legeak dioena betetzeko Konstituzioaren aurkako izan daitekeen egiazko ezarpena baizik”. Hau zoratzeko modukoa da, Jaun-andreok. Egin omen daitezke legeak, baina kontuz gero lege horiek egiazki eta benetan aplikatu nahi izanez gero... Zelako adar-jotzea. Zelako errore historiko ikaragarria ari zareten jaukitzen esparru juridiko-politiko honetan sinesten duzenok.

Hala ere, *alcayanok* baino moral handiagoar ekin, 250/1986 Azaroaren 25eko Dekretua atera zenuten. Bertan gauza eder asko xedatzen eta agintzen da: euskara zerbitzu- hizkuntza ofiziala izateaz gainera lan-hizkuntza ere izatea bermatuko dela; Autonomi Elkarteko Administrazioetan lanposturatu eta bertan aritzeko, hizkuntza ofizial biak ezagutzea ezinbestekoa izango dela; jadanik dauden eta sor daitezkeen lanpostuen hizkuntz eskakizunak finkatuko direla... Primeran. Aurreneko ezbehartxoak: 1987ko Uztailaren 30erako aginduta zeuden ditxosozko hizkuntz eskakizun edo perfilok, bi urte eta akats beranduago argitaratu dira. Jakin nahi nuke zer gertatu zen tarte horretan (nola Parlamentura ez garen joaten, ezin bada maiseaketa hauetaz enteratu, laxtima..., hobetu beharko

ditugu geure espioitza-sareak). Baina Estatuaren makilkada gogorra gainezkatzailea, erabakitzailea, 1989ko Uztailaren 6ko Euskal Funtzio Publikoari buruzko 6/1989 Legearekin mamitu zen. Zergatik? Honako Lege hau, gure zerbitzu juridikoek behintzat hala diote, Estatu mailako 84/30 Funtzio Publikoaren Erreformarako Legearen *kopia hutsa* besterik ez omen delako. Eta Estatuko Lege horrek zer dio? Gauza asko, suposatzen dut, baina bat oso inportantea, benetako Akilesen orpo bat: ezinezkoa dela Komunitate Autonomoek beren funtzionarigo propioa edukitzea. Beraz, adiskideok, sekulan santan ezingo diegu Elkarte Autonomo gaixo honetan ezertxo ere agindu “karakter nazionaleko habilitazioa” duten funtzionarioei: idazkariei, kontuhartzaileei, gordailu- zainei, epaileei... Ederki gaude. Eta “la guerra de los secretarios” delako hura zertan da, EAJko herkide txit gorenok? Horretan ere, azkenean, herriko tontuok eta memeluok, geuk, HBro “antidemokratikook”, egin behar burruka zuek koldarki abandonaturiko luebakietan.

Azkenean, nola edo hala, beherapen dexenter ekin —hizkuntz eskakizunak derrigorrez atxekita daramatzaten lanpostuen kopuruan, adibidez—, baina argitaratu zir en, horraatik, perfilok. Eta garbi gera bedi ados gaudela beraien baitako ideia nagusiarekin: lanpostu bakoitzari euskara-maila jakin bat dagokio. Hori gauza serioa da, interesgarria, eta beharrezkoa. Ados ez gaudena beste honako hau da, ordea: izena eta izana ez datozela bat Dekretu honetan. Euskararen *erabilpena* normaltzeko dela esaten da, baina euskararen *ezagupena* da benetan arautzen dena. Hori tranpa da, edo autoengainua, borondate onekoa seguru asko, dekretua moldatu zuten teknikari eta politikari euskaltzaleengan behinik-behin, uste izanik nonbait hor iradokitzen diren katea elebidun eta abarren bidez erabilpena berez etorriko dela edo. Denborak erranen, baina guk ez dugu ho- rrelakorik uste. Dena den, ezin naiteke puntu honetaz ge- hiago luza. Azterketa astirotsu eta sakon bat ezagutu nahi baduzue, "Bat" aldizkarian Inaxio Agirre gure EBNko burkideak idatzitako artikulua irakurtzea

gomendatuko nizueke. Orain esatea dagokidana besterik dela uste dut. Zera, hain zuzen: inork ezingo digula leporatu, inola ere, hizkuntz eskakizunen tokian tokiko tramitazioan HBko zinegotzi eta alkateek beren laguntza osoa eskaini ez dutenik. Alderantziz, Udaletako gure militanteak horretan aritu dira eta ari dira, dekr etu honekiko aldezte kritikoa izan bait zen HBren egitura politikoetan erabakitako jarrera. Publikoki adierazi genuen jarrera hau, lau baldintza ipiniz, edo lau proposamen eginez: bat, hizkuntz eskakizunok Euskararen Ordenantza orokor baten barruan txertatzea; bi, ezagupen soilaren ordez erabilpenari buruzko arauak xedatzea; hiru, herri-mugimendu euskaltzaleei aterik ez ixtea; eta lau, udal-langileek euskaltegia libreki aukeratu ahal izatea. Ez zaigu jaramon zipitzik ere egin, noski; Lezoko Udalak laugarren baldintza horren ildotiko eranskin edo zuzenketa batzuk proposatu zizkion, esate baterako, Gasteizko HPINi, eta erantzuna ezezko borobila izan zen. Hala ere, gure jendea hizkuntz eskakizunak ez bakarrik ez ditu boikoteatu, baizik eta deliberatuki bultzatzen dihardu. Zer gertatzen da? Zer gertatzen da, gaur egun, dekretua kaleratu eta urtebetera, oraindik funtzionari goaren laurdentxo bat bakarrik sartuta egoteko plangintzan?... Gure informazio-iturri fidagarriek, kasu honetan, arrazoa dutela uste dut: problemak daude, goi-funtzionarioekin inor ez da ausartzen, *impassea* edo perlesia da nagusi Udal gehienetan, axolagabezia batetik eta beldurra bestetik. Euskararen onarengatik pena nuke matematika klaseetan teorema bat ebatzi ondoren, esaten genuen hura oraingo honetan ere errepikatu behar izatea, baina uste dut hala egin beharko dudala: “como queremos demostrar”, c.q.d. Beldur naiz, azkenean, hainbeste su eta fu, baina dena ez ote den betikoan amaituko: apur-apurka ximelduz eta iraungiz doazen enplegatu eta funtzionarioentzako “euskarazko klase” multzo bat, besterik gabe.

Guk bestelako bidea proposatzen genuen, eta proposatzen dugu. Udal Ordenantzaren bidea, non pertsonalaren birziklaiaz eta pertsonal berriaren hautespenaz gain, beste

hainbat alor ukitzen bait genuen. Mari Karmen Garmendiak, *bien malgré tout* beti ere adiskide estimatutzat daukadanak, plagioaren salakuntza egin zigun bere egunean, eta beno, hori hala ez baldin bada ere —eta ez da—, gogorarazi egingo nioke Bernardo Atxagak ongi merezitako bizpahiru sari irabaziak dituela bere *Obabakoekin*, eta hortxe izugarrizko laudorioak egiten dizkiola ongi plagiatzearen tr ebeziari... Dena den, gure jokabidea, edo gure estrategia —hitz hau dotoreago iruditzen bazaizue— ezberdina da. Ezber dina, baina beti ere euskararen aldeko abenikoari zabalik, arestian azpimarratu nahi izan dudan bezala. Zoritxarr ez, “besteren zelaian” jokutzen dugunean erakutsi ohi dugun jarrera irekiak ez du beste horrenbesteko erantzunik jasotzen gure aurkari txit ohoregarriengandik, pr oposamenak guk geuk geure koordenaden arabera egiten ditugunean. Nahiz eta eskatzen duguna bidezkoa eta erabat arrazoizkoa izan. Euskararen Udal Ordenantzatarako proposamen bat plazaratu genuen duela bi urte, 5 udal tipologia soziolinguistiko ezberdini buruzko tratamendu ber ezitu bana eskainiz, herri oso euskaldunetatik hasi eta herri aspaldi erdaldunduetaraino. Hori bai, guztietan, gure hizkuntza nazionalari zor zaion arreta gradu batez goratuz —Txepetxen “tensión de ruptura” edo “etenbearra”r en ildotik, esango nuke—; hots, euskara zerbitzu-, lan- eta gizarte-hizkuntza bakarra izango litzateke 1. tipologiako herrietan, lehentasunezkoa 2. tipologiakoetan, ber eziki babestua 3. eta 4.ekoetan, eta berdintasunezkoa 5.ekoetan. Hamaika atal eta berrogeitamar artikulutan barr ena Udalaren eta Udalerri osoaren dinamika begietsiz; hau da, Udalaren barruko erabilpena, beste Erakundeekiko edo administratuekiko harremanak, ohar, idazpen eta erregistroak, pertsonala —dagoena edo sar daitekeena— euskalduntzeko edo euskaldunagotzeko neu- rriak ezezik, baita euskararen erabilera herri osoan susta- tzeakoak ere. Hamargarren atala da, hain zuzen, luzeen eta xehekatuena, “Euskararen erabilera Udalerrian” deritzana, bertan gauza zehatz asko proposatzen direlarik, subentzio eta pizgarri fiskalak barne, bai euskararen presentzia herrian herriko

merkataritza, kirol, kultura eta zerbitzuen alorr etan handiagotzeko, bai herritarren euskararenganako jabe-razpena azkartzeko. Ez bait da aski, gure ustez, administrazioko lanpostuei hizkuntz eskakizun bana esigitzea eta bertako funtzionariak euskalduntzen saiatzea, baldin era eta aldi berean euskararen aldeko dinamika orokor bat sustatzen ez bada Udaletxean, kalean, dendetan, zerbitzuetan eta, hitz batez, herriko instantzia guztietan.

Oso harrera gatazkatsua izan du bi urteotan gure Udal Ordenantza proposamen honek. Estatuaren Fiskalak eta Gobernadore Zibilek, dakizuenez, harrera *ezin beroagoa* eskaini diotela esan genezake. Onartua izan den herrietako Udalen erabakiak inpugnatuak izan dira, azken ebazpena oraindik ezagutarazia izan ez den arren. Bertako alder di politikoen jokaerak, bestalde, gorabeheratsuak izan dira oso. Denetik gertatu da. Gure erakunde politikoak gehiengoa duen toki gehienetan onartua izan da. Beste bakan batzuetan, aldaketak eta bir formulazioak eragin zaizkio, beste indar batzuen eskutik (baita gu beti ere horrelakoetarako prest agertu ere). Bestetan, lehenik onartua izan arren, gero atzera ezetsia eta beste batez ordezkaturia izan da. Baina gurean ez beste euskal alderdietan gehienbat nagusitu den jarrera honako hau izan da: “ez, Gasteiztik esango digute zer egin behar dugun” leloan laburbil litekeena. Ez dut ulertzen. Zergatik ezin dira adostu, elkar-osatu, hizkuntz eskakizunen bidea eta Ordenantza zabalago eta orokorrago baten ekarpena? Ulertzen ez dudala esan berri dut, eta halaxe da, arazoaren barne-muinari berez erreparatuz gero. Testuinguru politiko orokorra kontutan hartuz, ordea, ulertzen dut, bai. Aspaldi samar norbaitek esana da harako hura: “No aceptar ninguna propuesta de HB, por muy asu- mible que parezca”.

Eta buka dezadan, atal hau eta hitzaldia bera, herri elebarraren esperientzia pilotoari buruzko gure aldezen osoko jarrera berretsiz. “Euskal Herrian Euskaraz” herri mugimendu euskaltzalearen ekimen hau hasieratik beretik begi onez ikusi genuen, gure Ordenantzetaiko lehen

tipologiako he- rrientzat pentsatua genuen ihardunbidearekin zeharo bat bait zetorren, besteak beste. Aldeko jarreraren arrazoiak ugari dira; mila aipamen egin litezke, eta eginak ditugu une eta leku askotan. Ez noa horietan hisikatzen. Gogoratu bakarrik biologia ebolutiboaren baitan hain ezagunak eta frogatuak diren bi printzipio horiek: “erabiltzen ez den organoa atrofiatu eta hil egiten da” dioena, eta beronen korolariotzat ere har daitekeen beste honakoa: “beharrak sortarazten duela organoa”. Helburua, berriro Txepetxen hitzak erabiliz, hauxe besterik ezin izan daiteke: “recomposición, como exclusivo, de un territorio lingüístico fagocitado”. Emaitzen balorazioa egiteko goizegi delakoan nago, baina ekimen hau, herriska erabat “ruralak” eta demografikoki pisu gutxiak direla eta abar esanez, mespretxatzen dutenei oharterazi nahi nieke inoiz ez dela zuhurra izan Dabiden habailaren harrikadak gutxieste. Zeren eta harria, “euskal harria”, gure gizarte hiper-erdaldundu honen ur geldo istiltsuetan eroriz ger o, inork ez bait daki norainoko uhin hedakorrek sortera ditzakeen. Nik neuk ez dakit behintzat, baina susmoa bai, badut, eguneroko lanean oinarritua, askok uste baino handiagoak izan daitezkeela uhin hedakor horiek: bestela galdetu nire lantokiko zenbait arduraduni nolako “buruhausteak” eragiten dizkioten Lizartza, Altzo eta horrelakoxe *dabidtxoek* erdara hutsez bidalitako gutunak sistematikoki bueltan bidaltzen dituztenean.

Beste zerbait badakit, ordea, konbentzimendu osoz gainera. Ukaezinezko axioma dela Mackey soziolinguistak formulatzen duen honako printzipio hau: “Hizkuntz komunitate batean bi hizkuntza baldin badaude, eta bi hizkuntzok funtzio berberak baldin badituzte, bata sobran dago eta itzali egiten da”. Ikuspegi honetatik begiratuta, beraz, gutxienez fribolitate axolakabetzat kalifikatu beharko genuke euskal alderdi batek —EEK prezezki— herri elebakarren esperien- zia honi buruz daukan eritzia: “actitudes y actuaciones testimoniales y folklóricas, sólo para *desenmascarar* posibles limitaciones y supuestas insuficiencias del famoso marco jurídico-político”. Ederki

eman ere. “Litezkeen” mugapenak eta “ustezko” askieztasunak al dira, bada, azken finean espainiar Konstituzioaren 3. artikulua kupidagabeki ezartzen digun harlauza itogarri eta oinarritzko joko-arau murriztaile horiek?... Badakigu legea ez dela dena, baina kontuz gero, aspaldi honetan euskaltzale askok legetasun linguistikoaren baldintzapenak gutxiesteko ageri duten joerarekin. Zer en legearen eragin eta baldintzapena erabat materiala bait da, erabat ondoriotsua. Txepetxen hitzak enegarrenez eta azkenez aipatuz, Konstituzio espainolaren 3. artikulua horren ondorioez ari dela, gogora ditzagun inplikaziook zeintzu diren gizabanakoaren mailan bertan ere, hots, marko politiko hau onartzen duten euskal alderdi politikoek defendatzen duten norbanakoen eskubidetan ez bestetan oinarrituriko hizkuntz politikaren mailan bertan ere:

“Ningún ciudadano del Estado puede desconocer el Castellano. Ningún vasco tiene el deber de conocer el Euskara. Luego: ningún euskaldun puede desconocer el Castellano, pero cualquier vasco puede desconocer el Euskara.”

Indar glotofago honek indarrean dirauen bitartean, burdinezko uztarri gotor hori geure lepo gaintetik ken ez dezagun, bitartean, gureak egin du hizkuntz komunitate bezala, hots, Herri bezala. Baina batzuk behintzat ez gaude pr est, Kixmiren elezaharreko jentilak bezala, geure begiak erauzi eta trikuharri erraldoien azpian geure buruak lurperatzeko. Ez horixe. Burrukan jarraituko dugu, geure hizkuntzari atxekiz, egunero ahal dena eginez eta behar dena etengabe galdatuz, espainiar Estatu zapaltzaile honi lotuta gauzkatzen kateak hautsi eta geure buruaren jabe izanik Euskal Herria denon artean eraikitzearren.

EAREN HIZKUNTZ POLITIKA

ENEKO OREGI

Jakin aldizkariak euskal kulturgintzan bete izan duen egitekoa ez dago azpimarratu beharrik: euskaldunon aldizkaririk trinkoen eta garrantzitsuena izan da urte luzetan eta benetan dei dakioke, esaldi usu batez, gure “paperezko parlamentua”.

Maila horri eusten saiatuko naizelako eta, bestalde, hitzaldi hau hauteskundeetarako deia egin aurr etik eskatua eta idatzia delako, ez dut atetan ditugun hauteskunde horiekin gehiegi lerratu nahi, hots, nire hitzaldi hau ez da hauteskundekeriatan ibiliko, gogoeta, proposamen eta gure ibilbidearen lerro nagusiei begira baizik. Has nadin, baina, gehiago

luzatu gabe.

ATARIKOA

Gure herriak bere menderen mendetako etorrian hamaika aldarte ezberdin ezagutu izan du. Aldakuntzak aldakuntza, bada, halere, Euskal Herria bere izenaren jabe egiten duen ezaugarriarik. Horietakorik aipatzen hasita, euskara datorkio edonori burura. Ez, hori soilik, ordea: euskaldunaren eta Euskal Herriaren lekuko izan bait dira, oro har, beste zenbait ezaugarri ere. Baina, agian, ezaugarri horiei joskera damaien haria euskaldunek eurek beren buruaz eta inguruaz duten ulermena da: nor direnaz eta herri direnaz jabetzean adierazten dena.

Euskaldunok historiaren etorrian gure izanbidea ebaki edo ibiltzeko erabili edo eman ditugun pausoen lekuko ditugu ezaugarri horiek. Gizon-emakumeoi eta herrioi gerezkoa bait zaigu bideren bat mugatu eta besteren bat zabaldu beharra: eskuz eta buruz, irudi-menez eta bihotzez, hitzez eta ekitez... Horrela lantzen ditugu geure buruak, horrela egiten gara nortasunaren jabe, horrela mamitzen dugu gerezko kultura, horrela taiutzen geure izanbidea.

Baina, ez gizon-emakumeok, ez eta herriok ere, ez gara zein beretzako eta bakun jaiotzen eta hazten. Elkarren artekotasunak eta herrien artekotasunak sekulako erasana du norbanakoaren eta herri bakoitzaren bizitzan.

Euskaldunon eta Euskal Herriaren gaurko zoria, geure jatorrizko eta geroko kulturaz eta hizkuntzaz ari garelarik, ez da inola ere ulergarri, hain zuzen, euskaldunok eta erdaldunok elkarrekin nahasian bizi garela kontutan izan gabe eta, gainera, aspaldiko

urteetan auzo-herrietako aginte-indarren menpeko gabela bereziki aipatu gabe.

Kultur eta hizkuntz tradizio zeharo ezber dinetako biztanlez osaturiko biztanlegoak osatzen du, gaur egun, Euskal Herriko barrutia. Eta hemen, aspaldiko urteetatik honantza bitartean behinik behin, erdaldunek beren herri-ezaugarriak euskaldunek baino erosoago landu ahal izan dituzte, batez ere hizkuntzari, burubideei eta gizarte-harremanei dagozkienetan. Euskaldunok, oro har, ez dugu, aldiz, era nor malean jatorriz baginena geroratzeko modurik izan.

Ohizko Euskal Herriak, beraz, hamaika kultur eta hizkuntz barruti ezberdin bizi ditu bere baitan. Eta barruti horietako bakoitza, bestalde, batez ere euskaldunen artean, oreka-gabetasun nabarmenean bizi da, normaltasun ezaren ezaugarriak agertzen dituelarik. Gu denok, nahasi-mahasi horretan murgildutako herrikideak gara.

Eta etorkizunari begira jarrita ere, ezin daiteke, ez kulturaren, ez eta hizkuntz alorrean ere, gerorako asmo eta helburu berdinak ditugunik esan. Zera honek, sakon-sakonetik erasaten dio gure herri eta gizartegintzari.

Gaur bizi dugun egoera honetan eta gerora begira ditugun asmo ezberdin horien arteko burrukan, oso zerikusi haundia du politikak, noski.

Gure herriak, oro har, eta euskaldun jendeak bereziki, geure eskuko herri-agintariak eskatzen ditugunean hain zuzen, zera dugu asmotan: gure gizarteko harremanen izate-modua beste era batera taiutzeko aukera izatea.

Orainaldian, Euskal Herriko zenbait eskualdetan geure eskuko herri-erakundeak berpizten hasiak gara. Eta gaurko gure auzirik larriena hauxe dugu: ea gauza izango ote garen aukera berriok behar bezala era-

biltzeko, geure nor eta herri-izateari ger orabiderik eman ahal izateko.

Gure herri-agintaritza ezagatik sortu zaigun gaurko egoera larria ez dugu herri-agintaritzak besterik gabe konponduko duenik uste. Baina, hain zuzen, herri-agintariei eginkizun behinenetakoa dagokie arazo honen konponbidean.

EUSKARAREN EGOERA

Ezinbesteko deritzot gaur egungo euskararen eta euskaldungoaren egoeraren diagnosis egitetik hasteari, laburki bederen, ez gutxitan egoeraren azalpenen ezberdintasunek baldintzatzen bait dituzte diskurtsoen nondik-norakoak.

Bestalde, azken hamar urteotan barrena izan da arestian ez bezalako aukera ikerketa eta azterlanak bideratu eta errealitateari zientziaren ikuspegitik hurbiltzeko. Horri esker, eskuerako datuak oso dira zehatzagoak gaur egun, diagnosi horri ameskeria eta bihozkada-hatsen gainetik heltzeko.

LEGEZKO EGOERA ¹

Euskararen legezko egoeraz, hasteko, aniztasuna azpimarratu beharra dago, arras desberdina bait da euskarak gure herriaren hiru zatietan duen legezko *statusa*: Iparraldean, Nafarroan eta Hiru Probintzietan. Dakizuenez, gure hizkuntzak ez du Iparraldean inolako legezko aitopenenik, eta Errepublikako hizkuntza *erregionalen* irakaskuntzari buruzko lege eta araudi meharrak dira euskara aipatzen duten testu ofizial bakarrak.

Horiez gain, nazioarteko erakundeek hizkuntza

gutxiendarren babesari buruzko hitzarmen eta itunak ere aipatu beharra dago, hala nola:

- Europako Lurraldeetako edota Gutxiendar Hizkuntzen Agiria, Europako Toki eta Lurraldeetako Agintarien Batzarrak 1988an onartua.

- Europako Kontseiluaren eta Kultur Ministrarien 1987ko azaroaren 9ko Erabakia.

- Europako Elkarteko Lurralde eta Etnia gutxiendarren kulturei eta hizkuntzei buruzko Erabakia, Europako Biltzarrak 1987ko urriaren 30ean onartua, eta abar.

Frantziako Errepublika bakar eta zatiezinak ez ditu Itun eta Erabaki hauek betetzen eta, beraz, hizkuntza gutxiendarrei ere aitortzen zaizkien eskubideak ere ez dizkie Iparraldeko euskaldunei onartzen.

Euskarazko irakaskuntzak azken urteotan izan dituen oztopoak, gure artean orain hamabost urte zirenen parekoak, ezagutzen dituzue, ziur naiz, aurtengo hitzarmena arte.

Iparraldekoen mahai-ingururako utziko ditut, zehazkiago eta ozenago azal diezazkiguten.

Nafarroako Foru-Elkartearen lege-araubidea, dakienez, 1988ko abenduaren 15eko Euskararen Legean dago oinarriturik. Hiru dira, nere ustez, lege horren akatsik larrienak:

Lehena, Nafarroa hiru eskualdetan zatitu izana, euskaldunen eskubideak bizi diren eskualdearen arabera murriztuz.

Bigarrenik, euskararen egoera normaltzera ez, baizik eta "arautzera" soilik bideratuta egotea. Horrek, *status* gutxiendarrean jartzen ditu Nafarroako euskaldunak, oso eskubide mugatuekin bada ere.

Hirugarrenik, lege hori oso da mugatua ukitzen dituen esparruetan, administrazioa, irakaskuntza eta komunikabideak aipatzen bait ditu, laburki gainera, soil-soilik.

Hiru Probintzietakoa dugu, azkenik, euskaldungoaren eztabaida eta politikagintzak azken urteotan gehien eta sakonen jorratu duena².

Hiru Probintzietako legeriak, 1982ko Euskara-Legeak eta haren hariko lege-garapen osoak, euskararen egoera *normaltzea* du helburu, hau da, gure eguneko egoera ez dela normala du abiapuntu eta nor maltasunera iristeko normalkuntza politiko bat bultzatu beharra aldarrikatzen du. Autonomi Elkarteko Euskara-Lege honek, gogora dezagun, euskaldungoaren %65a ukitzen du, gutxi gora behera, eta euskararen bizi-iraupena hiru probintzietan jokatzen dela pentsaraz diezaguke.

Euskara-Lege honek, bestalde, herritarren hizkuntz eskubideak hartzen ditu oinarri, edo, bestela esanik, herritar euskaldunek euskaraz bizitzeko duten eskubidea, elebitasun normalizatzaile baten ildotik.

Aurrerago aztertuko dugu irakaskuntza, komunikabide eta administrazio-arlotan legeriak izan duen garapena, irakaskuntz ereduaren, herri-komunikabideen eta herri-langileen hizkuntz eskakizunen haritik. Aski bedi, oraingoz, legeria guzti honen erabilgarritasuna eta emankortasuna azpimarratzea. Izan ere, ahobatez aitortzen da gure artean.

Euskara-Legeak ez dituela gure Autonomi Elkartean bere mugak iritsi, ez dugula euskaldunok oraindik lege hori erabat eta azken muturreraino ustiatu eta agortu, ez zaigula meharregi gertatu indarrean daramatzan zortzi urteetan, baizik eta, aitzitik, aitortzen dizkigun

eskubideak eta eskaintzen dizkigun bideak igaro gabeak ditugula neurri handiegian.

Ez dut uste, inola ere, Hiru Probintzietako legeriak mugatzen duenik euskararen normalkuntza, ahagarri egiten baizik. Bide ez zabala eta ez hestua, baina irekia eskaintzen digula, egin dezagun, ahal bait lehen meharregi gerta dakigun eta berririk urratu behar izan dezagun.

EGOERA DEMOLINGUISTIKOA²

Legezko esparrua, dena den, hiztun-kopuru jakin baten eta gizarte-sare zehatz baten oinarritzen den zerbait da, eta euskaldungoaren, euskaldun herriaren bizitasunak eta trinkotasunak, gizarte euskaldunaren dinamikak aldatu, indartu edo usteltzen utz dezake edozein lege-araubide, itxuraz indartsuena litzatekeena ere.

Lot gakizkion une batez euskararen egoera demolinguistikoa. Ez dizkizuet oinarritzko datuak herrialdeka eta eskualdeka errepikatuko. Denok ditugu gogoan. Baina, eta Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Idazkaritzak landutako "Soziolinguistikazko Mapa. 1986. urteko Err oldaren arabera Euskal Autonomi Elkarte Azterketa Demolinguistikoa" liburutik jasotako zenbait daturen laguntzaz, gure hizkuntzaren isuriaren ildoak, nondik norakoa ausnartzen saiatuko natzaizue.

Esan gabe doa, Nafarroako eta Iparraldeko euskaldunei buruz ez dugula horrelako daturik eta, Nafarroaren kasuan, argitaratu diren Erroldako datuak ez digutela pozerako inolako arrazoirik eskaintzen.

1. Hiru Probintzietan, beraz, euskararen ezagupena hedatuz doa, neurri mugatuan bada ere. Horr ela, euskaldunen proportzioa, urtez urte jaisten zihoana,

gehitzen hasi da 10 urtetik beherakoen artean. Badi-rudi, beraz, belaunaldiz belaunaldiko galtze horri hesia jarri zaiola azken belaunaldian.

2. Ama-hizkuntza euskara dutenen proportzioa euskaldun dirautenena baino baxuagoa bada adinez nagusien artean, zenbaitek euskara lehen hizkuntza izan arren gero galdua duelako, alderantzizko fenomeno gertatzen da 30 urtez beherakoekin, hots, euskaldunberri gehiago dela gazteen artean euskara ahaztu dutenak baino.

3. Euskaldunberrien fenomeno, aski aipatua eta aztertua da honez gero. Hala ere, aldaketa sakonak eragin ditu euskaldugoaren baitan, ez hainbeste bere kopuruagatik, joera-aldaketagatik baizik. Izan ere, Autonomi Elkartearen erdaldunen % 3,5ari besterik eragin ez badiore ere, euskaldunberrien dinamikak indarberritu egin du euskaldungoa hiru probintzietan, euskaldunen % 11 zirelarik 1986an eta ikasketa eta lanbide-maila altukoak, gehienetan.

4. Eutsi-indarraren indizeari bagagozkio, hau da, ama-hizkuntza euskara dutenen artean euskaldun dirautenen proportzioari buruz, %86,75ekoa da Autonomi Elkartearen eskualde euskaldunagoetan handiagoa delarik eta erduldunuenetan baxuagoa.

Adinari dagokinez, 20-35 urte bitartekoek agertzen dute baxuena, eta altuena 65 urtetik gorakoek. Baina gazteagoen artean, 25 urtetik behera, berriz gora jotzen du eutsi-indarrak.

5. Aipatzekoa da, halaber, gara-indarraren gorakada, hau da, euskara ama-hizkuntza izanik ongi irakurtzera eta ongi idaztera heltzen direnen proportzioa.

Laburtu nahi izan ditudan datu horiek zera erakusten digute: Hiru Probintzietan euskara jakitea, euskararen ezagupena, hedatuz eta sakonduz doala, azken hamarkadetako isuria geldiaraziz.

Badira, ordea, datu kezkarriak ere.

1. Ama-hizkuntzari dagokionez, urtez urteko tauletan bi joera edo urraspide antzeman daitezke. Alde batetik, adina jaisten den heinean ama-hizkuntza euskara bakarrik dutenen urterik urterako galera nabaria da. Bestetik, ama-hizkuntza euskara eta gaztelania, biak batera, dituztenen urterik urterako gorakada azaltzen da gazteenen artean: 25 urterekin, %3,6; 20rekin, %4,3; 15ekin, %5,29; 10ekin %5,29 eta lau urterekin %9,10. Honek, famili bidezko transmisioan aldaketa bat ikustarazten digu, bi hizkuntzak etxetik bertatik erakusteko joera, alegia.

2. Aurrekoekin lotuta, gainera, gal-indarra askoz ere altuagoa dute bi ama-hizkuntzadunek etxean euskara bakarrik ikasi dutenen aldean: %12 lehenengoen eta %2,69 bigarrenen.

3. “Mapa”n ia-euskaldun deitutakoek, hau da, euskaraz “ongi” ulertu eta “zerbait” mintzatzen dutela erantzuten dutenek, gorakada nabarmena erakusten dute, 10-16 urtekoen artean %40aren inguruan egotera iristen direlarik. 15 urterekin jotzen du punturik altuenak, ia-euskaldunen proportzioak, derrigorrezko irakaskuntzaren amaieran, alegia. Badirudi, beraz, euskara eskola-giroan ikasitakoak izan daitezkeela, neurri handi batean, ia-euskaldun gazte hauek.

1.986an 15 urte zutenen artean, %35 erdaldun ziren, %41 ia-euskaldun eta %24 euskaldun, gutxi gora behera.

Ia-euskaldun horiek nora joko duten, euskaldungora ala erdarara, gaur egungo hizkuntz politikar en ardurarik garrantzitsuenetariko bat dugu, nire ustez, eta gure hizkuntzaren geroaren giltzarri.

4. Euskaldun berriei dagokienez ere bada kezka-iturririk. Izan ere, 86ko erroldan agertzen ziren 56.063 euskaldunberrietatik, proportziorik altuena hiri eta

eskualde erdaldunetan bizi zen, %60a baino gehiago (Bilbo Handian, Gasteizen, Errioxan, Enkarterrietan, Araba barnekaldean, e.a.)

Euskaldun horiek, gainerako bertako euskaldun apurrekin batera, zailtasun eta oztopo izugarriak dituzte euskaraz bizi eta euskaldun giroan txertatzeko, eta zer esanik ez euskara seme-alabei helarazteko.

5. Gara-indarra, hots, euskara ama-hizkuntza izanik euskaraz ongi irakurtzen eta idazten dutenen proportzioa, apala da oraindik Autonomi Elkartearen, % 52,34 besterik ez, eta gazteen artean asko gehitu bada ere, oso behetik dabil oraindik eskualde eta herri euskaldunenetan.

Ez natzaizue datuekin gehiago luzatuko, aipatutako horiek nahikoa bait dira gure kezka eta ardurak oinarritzeko.

Laburtuz, demolinguistikaren ikuspegitik, euskararen egoera kezkagarria da EAren ustez.

Euskararen ezagupena hedatu bada ere, hedapen horri euskarri sendoak falta zaizkio ez gutxitan, eta transmisio-katean txertatu ezean, atzerakada-arrisku bizi dugu oraindik begi aurrean.

EUSKARAREN GIZARTE-ERABILERA

Euskararen bizitasuna eta honen ondorio litzateken bizi-iraupena begiztatzeko hirugarren alderdi bat aztertu beharrean gara, legebide eta ezagupenaren ekin batera, erabilerarena alegia.

Ahots asko altxatu da azkenaldi honetan euskararen gizarte-erabileraz kezkaturik, irakasle, soziolinguista edo hizkuntz planifikatzaile.

Azterketa orokorren eskasiaz, neurketa mugatu ugari egin izan da herri edo auzo mailan, ikastetxe

nahiz familietan, eta denetan agertzen zaigu, ez beti neurri berean, euskaldunon euskaraganako atxikimendu ahula.

Egia da euskarak funtzio berriak eskuratu dituela azken urteotan; hobe esan, funtzio berri zenbaitetan sarbide izan duela, hala nola irakaskuntzan, administrazioan, komunikabideetan, zientzia eta teknikan, e.a. Baina funtzio berri horietan euskarak komunikazio-behar arautuenak, formalenak, bete ohi ditu eta, berriz, gaztelaniak indartu egin du bere nagusitasuna giza eta gizarte-esparru arautugabeetan, berezkoagoetan. Jolasa, kirola, auzoko bizitza, elkarte eta elkargo-mota gehienak, lagunarteko harr emanak, e.a, gaztelaniaren lurralde bilakatzen ari zaizkigu.

HIZKUNTZ POLITIKARAKO ERIZPIDE NAGUSIAK

Jokozelai horretan, irabaziak eta galerak, atzerapausoak eta aurrerakadak nahasten dituen gizarte-dinamika horretan jakin behar dugu lantzen eta gauzatzen, Eusko Alkartasuneko euskaltzale eta abertzaleok, gainerako euskaltzale eta abertzaleekin batera, gure herriak eta gure hizkuntzak behar duten hizkuntz politika.

Hona hemen Eusko Alkartasunak herri osoar ena nahi lukeen euskalgintza horretarako proposatzen dituen erizpide nagusiak:

1. Euskara euskaldunok erabiltzen dugun hizkuntza da, beste ezer baino lehen; hots, euskaldun herriaren eguneroko hizkuntza bizia, barne-bizitzarako, etxe-familiarako, lagunarterako, lanerako, atseginerako, kulturarako eta gizarteko elkarbizitza osorako. Eginkizun horietan elkarbide eta tresna izateko gaitasuna erakutsi duelako dago bizirik euskara. Hizkuntza bizia izaten ja-

rrai dezan, ezinbesteko du lan hori aurrerantzean ere betetzen jarraitzea. Egungo gizartean gaitasun hori indartzea dugu hizkuntz politikaren oinarritzko betebeharra.

2. Euskara Euskal Herriaren hizkuntza nazionala da, hots, gure herriaren aberri-asmoaren proiektuari lotutako hizkuntza, Euskal Herri burujabear entzat asmotan eta gogotan dugun hizkuntza nazionala. Aberri- -asmo hori, demokraziaren bidez, herritar gehien-gehien partaidetzaz eta ekarriaz eraiki beharra ere argi agertzen zaigu, bategiten ahalegindu beharra eta ez zatitzen, euskaraganatzen eta ez bereizten.

Hizkuntz politikak ez ditu gizataldeen nahi eta interes ezberdinak ahaztu behar, bilbatu eta aberri-bidean bultzatu baizik.

3. Euskararen bizi-iraupena arriskutan dago gure gizartean, gutxiengo baten hizkuntza gutxitua izanik, horrek hizkuntz komunitatearen beraren trinkotasuna eta barne-berrikuntza zaildu eta oztopatu egiten dituelako. Hizkuntz politikak ezinbestean hartu behar du kontutan bizitasun etnolinguistikoa suspertu beharra.

4. Hizkuntz politika agintaritzak bideratutako gizarte-interbentzio mota bat da, hau da, gizarte-dinamika bideratu nahirik, eta neurri ezberdinetan lortuz, egiten den gizartearekiko ekintza-sorta. Baina, inork bere bururik iruzur ez dezan, zera behar dugu aitortu: herri-agintaritzak zenbait baldintza sor ditzakeela, baina baldintza horiek, onenak izanda ere, ez dutela, besterik gabe, eraginik izango, herrikideok geure buruak kultura eta euskaragile, zabaltzaile, sakontzaile eta indartzaile bihurtzen ez baditugu. Honetan bait du politikak bere ahulezia: bere indarrez bakarrik desegin dezakeena ez dela bere indar soilez birregiten.

5. Alderdiak, herri-erakunde bitartez hizkuntz

politika jakin bat egiteaz gain, gizarte-erakunde ere badira, gizartearen baitan eritziak lantzen eta hedatzen eta gainerako gizarte erakundeekin gizarte-sarea osatzen bait dute.

IRAKASKUNTZA

Irakasmunduari buruzko hizkuntz politika aipatzen dugunean, ezinbesteko zaigu irakaskuntza euskalduntzearekin lortu nahi izan diren helburuei buruz galdezka hastea. Ikasiak ditugu, urte luzetako ahaleginaren ondorioz, zer eska dakioken eskolari eta zer ez euskararen etorkizunerako.

Lehenengo eta behin, aitortu dezagun eskolak nekez ordezkari dezakeela familia, bidezko hizkuntzar en transmisioa. Alde batetik, ezinezko zaiolako eskolari, bere bakarrean, kale, lagunarte eta famili giro erdaldunduaren erasanari aurre egitea eta, bestetik, eskolak ezin ditzakeelako gizarte-bizitzako egoera bakoitzak eskatzen dituen edozein hizkuntzar en mintzaira guztiak irakatsi. Bere zeregina eredu jantziak, arautuak, erakutsi, landu eta sakontzea da nagusiki.

Bestalde, irakaskuntzaren euskalduntzeak eskola bera ere hobetu, berritu eta gizartean hobeki txertatu ahal izatea dakar.

Ikasle guztiek derrigorrezko irakaskuntza amaitzerakoan euskara eta gaztelania menperatu beharra, Euskara-Legearen agindu zehatza eta garbia izaki, nahitanahiezko zaigu euskal gizarte osoago eta bilbatuagoa lortzeko.

Helburu hori iristearren sortutako irakastereduak bete dituzte honez gero hamar urte, eta eskarmentu horri darizkion irakatsiak jasotzeko garaia dugu.

Zentzu honetan, zinezko ebaluaketa batek ezin du gehiago itxaron.

Eusko Alkartasunarentzat, "A" ereduak frogatua du bere ezgaitasuna, eta emaitza gaizto horrek, besterik gabe, aurrerantzean neurri sakonak hartzera eraman behar gintuzke.

Alde batetik, bai nazioarteko itun eta testuek, bai Autonomi Elkarte honetako legeek ere, irakats-hizkuntza aukeratzeko eskubidea aitortzen diete guraso eta ikasleei. Horren haritik, ereduak gorde baina goitik behera aldaberritu beharra ikusten dugu, esan bezala, edozein hizkuntzatan ikasten hasita ere, ikasle orok izan dezan 16 urterekin euskararen eta gaztelaniaren ezagupen nahikoa. Honek, zer esanik ez, irakats-plan-gintza serioagoaren beharra dakar, eredu ber ean ikasten jarraitzeko ahalbidea bermatuz eta unibertsitatearen plangintzarekin lotuz.

Bigarrenik, klaustroen gorabeherak eta hizkuntzazko osakera finkatu beharra dago, irakasle-postu bakoitzaren hizkuntz eskakizunak zehazteko arauak jarritz. Horrek, irakaslegoaren euskalduntzea areagotzea eskatzen digu, gaur egun ia ukitzen ez diren irakaskuntza pribatuko irakasleak ere hartuz, hitzarmenpeko ikastetxeekiko laguntza-politika baten bidez.

Hirugarrenik, eskola euskaldunak eragile eta bizkortzaile izan behar du bere inguruarekiko, jolas-mundua, kirola, aisialdia eta auzo-bizitzaren euskalduntzaile bihurtuz, euskararen gizarte-normalkuntzak ezin bait du ikasgelaren neurri mugatuetan gelditu.

Hezkuntza sistemaren antolakuntzari, dirubideari eta langilegoari buruzko proposamenak, Eusko Alkartasunak orain hilabete batzuk aurkeztutako "Euskal Eskola" txostenean aurki ditzakezue, ni horietan gehiago luzatu gabe.

KOMUNIKABIDEAK

Gure herriak euskarazko komunikabideak sendotu beharra du, telebista eta irrati sortu berriak bezala, edo sortu beharra, egunkari, aldizkari eta falta zaizkigun gainontzekoetan.

Herritarrei berri emateaz eta entretenigarri izateaz gain, honako hizkuntz eginkizunak bete behar lituzkete komunikabide euskaldunek:

1. Euskaraz harremanik izateko gai garen euskaldunok dagoeneko euskaraz bizi ohi ditugun harremanak beren euskarazkoan sendotzea.

2. Hein batean dagoeneko euskaraz bizi garenok sail edo gai berrietan ere euskaraz bizitzera eragitea.

3. Euskalduntzen ari direnak dagoeneko euskaraz bizi garenon euskarazko harremanetara ekartzea, eguneroko bizitzan ohizkoak diren gaietan batipat.

4. Jatorriz euskalki ezberdinetakoak garen euskaldun guztioi bateragarri gerta dakigukeen euskara berriemailea lantzea.

Euskal herri-komunikabideek, telebistak ber eziki, gaur egun duten garrantzia eta eragina ez daukagu ahazterik. Horren ondorioz, euskal agintaritzak, adierazpide horietako baliabideak zaintzeko ahalegin ber ezia egitera behartua dago, eta ezinbestekoa zaio, beste guztien gaintik, epekako egitamuak lantzea, horien neurketa egitea eta helburuak begibistatik galdu gabe etengabeko lan sakonean aritzea.

Euskaldungoaren herriko plaza behar lukete euskal komunikabideek euskaldun herriaren bizitzaren, etxe-ko eta auzoko kulturgintzaren, herritarren nahien eta ametsen isla eta gure arteko eztabaida, elkarrizketa eta solaserako leku.

Hainbeste esperantza eraginez sortu ziren euskal

herri-komunikabideak, baina, ez dira oraindik gure artean finkatu. Aitzitik, gero eta lerratuagoak agertzen zaizkigu eredu erdaldunetara eta gero eta mirabeago.

ETB, bereziki, gaztelaniazko katearen katean iraun arazteari arriskutsuegi deritzogu. Bere sorreratik bertatik, bigarren kateak Euskal Telebistari xur gatu izan dizkio baliabide eta lankideak, murriztu ikusleak eta oztopatu garapena.

Eusko Alkartasunaren ustez, ETB-1 euskarazko katea askatu beharra dago, EITB Herri-Erakundearen barruan enpresa berezi eta burugain bilakatuz. Horrek bere poltsa, bere egitasmoak eta bere lankideak finkatuko lizkioke, erdarazko jan-txakurraren gosetik babesturik.

Bestalde, Espainiako telebistaregandik ikasitako alderdikeria lotsagarria nagusitzen ari da ETBn. Gure telebistak, euskaldungoaren zerbitzura egoteko, Administrazio-Kontseilu mota ezberdina behar du, gure gizartea isladatuko duena eta euskarazko kultur gintzarekin uztartua.

Idatzizko komunikabideei buruz, euskarazko egunkariaren auzia aipatu beharra dago.

Bi ekinbide sortu izanak, herri-erakundeen baitatik bata eta gizarte-talde baten sokakoa bestea, eztabaida nahasi eta, gure ustez okerra sortarazi du. Eusko Alkartasunaren ustez, euskarazko egunkaria beharrezko zaio euskaldungoari, alfabetakuntzak egin duen aurrerakadari eta irakurleagoaren hedateari esker, baina, eta orainarteko eskarmentuak argi utzi behar liguke hori, egunkari bakarra da posible gaur egun.

Sortu diren bi ekinbideek ez dute, bakoitzak bere aldetik, arrakasta-esperantzarik. Batek, herri-dirurik gabe irautea ezinezko lukeelako. Besteak, ofizialkeriaz eta alderdikeriaz jota, ez liokeelako euskaldungoaren nahi eta beharrari erantzango eta, beraz, eragin

normaltzailerik ez lukeelako.

Eusko Alkartasunaren eritziz, biok bat hartuta eraiki daiteke soilik, bitariko enpresa gisa, taldekeriatik eta bazterkeriatik libre legokeen euskal egunkari zabal eta bideragarria.

Guk ez dugu euskal egunkaria sokatirarako aitzaki bezala nahi, ez dugu inoren lehentasuna eztabaidatu nahi, baina dei egin diegu bai *Egunkaria Sortzen*-eko kideei eta bai, oso bereziki, Eusko Jaurlaritzari eta Kultur Sailburuari, euskararen interesak jar ditzaten beste ororen gainetik.

Esan gabe doa, edozein kasutan ere gorde beharreko erizpiderik ere badela:

- Herri-diruz bizi den egunkariak herri-erakundeen kontrola behar du nahitaez, baina Jaurlaritzan dagoen alderdiaren kontrol soilean erori gabe.

- Kazetariak beren egitekoen eta eskubideen araubide zehatza izan behar dute, profesionaltasunez eta askatasunez lan egingo badute.

Azkenik, Euskal Herri osorako pentsatu eta lan egin beharra azpimarratu nahi nuke, komunikabideen arloan euskalgintzaren beste orotan bezala. Nafarroako eta Iparraldeko agintaritzarekin elkar hartu beharra du Eusko Jaurlaritzak, gero aipatuko dudan Pirinioetako Lan-Batzordearen baitan, adibidez, gutxienezko lankidetza lortzeko.

ADMINISTRAZIOA

Erantzukizun berezia du herri-administrazioak euskararekiko jokabidean, agintaritzaren ekintzarako tresna denez. Honako helburu hauek ezarri beharko

litzaizkioke herri-administrazioari:

1. Herritar euskaldun guztiei, Euskal Herri osoan, administrazioarekiko harremanak euskaraz gauzatzeko aukera betea eskaintzea.
2. Herri-langile euskaldunei euskaraz lan egiteko aukera ematea.
3. Administrazio-lan osoa euskaraz egin ahal izateko bideak ziurtatzea.
4. Eskualde euskaldunetan euskara hutsezko administrazioa egiteko bideak urratzea.

Helburu horiek lortzeko:

- Herri-langile elebidunak, hots, euskaldunak auke-ratzeko legezko erabakiak hartu beharra dago; lanpostu bakoitzaren hizkuntz eskakizunak zehaztea.

- Herri-langile euskaldunei behar duten euskarazko prestakuntza eskaintzea. Euren eskubidea da, eta agintaritzaren eginkizun.

- Administrazio-lanean erabili beharreko zenbait gai euskaratu gabe, ereduak eta ihardunbide egokirik gabe, herri-langile bakoitzaren bizkar utziko genuke inolako tradizioz gabe unean-unean eginkizun duen lana euskaratzea. Behar-beharrezkoak zaizkigu euskarazko material erabilgarriak, administrazioar en baitan eta herritarrekin harremanak euskaratzeko egoki prestatuak.

- Aurrez esandakoak taiuz bideratzeko, lankide eta berezilariak prestatzera zuzendutako ekintzak eta egitasmoak behar dira.

Azaldu berri ditudan erizpide nagusi horien ildotik, Eusko Alkartasuna lankide izan da azken hiru urteetan Eusko Jaurlaritzarekin eta gainerako alderdiekin Herri-Administrazioen hizkuntz normalkuntzarako plan-gintzan. 1986ko azaroko 250 Dekretua, Eusko

Legebiltzarrean aho batez 1989ko maiatzean onartutako "Herri-Administrazioetan euskarar en erabilera normaltzeko plangintzarako oinarriak" txostena eta 1989ko 224 Dekretua dira bide honetan urratsik behinenak. Dakizuenez, nor malkuntzarako tresna gisa langileen hizkuntz eskakizunak harturik eta hiztun-kopuruaren erizpidea erabiliz, bost urteko plangintza-eperako helburuak finkatu zituen Erabaki horrek. Eusko Alkartasunaren eritziz, bidea ir ekita dago Herri-Administrazioak arian-arian euskalduntzeko, baina gure ustez herri-langileak euskalduntzea ez da aski benetako nor maltasunera iristeko. Izan ere, euskararen erabilerarako plangintzarik ezean, aldarrikapenek eta ezagupenak berak ere ez lukete ondoriorik. Hizkuntz eskakizunak baliagarri dira, baina ez aski. Bide hori sakontzeko ahaleginetan dabil Eusko Alkartasuna udal eta diputazioetan.

Bestalde, oraindik ia ukitu gabeko Justizi Administrazioan, Ertzaintzan, Osasun-Zerbitzuetan eta, behar besteko hitzarmenak eginez, Estatuaren Administrazioan plangintza-lanetan hasi beharra dago.

Hizkuntz politikaz arduratzen den administrazioaz ere hitz bi eta proposamen batzuk plazaratuak ditu Eusko Alkartasunak.

Begibistakoa izan da azken urteotan, eta aurr etik aipatu dudan plangintzak nabarmenagotu besterik ez du egin, administrazio ezberdinek euskara-egitasmotan agertu duten loturarik eza.

Gure eritziz, *Hizkuntza-Politikarako Idazkaritza Nagusiak* izan behar du euskara-politikaren bateragile eta zuzendari, bai Jaurlaritza-mailan eta baita Hiru Probintzietako gainerako erakundeekiko ere. Ezinbestekoa da honetarako, gure ustez, Autonomi Elkarteetan diren zenbait erakunde, zerbitzu eta atal Idazkaritza Nagusiaren esparruan egotea. Euskara-Sail

edo Departamendu bat sortuko litzateke horrela, behar adinako diru eta langilez hornituta.

Administrazio ezberdinen arteko loturak, ordea, bide berriak urratzea eskatzen du. Eusko Alkartasunak proposamena egina du, Hizkuntz Nor malkuntzaren Kontseilu bat sortzekoa Autonomi Elkartearen, Jaurlaritza, Aldundi, Udal, langile-ordezkarri, Unibertsitate, Euskaltzaindia eta abarrez osatua. Horren osagarri, Hizkuntz Normalkuntzarako Partzuergo bat sortzeko azterketari ekin diogu, honelako egitura batek zenbait abantaila ekarriko litzukeelakoan:

- Administrazio eta erakundeen arteko harr eman iraunkorra, Jaurlaritzaren zuzendaritzapean politikak eta egitarauak lantzeko, adosteko eta bateraturik gauzatzeko.

- Hizkuntz normalkuntzarako egitura ezberdinetarako dirubideak taiuz eta arrazoibidez banatzeko modua.

- Baliabideak birbanatzeko, Udal-Euskaltegiak, adibidez, euskalduntze-zentru izateaz gain udal edo eskualde mailako normalkuntz zentru bihurtuz.

- Hiru Probintzietz kanpoko erakundeei nahiz talde eta ekinbide ez ofizialei partaidetza eskaintzeko eta egitarau koordinatutan txertatzeko.

Azkenik Euskal Herriaren hiru zatien arteko lankidetzaren eta koordinazioaren bultzatu asmoz, Eusko Alkartasunak Pirinioetako Lan-Batzordearen baitan hizkuntz normalkuntzaz arduratuko litzatekeen Batzorde bat sortzea proposatu du.

Dakikezuenez, Pirinioetako Lan-Batzordea Euskal Autonomi Elkarteak, Nafarroak, Akitaniak eta Pirinioen bi aldeetako gainerako lurraldeek osatzen dute.

Ongi dago Abiadura Bizkorreko Trenaz, pirinioetako

hartza babestu beharraz edo Kanfraneko tunelaz mintzatzea, baina horiek bezain garrantzitsua da euskara guretzat, eta mugaz gaindiko lankidetzaren helburu duen Lan-Batzorde horrek gai horretaz ere arduratu beharko lukeela uste dugu. Arestian aipatu dudako komunikabideen irispenera lortzeko bideak, biztanle-errordetan euskarari buruzko informazio bateratua lortzeko, erizpideak eta abar luze bat bideratuko lirarteke Batzorde horren bitartez.

EUSKARA EUSKO ALKARTASUNEAN

Alderdi politikoek eragin bikoitza dute, gure aburuz, hizkuntz politikaren alorrean. Batetik, herri-erakundeetan, agintaritzan egin beharreko lanari dariona, eta bestetik gizarte-sarearen bilbe diru aldetik, herritarren nahi eta asmoei erantzun eta beren eritziak lantzeko eta mamitzeko duten egitekoak dakarrena. Baina politikagintza ez da hizkuntzarik gabe egiten, hizkuntza jakin batean/batzuetan baizik.

Politikagintza euskalduntzeko Eusko Alkartasunak darabiltzan bide nagusiak honako hauek dira:

- Gure Araudiak, alderdikide guztiei ezartzen dien betebeharrak da euskara ikasi edo erabiltzekoa, alderdia horretarako baliabideak eskaintzera behartuz. Horren ondorioz, zenbait euskalduntze-alfabetatze ekintza daramagu aurrera Gipuzkoan eta Araban, abertzale gisa eginkizun hori utziezina dugulako uste osoaz.

- Abertzale euskaldunak eta erdaldunak biltzen dituen alderdi izateagatik, bapateko itzulpen-sistemak erabiltzen ditugu gure barne-ihardunetan, hala nola hiru hilabetez behingo Batzar Nagusietan, Lurralde-Batzarretan eta Hiri-Batzar handienetan. Zenbait alderdikide arduratzen da itzulpengintza horretaz.

- Alderdiaren izenean mintzo direnek, jendaurrean euskaraz iharduteko gaitasuna eta ohitura izatea lortu nahi dugu. Honela, euskaldunak dira Eusko Alkartasunaren bozeramale nagusiak erakunde gehienetan. Bestela, ordezeko bozeramaleak daude izendatuta, euskarazko politika-iharduna ahalbidetzen laguntzeko.

- Hautagai-zerrendetan, sorrera-sorreratik du Eusko Alkartasunak euskararen ardura. Kuota-sistematik erabiltzen ez badugu ere, zerrendotan euskaldun-proportzioa gordetzen saiatzen gara.

Gure ahalegin guzti horiek, geureak nahiz beste alderdienak, gutxiegi dira. Eusko Alkartasunaren ustez, euskarazko politikagintzari bultzada sendoa emateko garaia da. Ildo honetan, zenbait proposamen luzatu dugu eta datozen urteetan gauzatzen ahaleginduko gara:

1. Administrazioetako Hizkuntz Normalkuntzarako Plangintzaren haritik, administrazio edo administrazio-atal elebidunetako ardura izango dute agintarien izendapenerako, euskara-gaitasun aski izan dezaten bideak bilatzeko alderdi arteko konpromezua Euskal Herri osoan.

2. Eusko Legebiltzarrean eta Hiru Probintzietako Batzar Nagusietan gainerako alderdiekin zenbait gai, eta ez euskarari buruzkoak prezeski, euskaraz aurkeztu, landu, eztabaidatu eta onartzeko bideak jartzeko konpromezua.

Azken batean, euskarazko politikagintzak, euskara politikagintzan normaltzeak ez du izan behar, ez itxura hutsezko lehia antzua, ez eta politikariei besterik ez dagokienez arazoa, herrigintza euskaldun baten zati garrantzitsua, baizik.

GAINERAKOEN AIPAMENA

Amaitzen hastera noa, antolatzaileek eskatutako puntuetatik at geratzen diren zenbait arlo aipatuz.

Euskarazko kulturgintza, lan-mundua, kir ola, hizkuntzaren *corpus*-aren plangintza, eta abar, ukitutakoak bezain garrantzitsuak dira, edo are gehiago, gure hizkuntzaren eta gure herriaren normalkuntzarako.

Kulturgintzak, bereziki, geren iturria agortu ez dela eta gure ekarria baliozkoa dela erakutsi behar du, ez gaurko baina bihar-etziko Euskal Herriaren kultura irekiaren baitan txertatuta.

Izan ere, esatekorik ez duen pertsona, hamaika hizkuntza jakinda ere isilik egotera mugatua dagoen bezala, sortzen ez duen herriak ere ezer gutxi du besteenganatzeko, hizkuntza erabat finkatua izan arren. Euskara euskaldunon adierazpidea da, baina mundu zabalari zer adierazirik behar dugu herrien anaiartean besteen maila berean sartu ahal izateko.

AURRERA BEGIRA

Puntu zehatzak utzi eta aurrera begirako gogoetaren bat egiten saia gaitezen azkenik.

Gure ustez, eguneroko politika xumearen eta ikamika normal baina motzen gaineratik, garaia genuke azken 15 urteetan egindakoa eta egindako horren zer gatia aztertzen, eztabaidatzen eta neurtzen saiatzeko.

Izan ere, azken 15 urteetan garatu dira, eta ez beti ametsetan geneuzkan moduan, aurreko 10 urteetan

Euskal Herrian hartutako bidearen fruituak: Ikastolaren eta euskarazko irakaskuntzaren aldeko apostua, euskararen beraren berritze eta *standartzea*, autonomiaren bidea, e.a. Aukera funtsezkoak denak, herri baten bizitzan belaunaldi askoren lana eskatzen dutenak.

Euskal alderdiei, baina baita talde eta elkarte ezberdinei, intelektualei eta euskararen profesionalei, ausnarketa lana, eginaren balantzea eta emaitzen neurketa, etorkizunerako bide berriak eskatu behar zaizkie.

Amaitzeko, euskaraz biziko den Euskal Herri burujabe eta zuzenaren esperantzan eta lehian gabiltzan Eusko Alkartasuneko abertzaleek, dei egin nahi diogu Euskal Herriari, eta bereziki euskaldun herriari, etorkizuneko aukera egin dezaten eta euskararen alde egin ere.

Gutariko bakoitzaren, herritar izen-abizendunen nahiaren gainera ez dago euskara normalduko duen tramankulu, erakunde edo borondate nagusirik. Edo geuk edo inork ez.

E Eren HIZKUNTZ POLITIKA

XABIER GURRUTXAGA

Euskararen Normalkuntzarako Politika Demokratiko eta Baterakoi Bat horixe da hitzaldi honi jarri diodan izenburua. Bertan laburbiltzen bait dira Euskadiko Ezkerraren hizkuntz politikak dituen ezaugarri nagusiak. Alde batetik politika hori *demokratikoa* behar du izan. Hau da herritarren borondatean eta beraien onarpenean oinarritua, inposizio bideari uko eginaz hasiera-hasieratik. Bestalde, baterakoa behar du. Euskara guztion ondare bada eta bere normalkuntzaren erronka guztion erantzukizuna bada, bistakoa da horretarako estrategiak, urratu behar den bidea alegia, kontsentsu zabal eta sakon batean behar duela oinarritu. Euskara guztiona izanik, bere normalkuntzak ezin gaitzakeela euskaldunok zati eta elkar enfrenta hain zuzen.

Hitzaldi honetan Euskadiko Ezkerrak hizkuntz nor mal-kuntzarako zenbait alorretan proposatzen dituen neurriak azaltzen eta komentatzen saiatuko naiz. Baina aldez aurretik guztiz beharrezkotzat jotzen dut sail bakoitzean proposatzen ditugun neurrien gaindi, hizkuntz politikak Euskal Herrian gure ustetan bete beharko lituzkeen baldintzak argitzea. Euskararen normalkuntzan aurrera egiteko Euskadiko Ezkerraren ustez oso-oso kontutan hartu beharko liratekeen erizpideak argitzea alegia. Horretarako labur bada ere, kontsiderazio orokor hauek hiru atal nagusitan aurkeztuko ditut, hizkuntz normalkuntzaren ikuspegitik beti ere: non gaude, zer lortu nahi dugu eta nola lortu nahi dugu.

NON GAUDE

Begibistakoa da euskarak gure artean bizi duen egoera ez dela batere egokia. Normalkuntzaren ikuspegitik anormalitate soziala dela euskararen egoera definitzen duen terminoa.

Hiru hizkuntza dituen gizarte bat osatzen du gaur Euskal Herriak. Hegoaldean berezko hizkuntza batekin, euskara alegia, eta bi hizkuntza ofizialekin: euskara eta gaztelera, nahiz eta Nafarroako Foru Komunitateak ofizialtasuna lurraldetasunaren erizpidea medio dela oso mugatua izan euskararentzat. Iparraldean berezko hizkuntza euskara izanik, ofizial bakarra frantsesa dugu.

Arazoi historikoak, politikoak, hezkuntzazkoak eta abar medio direla gaur egun osatzen dugun herri honen berezko hizkuntza ez da bere hiritarren hizkuntza amankomuna. Aipaturiko arazoi horiek direla eta, aurreko mendear en hasieratik Iparraldean hiritarren hizkuntza amankomuna frantsesa da eta Hegoaldean berriz gaztelera. Euskara, berriz, eta arazoi berdintsuak medio direla, euskal hiritarren laurden batek besterik ez du ezagutzen, eta ezagutzen

dutenen arteko kopuru handi batek ez du hizkuntza horretan komunikatzeko behar adinako gaitasun linguistikorik.

Hegoaldeari gagozkiolarik, esparru publikoetan, hau da, Administrazioan, zerbitzuetan, politikagintzan eta abarretan gazteleraren nagusitasuna bistakoa da. Mundu pribatuan berriz, merkatal harremanetan, industriagintzakoetan, komunikabideetan, adibide batzuek jartzeagatik, euskararen presentzia oso-oso eskasa da.

Horren parean esan behar dut azken bi hamarkada hauetan esparru publikoan nahiz pribatuan urrats garrantzitsuak eman direla euskararen presentzia ar eago dadin. Hala nola, aitortu behar da harrokeriarik gabe baina harrotasunez euskarak ez duela legeen mundutik gaur duen babesik sekulan ere ezagutu, orain arte legeak euskara ezabatzeke ezagutu ditugun bezala, orain berriz esku artean ditugunak, guk eginak direla eta gure hizkuntza defendatzeko eta salbatzeko sortuak direla; euskarak ez duela politikagintzatik gaur duen laguntzarik inoiz izan Euskal Herriko politikagintzaren historian, sekulan ez direla euskararen zerbitzuan jarri azken hamar urte hauetan erabili diren bitartekoak. Uste dut, oker handirik gabe, esan daitekeela euskal gizartean bertan euskararekiko dagoen lotura eta konpromezu-maila benetan ezagutu dugun handienetakoa dela, nahiz eta hau oraindik ere oso mugatua eta horrexegatik kezkarria izan. Nahiz eta oso kezkarriak suertatzen diren portaera ideologiko eta sozial batzuk kanporatu -seinalea lehen izkutuan zeudela-, nahiz eta hizkuntzarekiko euskal gizartean dagoen konpromezurik nagusiena sentimendu mailakoa izan, uste dut piskanaka-piskanaka ustezko Euskal Herria atzeraka ari dela benetakoagoa den bati lekua utziaz. Hori guztiontzat ona bada, zer esanik ez hizkuntza berarentzat.

Kontsiderazio mugatzaile guzti horiek aintzakotzat hartuta ere, perspektiba historiko batetik begiratuta azken bi hamarkada hauetan egin diren ahaleginak, hartu dir en neurriak eta jarri diren bitartekoak, hezkuntzan euskararen tzat zabaldu diren ateak, komunikabideetan euskarak lortu

duen ahotsa, administralgoan datozen urteetarako landu diren proiektuak, kultur alorrean lortu ditugun tarte garrantzitsu horiek, guzti hori kontutan hartuta, esan beharra dago euskarak azken bi mendeetatik hona bizi izan duen atzerapen prozesu izugarri eta itogarri hori frenatzea eta agian gelditzea lortu dugula.

Orain arteko erronka “ez desagertzearena” zen bezala, hemendik aurrera uste dut aurpegia gorritu gabe esan daitekeela gure desafioa, euskararen desafioa egoki bizitzeko “bere lekua” bilatzean datzala. Ahalik eta lekurik erosoena. Dagokiona, dagokiguna.

Euskal Herriak Europako gainontzeko herrien artean bere leku propioa eta aproposa aurkitu behar duen bezalaxe, euskarak ere gainontzeko hizkuntzen artean bere lekua aurkitu behar du. Horixe da Euskadiko Ezkerraren asmoa.

LORTU NAHI DUGUNA

Euskal gizarte euskalduna lortu nahi dugu. Sozialki, politikoki eta instituzionalki Euskal Herri BAT eraiki eta gorpuztu nahi dugun bezalaxe, linguistikoki ere Euskal Herri BAT eraiki nahi dugu. Oraintxe bertatik uko egiten diegu Euskal Herri euskaldun bat izateagatik beste Euskal Herri erdaldun bat sortarazten eta indartzen lagun dezaketen edozein politika, asmo eta hizkuntz estrategiei. Gaitzesten eta baztertzen ditugun bezalaxe Euskal Herri euskaldunaren erronka eta erantzukizuna beti ere beste hiritarren erronka eta erantzukizuntzat jotzen dituzten jarrerak eta joerak. Euskal hiritarren hizkuntza amankomuna euskara ere izan dadila nahi dugu, gutxienez gaztelera eta frantsesa diren neurrian. Hau da, euskal hiritar guztiek euskara ezagutu dezaten nahi dugu, baina batez ere bere hizkuntza bezala erabil dezatela da gure helburu eta desio nagusia.

Bistan da guretzat euskal gizarte euskaldunak ez duela gizarte elebakarra esan nahi. Elebakartasunak ez du gure euskal gizarte proiektuan lekurik.

Euskararen normalkuntza, batez ere, nor malkuntza soziala behar du izan eta lan horretan eginkizunak ez dira hain zuzen “espazioak ixtea” beste hizkuntzarik sar ez dadin, baizik euskarari “espazioak irekitzea”, beste hizkuntzekin konpetitzea, lehia horretan bere lekua bilatzea eta irabaztea. Errazegia dirudi, ilusio linguistiko hutsa ez esateagatik, gaurko munduan beste hizkuntzak baztertuta gurea bakarrik utziaz, euskararen normalkuntza bide seguruan legokeela pentsatzea. Burutik hori pasatzea ere...

Hizkuntz aniztasuna, hizkuntzen arteko konbibentzia, faktore positibotzat jotzen dugu nahiz hiritarrentzat nahiz euskal gizartearentzat. Baina hori aitortu ondoren esan behar dut aniztasun horrek ez duela zatikatzaile izan behar, integratzaile baizik, eta gaur gure artean dagoen hizkuntz aniztasuna zatikatzailea da, gaztelera eta frantsesaren nagusitasunean oinarriturikoa, euskararen kaltetan.

Horrexegatik gure hizkuntz asmo nagusia desberdintasunean oinarrituriko egoera linguistiko hau aldatzean datza. Euskal gizartean eman behar den hizkuntz aniztasuna izan dadila euskara-gaztelera eta euskara-frantsesa binomio bakoitzeko faktoreen arteko berdintasun sozial juxtuago batean oinarritzen den aniztasuna.

Hori dela eta, guretzat, elebitasuna nahiz norbanako mailan nahiz euskal gizartearenean, ez da bakarrik hizkuntz politikaren edo politikarako *bitarteko* bat, *helburua* ere bada. Euskal gizarteak berak erabakiko du euskararen normalkuntza sozial hori gorpuztu eta sendotu eta gero, zein eta nola aditzera emango den elebitasuna Euskal Herrian.

Horrexegatik aitortzen dugu euskararen nor malkuntzaren aldeko lana elebitasunaren aldeko marko batean bakarrik esplikatu daitekeela objetiboki eta seriooki. Garbi esan dezagun, euskararen normalkuntzak gaur eta bihar ez-inbestean eskatzen duena euskal hiritarrak euskal elebidun izan daitezela lortzea da. Elebitasun terminoetan dago planteaturik euskararen etorkizuna, inolaz ere ez elebakarrenean. Gure arriskua planteamendu ghattistetan erortzean

datza, irteerarik gabeko bidean barrena abiatzean alegia. Ederki datoz hemen Koldo Mitxelena zenaren luma zorrotzak idatzitako esaldi argigarriok:

“No debemos caer en el infierno del ghetto por huir del purgatorio de la diglosia. La integración nos es tan necesaria en el aspecto lingüístico como en cualquier otro”.

Zer lortu nahi dugun izenburuarekin hasi dugun atal honekin bukatzeko, esan dezadan, azken batean kontua honako hau dela: etengabeko aldaketetan murgilduta da-goen gizarte konplexu honetan herritarrok ditugun komuni-kazio premiak betetzeko tresna egokia izatea euskara. Gaur egun funtzio garrantzizko eta prestigiodunak gaztelaniak eta frantsesak betetzen dituzten bitartean, euskarak, er emu gutxi batzuetan ezik, bigarren mailako funtzioak betetzen bait ditu. Hori da, hain zuzen, itzulipurdikatu beharr eko egoera, hori hautsi beharreko dinamika.

NOLA LORTU NAHI DUGUN

Gizarte demokratiko batean hiritarren eta herrien asmoak eta nahiak bide demokratikoak erabiliz lortzen eta asetzen dira. Ikuspegi demokratiko batetik, gauza jakina da hizkuntz normalkuntza eta kasu honetan euskararena batez ere borondate kontua dela. Herriaren eta herritarren aukera indibidualean eta kolektiboan oinarrituriko prozesua behar duela izan normalkuntzaren prozesua alegia. Hemen ez gara ari fenomeno naturaletaz, erantzun kulturaletaz eta soziale-taz baizik. Euskal herritarrak dira beraien bor ondatearen eta praktikaren arabera euskararen etorkizunari buruz azken hitza dutenak; hitz garrantzitsuena bai behintzat.

Horrexegatik uste dut hizkuntzaren normalkuntza gure herrian herritarren borondatean oinarritu behar duela eta beraiek libreki asumitutako prozesu bat behar duela izan. Kontua ez da hiritarrek hizkuntzarekiko dituzten obligazioe-na, hizkuntz eskubideen aitopenarena eta beraien erabil-penarena baino.

Euskararen normalkuntzak ez du inongo etorkizunik baldin eta prozesu horretan herritar gehiengo baten borondatea ez bada kontutan hartzen edo alde batera uzten bada. Horrelako saio batek euskararen porrota eta euskal gizarte beraren desintegrazio soziala eta komunitateen arteko etengabeko burruka besterik ez dakar. Bidea hiritarr en hizkuntz eskubideak zabaltzean eta zaintzean datza, herritarren borondatea hizkuntzaren alde jartzean, gorpuztean. Borondate horri, normalkuntzaren ikuspegi batetik, ahalik eta etekin gehiena ateratzea da hizkuntz politikaren xedea.

Norbanakoaren perspektiba hizkuntz normalkuntzarako estrategiaren bihotza bada, ezin dugu hemen ahanzi prozesu horren dimentsio soziala edo kolektiboa. Norbanakoa ez da eskubideen subjektu bakarrik, beste hiritarren eskubideen bermatzaile ere behar du izan eta guztionak dir en eskubide horiek osatzen dituzte azkenean Euskal Herriaren eskubide-taula.

Argi eta garbi esan daiteke Herri hau eskubideren baten subjektu bada, hori berezko *hizkuntza* zaintzeko, babesteko eta garatzeko duen eskubidea dela. Horregatik diogu, gure kasuan euskarak ez duela hiritarrentzat eskubideen iturri izan behar bakarrik, herri-konpromezu ere bai. Euskararen normalkuntza ez da hizkuntza baten behar abstraktu bat, batez ere gizarte demokratiko baten behar bat da. Euskara guztiona delako bere nor malkuntzaren desafioa guztion erronka da. Hau ez da beraz euskaraz dakigunon arazoa bakarrik, ez eta ere soilik abertzaleena eta are gutxiago “la alternativa” osatzeko eta beraien “negoziazioa” justifikatzeko erabiltzen dutenena. Hori dela eta Euskadiko Ezkerran hizkuntz normalkuntza *euskal gizarte osoaren arazo eta eginkizun*-tzat definitu dugu. Eta gizarte osoarena denez, berearekiko politika nazionala behar du izan. Hau da, ezin du inondik inora partidista izan. Euskararen nor malkuntzak batu egin behar gaitu eta ez sakabanatu. Euskara ezin daiteke inoiz ere desberdintasunak justifikatzeko edo areagotzeko argudio izan. Herri legitimateak emateko eta kentzeko erabili behar ez den bezalaxe.

Bistakoa da euskararen normalkuntzak bere inguruan zerbait behar badu, lehen bait lehen, hori pakea dela. Euskara ezin daiteke euskal gizartean gatazka-gai izan, ez eta ere beraien estrategia gatazkan oinarritzen dutenen tresna nahiz alderako nahiz kontra iharduteko izan. Bake kontestu horretan ezinbestekoa da *euskararen normalkuntza sozialerako kontsentsuz edo akordio soziopolitiko zabala definitzea eta gihartzea*.

Akordio honek Euskal Herriko gehiengoaren hizkuntz nahiak eta borondateak beharko lituzke errespetatu eta ordezkatu. Bertan adierazi beharko da noraino joateko prest gauden, nola uztartu nahi ditugun norbanakoen eskubide linguistikoak eta Euskal Herriak bere hizkuntza zaintzeko duen obligazioa. Euskara *behar sozialtzat* onartua izan dadin zein den euskal gizarteak, oro har, hartzeko prest dagoen konpromezu maila. Geure hizkuntzaren normalkuntza prozesu honetan zeintzuk diren gaztelerarekiko eta frantsesarekiko mantendu nahi ditugun harr emanak. Hitz batean esanda, kontsentsu hori beharko du izan gure gizartean euskarari gorde diogun lekuaren ixpilua. Edozein kasutan, gauza bat dago garbi: akordio hori ezin da akordio politikoa soilik izan. Izatekotan, batez ere, gizarte-akordioa izan beharko du. Herritarren arteko akordioa, gizartearen konpromezua administrazioarena baino, norbanakoarena gehiago gizartearena baino. Azkenean, euskaldun bakoitzak hizkuntzarekin hartzen duen konpromezua, alegia.

Hizkuntzaren normalkuntza xede duen estrategia baten bihotza norbanakoa eta gizartea bera behar dute izan derri gorrez, gure kasuan mugarik nagusienak hortxe bertan ditugu eta. Euskararen gaurko egoera ezin daiteke esplika kanpotik jasan dituen zapalkuntza eta baztertze historikoenatik bakar-bakarrik. Euskal hiritar askok eta askok bere hizkuntzarekiko izan duten zabarkeriak biziki lagundu du gauden lekuan orain gu egon gaitezen. Eta hau beste herrialdeetan gauza jakina bada, gure artean zenbait jenderentzat ez da bistako gauza nahiz eta begibista, primerakoa izan.

Euskal herriko hiru esparru politiko-administratiboetan euskararen normalkuntzak duen mugarik nagusiena, etsairik handiena euskaltzale edo euskarazale azaldu eta erdaldun bizitzean datza. Euskal Herriko Elkarte Autonomoan arazoa ez da legea. Honek agintzen duena eta eskaintzen dituen posibilitateak bete eta aprobetxa ezina baizik. Gezurra diote Euskararen Legea nor malkuntzarako muga eta traba dela diotenenk. Muga ez izateaz gain lege hori ezinbestean behar dugun tresna da. Euskararen legeak zer-bait txarrik baldin badu, gure ahultasuna bistaratzen duen neurrian euskaldunon lotsarako erreferentzia izatea da.

Nafarroako Foru Komunitatean egia da “Foru Hobekuntzarako eta Reintegratioarako Legea”k eta “Ley del Vascuence”k ez dituztela Euskararen Legeak betetzen dituen baldintzak betetzen. Hizkuntz nor malkuntzaren ikuspegi batetik, egia da aintzakotzat hartzeko mugak erakusten dituela marko legal horrek, euskara nafar guztien ondare dela printzipio hori hautsi egiten duela eta gainera gizarte bakar bat egituratzeko erraztasunak baino zailtasunak ezartzen dituela. Baina guzti hori esanda gero, Elkarte Autonomoari buruz egindako kontsiderazio guztiak guxtienez egin behar dira nafar gizarteari buruz ere.

Iparraldean kasua lege aldetik bestelakoa da, ez ordea gizarte mailan. Euskarak Hegoaldean lortu duen *status* juridikoa Iparralderako nahiko genuke, alajaina.

Kontsiderazio orokor hauek egin ondoren, uste dut ego-kiago eta modu ulerkorragoan sar gintezkeela antolatzaileek proposaturiko alorrak jorratzera eta horietako bakoitzean Euskadiko Ezkerrak dituen proposamenak aurkeztera.

EUSKARA EUSKADIKO EZKERRAN

Euskadiko Ezkerraren Estatutuetan honako eskubide hauek aitortzen zaizkie afiliatuei, hizkuntzei dagokienean:

- Hizkuntz arrazoiengatik diskriminatua ez izatea.
- Bileretan norberak nahi duen edo gehien menperatzen duen hizkuntza erabiltzea.
- Euskaraz dokumentu eta txostenak aurkeztea eta hizkuntza berean erantzunak jasotzeko eskubidea.
- Barne dokumentazioa euskaraz ere elaboratua izan dadin partiduko organoei exigitzea.

Partiduko estatutuek hau badiote ere, hemen esan behar dut Euskadiko Ezkerran neurri haundi batean erabiltzen den hizkuntza gaztelera dela. Uste dut partiduen politikagintzan hau errealitate bat dela eta umekeria litzatekeela hori ukatu edo estali nahian ibiltzea. Baieztapen honek hitzaldi honen kontestu osoan zer esan nahi du? Partiduak ez gara, eta are gutxiago hizkuntz arazoetan, gizartetik eta bere dinamikatik aparte dauden ente abstraktuak. Gugan errealitateak eragina du eta guk geuk birsortzen dugu errealitatea ia-ia jasotzen dugun modura. Partidu politikoengan, eta horregatik gugan ere, gauzatzen da hizkuntz politikaren arloen nabarmen azaltzen den kontraesan bat: gizarte mailan hiritarren eskubideak berma daitezela Administrazioari exigitzen diogun bezala, ez diogu partiduari bere afiliatuen hizkuntz eskubideekiko bermetasunik exigitzen. Garbi dago errazagoa dela, beste arlo batzuetan bezala, honetan ere Administrazioari eskatzea norberak bere buruarekiko betetzea baino. Hor daude politikagintzaren mugak eta gureak ere horretantxe daude.

Errealitate nagusia hori izan arren, ezin dut ahantzi azken urte hauetan Euskadiko Ezkerraren mailan hizkuntz normalkuntzaren alde hartu diren erabaki eta neurriak. Horrela, Euskadiko Ezkerraren Hirugarrengo Biltzar Nagusian, honako erabaki hau hartu zen gehiengo haundi batez.

“Por otra parte, para una contribución efectiva de Euskadiko Ezkerra a la normalización lingüística en la sociedad vasca conviene que los afiliados bilingües utilicen el euskara como instrumento comunicativo normal y habitual en las tareas participativas del colectivo, y que los

afiliados que desconocen el euskara se esfuercen en su aprendizaje, procurando alcanzar cuando menos un grado de conocimientos suficiente para no dificultar el uso del euskara por parte de los afiliados bilingües”.

Eta Biltzar Nagusi berdineko beste pasarte batean honako hau erabakitzen da.

“Asimismo en coherencia con lo antedicho, se recomienda a los cargos del partido y a los representantes de éste en los Ayuntamientos, en el Parlamento Vasco y en los distintos órganos de gobierno y gestión a hacer un uso progresivamente mayor del euskera en su actividad pública, tanto en sus relaciones con la prensa como en su ámbito específico de actuación, respetando siempre su propia decisión y libertad personal, pero teniendo presente que es objetivo del partido que el euskera, llegue a ser lengua común de sus afiliados”.

Erabaki honen izpirituari jarraituz Euskadiko Ezkerrak bere historian lehendabiziko aldiz hauteskunde batzuetarako erizpide linguistikoak definitu zituen. 1987ko Udal eta Batzar Nagusietako hauteskundetarako hautagaien hizkuntz eskakizuna oinarrizko erizpide bezala kontutan har zedila erabaki zen. Horrela zerrendak egiterakoan erizpide koalitatiboak definitzerakoan zera aipatzen da:

“Se introduce el euskera como criterio de discriminación positiva con el objetivo de lograr que al menos un concejal de cada Ayuntamiento sea euskaldun. Este criterio es imprescindible en pueblos menores de 20.000 habitantes”.

Batzar Nagusietako zerrenda taldeak erabakitzerakoan honako oinarrizko erizpidea ezarriaz:

“Introducción del criterio de discriminación positiva con el objetivo mínimo de un euskaldun por provincia en cada grupo juntero”.

Udal eta Batzar Nagusietako hauteskunde haiek pasa eta gero, konproba ahal izan genuen neurri haundi batez erizpide haiek bete zirela.

Bestalde, Euskal Parlamentuko hauteskundeak dir ela eta, beti izan dugu kontutan hizkuntz erizpidea. Horr ela,

Euskadiko Ezkerrak izan dituen talde parlamentarietan, betidanik parlamentari elebidun aktiboak %50tik gora izan dira, azken legegintzaldian %66ra iritsiz. Datozen hauteskunde hauetarako ere erizpide hori kontutan izanez eta aurrikuspenak betetzen badira, parlamentarien %66 gutxienez euskalduna izango da. Eta euskalduna diodanean, parlamentari lana taiuz eta txukun euskaraz egiteko gai dena esan nahi dut, gaztelaniaz bezain ongi euskaraz ere politika-lanetan iharduteko gai dena. Administrazioarako hizkuntz eskakizunen taula err eferentziatzat hartuko bagenu, taula horretako 4. hizkuntz eskakizunaren jabe diren parlamentariak, alegia. Hizkuntz eskakizunen baldintza horrekin jarraitzeko asmoa dugu hurrengo udal eta foru hauteskundeetan. Administrazioaren euskalduntzearekin zerikusi haundia dutenez partiduen erabakiek, Euskadiko Ezkerraren borondatea da, bere esku egongo den neurrian, atal elebidunetako arduradun politikotarako edo/eta teknikotarako pertsona elebidunak aukeratzea.

Aldi berean, eta baldin urriaren 28aren ondoren osatuko den Gobernu berriaren partaide bagara, proposatuko dugu legegintza horretan gobernuak egin behar dituen lege-proiektuen kopurutik parte bat euskaraz elaboratua izan dadila jatorriz.

Azkenik, eta hurrengo legegintzaldiaren markuan Euskadiko Ezkerrako talde parlamentariak, beste talde parlamentariari honako akordio hau proposatuko die: talde parlamentariak, eta batez ere parlamentari euskaldunak, konprometi daitezela datorren legegintzaldian Euskal Parlamentuan euskarak gizartean duen presentzia izan dezan gutxienez.

EUSKARA ESKOLAN ETA IRAKASKUNTZAN

Euskararen erabilpena Arauzkotezko Oinarrizko Legeak hiritarrei eskubide linguistikoak aitortzerakoan bere 5.2. artikulua "b" atalean honako hau dio: "ikasketak bi

hizkuntza ofizialetan egiteko eskubidea”. Eta irakas-kuntzaren atalari gagozkiolarik, berriz, beste hau dio 16.1 artikulua: “Unibertsitate ikasketetaraino eman dadin irakaskuntzan, aitak, kuradoreak edo hala egokituz gero ikasleak berak ikasketak egiteko aukeratu ez duen hizkuntza ofiziala erakustea nahitaezkoa izango da”.

Ez dago xedapen hauen garrantziaz jabetzeko luze ihardun beharrik. Bai hiritarrek euskara ezagutzeko duten eskubidearen ikuspegitik baita euskaraz hezteko eta formatzeko eskaintzen duten aukeraren ikuspegitik ere.

Euskararen legea onartu zenetik hona, urrats ederrak eman ditugu Hezkuntz Sistemaren euskalduntzean; zorionez esan daiteke ikastolak gaur jadanik ez daudela bakarrik, eta Hezkuntz Sistemaren euskalduntze lanetan, beste eskolak ere lankide bihurtu direla.

Gaur pozez esan daiteke euskal gizarteak hezkuntzari bestelako baloreez gain beste bat ezarri diola: euskal hiritarrak gutxienez euskal elebidun izan daitezela alegia. Gaur gure artean eraikitzen ari garen Euskadi honetan, elebitasuna ez da bakarrik helburu linguistiko bat, horretaz gain lehen mailako hezkuntz helburu bat da. Hiritarrek gaur euskal gizartean jadanik zenbait eta zenbait alorretan duten formaziozko behar bat da euskal elebiduna izatea. Horregatik, hemendik aurrera, gure bizitzako zenbait esparru nagusitan *euskaldun/ez-euskaldun* zatiketak ez du bakarrik hizkuntz aniztasuna adieraziko, *desberdintasun* egoera bat baizik. Noizbait izan behar eta oraingoan behintzat “berdintasun-aukera”ren printzipioa euskararen alde jarri da.

Testuinguru honetan uler daiteke bakar-bakarrik eredu linguistiko elebidunek -"B" eta "D" hain zuzen- geure artean izan dituzten garapen eta sendotze prozesua.

1983ko ekainaren 11ko Dekretuak diseinaturiko hiru eredu linguistikoek azaltzen duten ezarpen-maila ikustea aski da esandako hitz hauen balioa frogatzeko, ondoko taulan erakusten den arabera.

Eskolaurea

Ikasturtea	82/83	%	90/91	%
A eredia	29991	43.9	17053	29.4
B eredia	9069	27.9	21243	36.6
D eredia	19193	28.2	19720	34
Guztira	68223	100	58016	100

Eskolaurea + O.H.O.

Ikasturtea	82/83	%	90/91	%
A eredia	222744	69	148122	50
B eredia	41270	12.8	74603	25.2
D eredia	58751	18.2	73243	24.8
Guztira	322765	100	295968	100

Interesgarria gerta dakiguke, errealitatea hurbilagotik ikustearren, hiru urteko haurren eskolatze eredia 90/91 azken ikasturtean nolakoa den ondoko taula honetan azaltzen den modura.

Ikasturtea	90/91	%
A eredia	3919	23.95
B eredia	6027	36.85
D eredia	6412	39.20
Guztira	16358	100

Oharra: X ereduko ikasleak (euskarazko klase gabeko ikasleak) kenduta daude. Guztira 3348 dira 90/91 ikasturtean.

Iturria: 82/32 EUSTAT
90/91 Hezkuntza Saila.

Ikus daitekeenez, eskolaurrean jadanik, ikaslegoan en %70 "B" eta "D" ereduetan eskolatzen da, eta aurtengo matrikulari so eginez gero, portzentaia hori %76koa da. Gipuzkoan, hiru urteko ereduaren banaketan "B" eta "D" ereduatarantz garbi erortzen da pisu guztia %94 portzentaiarekin. Guzti honek zera erakusten digu, goraxeago zeharka aipatu dugun antzera: euskal gizarteak belaunaldi berriek euskalduntzeko eta euskaraz hezteko asmo garbia duela eta espektatiba horiek bete daitezten eskolar engan sinesten duela, erakunde honi ezarri bait dio batez ere hizkuntzaren berreskuratze eta normalkuntzarako eginkizun nagusia.

Ukaezina da eskolak, unitate eta sistema bezala, hizkuntzaren transmisiorako lehen une batean eta geroxeago hizkuntza bera irakasterakoan eta lantzerakoan duen potentzialitatea. Ukaezina den bezala ahalmen horretaz gizarteak duen konbentzimendua. Horrela, euskal eskolari eskatzen diogu derrigorrezko ikasketak bukatzerakoan haur guztiek bi hizkuntza ofizialen ezagutza nahikoa izan behar dutela, edozein delarik ere bertara joan den haurraren egoera linguistikoa.

Hau horrela izanik, badirudi helburu horiek lortzeko, eskolari muga handirik gabeko ahalmena aitortzen zaiola, erakunde bezala oztopo eta trabarik ez balu bezala, inguru soziolinguistikoa bera ere lagungarri izango bailitzaion. Eta hemen aitortu beharrean gaude, eta batez ere euskaltzaleok, hori ez dela horrela, eskola kanpoko eta barneko mugaz inguratuta eta baldintzatuta dagoela.

Eskolak duen mugarik nagusiena Euskal Herriko egoera soziolinguistikoa bera da. Bere helburuak ongi bete ditzan errealitate linguistiko zail batekin egiten du topo eskolak; euskararen irakaskuntza, nahiz erabilpena, guztiz oztopatzeko duen errealitate batekin, alegia.

Ez ziren, ez, txantxetakoak, jaso genuen eskolak berak zekartzan mugak. Erdara hutsean bakarrik funtzionatzeko diseinaturik eta eraturik zegoen eskola-mota jaso genuen

Autonomia Estatutuarekin etorri ziren kompetentzi eta zerbitzuak transferitu zirenean.

Hala ere, esan beharra dago, nahiz eta zailtasunak izan —batez ere sistema berarenak— eskola barneko muga asko eta asko gainditzen ari direla irakaslegoaren eta administralgoaren esfortzuari esker eta nola ez, kanpotik akuilu modura ihardun den gizarte horri esker.

Bistakoa da gizarteak eskolarengan jarri dituen ilusio eta esperantzak mugierazi dutela eskola bera neurri handi batean, eta gainera, gizartea bera ibili den baino abiadura dexente handiagoz gainera. Eta akuilu lan hau eskola beraren euskalduntzerako primeran etorri bada ere, hemen esan beharra dago euskalduntze mailan eskola eta gizartear en artean sortzen ari den tartea, benetan kaltegarria suertatzen ari dela. Eta ez bakarrik normalkuntza linguistiko oso batentzat, eskola beraren emaitzentzat ere bai baizik, Eskolarengan konfidantza jarri duen gizarte batek ezin du gero, bere konformismo eta erosotasunagatik, eskola hori bertan behera utzi.

Lehen aipaturiko datuak adierazten duten modura, eta adierazitako esfortzu horri esker, gure eskolak neurri haundi batez, gaur jadanik, gai dira euskal eskola modura funtzionatzeko eta euskal gizarte bati dagokion eskola izateko. Honek ez du esan nahi mugak, ezinak eta zailtasunak, orain arte egindakoarekin bukatu direnik; hemen esan nahi dena da bide zabalak urratu ditugula jadanik eta horr etan jarraitu behar dela atzera egin gabe.

Testuinguru honetan beharrezkotzat jotzen dut er edu linguistikoetan oinarritutako euskalduntze-sistema aztertzea bere osotasunean, eta eredu bakoitza bere helburu eta emaitzetan.

Azterketa honen derrigorrezko abiapuntua Euskarar en Legea da, bertan aitortzen bait da ikasle orok irakaskuntza nahiz euskaraz nahiz gazteleraz jasotzeko duen eskubidea, aginduz bertan gainera irakaskuntzarako aukeratua izan ez den beste hizkuntza ofizialaren irakaskuntza derrigorrezkoa

izanen dela.

Euskal Herriko Komunitate Autonomoan Hezkuntz Sistemak bere gain hartzen du derrigorrezko irakaskuntza bukatzerakoan ikasle orori bi hizkuntza ofizialen ezagutza nahikoa garantizatzea. Legeak, beraz, edozein delarik ere ikasleen ama eta famili hizkuntza, guztientzat oinarritzko helburu linguistiko bat ezartzen du eta hori lortzeko ardura, batez ere eskola eta Hezkuntz Sistemari ematen dio. Helburu hau eta agindu hau medio direlarik arautzen dira gure Komunitatean Irakaskuntzako Eredu Linguistikoak. Alde batetik, ereduak Hezkuntz Sistema elebidun baten adierazpen anitzak dira; bestalde, berriz, ikasleen hizkuntz eskubideak benetakoak izan daitezen Hezkuntz Sistemak horretarako erabiliko dituen tresnak, bitartekoak dira.

Kontutan izanik legeak ikasle guztientzat oinarritzko ezagutza bat ezartzen duela, garrantzizkoa da, euskararen ikuspegitik behintzat zein den, hain zuzen, ikasle guztiek lortu beharko luketen gutxienezko ezagutza maila hori.

Garrantzitsua da adieraztea, nahiz eta zazpi urte pasa jadanik, ez *aginte politikoen*, ez *aginte akademikoen*, ez dutela definitu zertan den linguistikoki Euskararen Legeak “conocimiento práctico suficiente” bezala bataiatu zuena. Definizioarik ez bada, baina bestalde ereduak arautu badira, bistakoa da oinarritzko ezagutza bezala besteok ulertu behar duguna “A” ereduari Gobernuak bere garaian ezarri zizkion gaitasun eta helburu linguistikoen osatzen dutela. Hau horrela izanik, honako kontsiderazio hauek egin nahi nituzke gorabehera honi buruz.

Euskararen Legeak bi hizkuntzen ezagutza *nahikoa* aldarrikatzen duenean, linguistikoki hiritar aktiboak aldarrikatzen ditu, gizarte elebidun batean integratzeko gaitasunez jantziak alegia. Euskararen legean ez dago hiritarren parte bat elebidun pasibo bihurtzeko izpiriturik, eta are gutxiago, eskolari funtzio hori ezartzeko asmorik. Hau kontutan hartuz eta “A” ereduari ezarri zitzaizkion helburu linguistikoak ikusirik, esan behar dut eredu honen diseinua ez datorrela

bat Euskararen Legeak agintzen duenarekin, eta bere bidez, guztiz aldatu dela “bi hizkuntzen ezagutza nahikoar en” esanahia. Horrela, beste eredu guztietan ikasle elebidun aktiboak lortzeko (nahiz euskaraz nahiz gazteleraz) asmoa dagoenez, “A” ereduaren asmo aktiboa gaztelerarekikoa da, pasibotasunaren lekua euskarari uzten zaiolarik.

Testuinguru honetan “A” ereduaren helburu linguistikoaren desagokitasuna salatu behar da bertako ikasleak diskriminatzen dituelako, ez bait zaie legeak agindutako “ezagutza nahikoarik” garantizatzen, ez eta ere beste ikasleei eskaintzen zaien baldintza berdinek eskaintzen. Eredu honen emaitzak aztertzerakoan azterketa guztiek garbi erakusten dute “ezarritako helburu” horiek lortzeko ere ez duela balio. Eritzi berdinekoak dira irakasle, teknikari eta Administrazio arduradun beraiek ere, nahiz eta azken hauek jendaurrean hori ezin aitortu. Frakaso honen adierazgarririk nabarmenena euskal gizartean eredu honek duen oihartzun eskasa da, azken datuek erakusten duten modura.

Hezkuntz munduan gauza jakina da eredu honekin jarraitzea, egun dagoen baldintzetan, ikasleen arteko desberdintasunarekin jarraitzea dela eta luzarora desberdintasun linguistiko hori bera diskriminazio sozial, ekonomiko eta abarreko iturri izango dela.

Kontutan hartzen badugu, lehen esan bezala, eredu linguistiko guztiek *gutxienezko ezagutza bat* lortu behar dutela eta hiritarrei aukeran jartzen zaiena ez dela gutxienezko maila diferenteak euskalduntzeko estrategia eta intentsitate diferenteak baizik, laster ohartuko gara “A” ereduak ez dituela gutxienezko helburu horiek lortzen eta, beraz, aukeratzen duenari *iruzur* egiten diogula.

Bestalde, aipamen berezia merezi du “A” eta “B” ereduaren arteko diferentziak. Kontutan izanik, biak jatorriz eraldunak diren haurrak eskolatzeko pentsatuta daudela ikusirik, nahiz bata nahiz bestea ingurune soziolinguistiko eta kultural berdintsuetan kokatu direla, eta are gehiago, bata gora doan neurrian hantxe bertan bestea doala behera,

onartezina da ikasle erdaldunak bi eredu diferenteetan eta eskolatze baldintza desberdinetan banatzea. Hizkuntzarekiko –kasu honetan euskararekiko– behar berdinak –oro har– agertzen dituzten ikasleei gutxienezko helburu linguistiko diferenteak –mamia gainera diferentea– ezartzea diskriminatzailea eta desberdintasun sortzaile dela deritzot.

Gaurko euskalduntze sistema hau helburu linguistikoaren arabera antolatu ordez, ereduaren arabera egituratzen da jendetza-eskolarraren segmentazio arriskutsu bat sortaraziz. Sistema honen bidez ereduak bitarteko eta tresna izatetik helburu izatera pasatu dira, eta horrek eredu bakoitzaren helburu linguistikoaren eta irakaskuntz baldintzen estankamendua ekarri du. Ereduak ez dira bakarrik bereizten helburuen diseinuan, baita ere irakaslearen ezaugarrietan. Jadanik esan dezakegu ez dugula “euskal irakaskuntzarako irakaslea”, “A” ereduko, “B” ereduko eta “D” eredukoak ditugula baizik.

Erizpide pedagogiko guztien kontra, guzti honek ezinezkoa egiten du ikaskuntza estrategia batetik beste batera pasatzea, metodo batzuetatik beste batzuetara. Azkenean, ezinezkoa egiten du helburu linguistiko batzuetatik trinkoagoak diren beste batzuetara pasatzea.

EUSKALDUNTZE-SISTEMA BERRI BATERAKO KONTSIDERAZIOAK

Zazpi-zortzi urtez aplikatu ondoren eta ikusirik praktikan hiru ereduaren oinarrituriko euskalduntze-sistema honek erakutsi dituen mugak eta arazoak, ikusirik bestalde "A" ereduak bere emaitzen arabera porrot egin duela eta irakaslearen egoera linguistikoa gaur askoz ere hobea dela kontutan hartuz, uste dut une egokia dela beste erizpide batzuetan oinarritzen den euskalduntze-sistema bat aurreratze eta nere kasuan proposatzeko.

Honako hauek dira proposamen berri horren etarako erizpide nagusiak.

Lehen kontsiderazioa: ikasle euskaldunak eta ikasle ez-euskaldunak euskararekiko behar zeharo difer enteak dituzte. Hori horrela izanik eta kontutan hartuz eskolak bie ahalik eta hobekien erantzun behar diela, uste dut ikaskuntzarako eta irakaskuntzarako estrategia on bat osatzeko kriteriorik baliagarriena, orientatzaileena ama eta/edo famili hizkuntzarena dela. Zentzu horretan, uste dut, hezkuntz sistemak batez ere bi estrategia nagusi horiek eskaini behar dituela eta lehen urteetan ama/famili hizkuntzaren arabera sorturiko diferentzia linguistiko hori progresiboki superaturik behar duela gelditu zentruko proiektuan jaso behar diren integratiorako erizpide eta aurrikuspenen arabera.

Bigarren kontsiderazioa: eskolaren autonomia aldarrikatzen ari garen une honetan, uste dut zentru bakoitzak bere hezkuntz proiektua elaboratzeko, onartzeko eta praktikara eramateko ahalmena behar duela izan. Esan beharrik ez dago hezkuntz proiektu horretan sartzen dudala ikastetxe horrek duen euskalduntze proiektu bera er e. Beraz, ikastetxe bakoitzari bere oferta linguistikoa egiteko aukera ematen zaio. Hori bai, errespetatu behar dir en oinarrizko eskubide eta erizpideak errespetatuz.

Bi kontsiderazio hauen arabera esan daiteke euskalduntze- sistema berria bi koordinada hauen aritik eratuko litzatekeela:

a. Hezkuntz eskaintzaren bereizketarako erizpide nagusia ikasleen jatorri linguistikoa izango da. Hori dela, gehienez ere, bi talde ditugu.

b. Hezkuntz eskaintzaren dibertsifikazioa zentru bakoitzak atenditu behar duen komunitatearentzat egiten duen eskaintza egokienaren arabera emanen da. Oferta horri kontutan hartu beharko ditu bere esparru territorialerako bere kasuan ezarri daitezkeen programazio erizpideak.

Koordinada hauek markaturiko esparruan, eta kontutan izanik zein den bere ohizko komunitatea, ikastetxeak bere euskalduntze-proiektua elaboratzen du, gutxienezko helbu-

ru linguistiko eta amankomunetik hasi eta programa trinkoagotara pasatuz, guztia kontinuon bat balitz bezala.

Hirugarren kontsiderazioa: gorago aipatu bezala, bi estrategia nagusi izango dira ikastetxeetako euskalduntze-proiektuan: ama/famili hizkuntza euskara ala gaztelera dutenena, alegia. Garbi utzi behar da jatorri linguistikoak alde batera utziz, ikasle guztientzat oinarritzko helburu linguistiko berdinak izango direla eta horietan gaitasuna erakutsi beharko dutela derrigorrezko irakaskuntza maila pasatzerakoan. Administrazioari legokioke helburu hauen definizio eta zehaztapen lana.

Bestalde, hezkuntz eta euskalduntze-proiektuan bertan adierazi beharko litzateke noiz eta nola ematen den zentru horretan ikasleen integrazioa.

Laugarren kontsiderazioa: Hezkuntz Sistema elebidun bati, uste dut, irakasle elebiduna dagokiola, eta ondorioz, gizarteak, administrazioak eta azken batean zentru bakoitzak bere baitan lanean diharduten irakasle guztien euskalduntzea onartu behar dutela helburu bezala.

Nire ustez horrek zera esan nahi du batez ere:

1. Ikastetxe bakoitzari bere hezkuntz proiektua eta ondorioz euskalduntzearena elaboratzeko ahalmena aitortu diogunez, irakasle euskaldunen plantila-beharrak definitzeko ere gaitasuna aitortzen diogula.

2. Hezkuntz Administrazioak dagoen irakaslegoa modu egoki eta eraginkor batez euskalduntzeko bideak jarri beharko dituela.

3. Herri-ikastetxeetako irakasleei gagozkielarik batez ere, baina ez beraiei bakarrik, euskalduntzea ezinezkoa suertatzen den profesionalen etorkizun profesionala sindikatoekin batera Administrazioak argitu beharko duela.

4. Zentruko hezkuntz proiektuak dioenari jarraitu eta bertan adierazten diren beharren arabera ikastetxe bakoitzak bere plantilen euskalduntze-prozesua planifikatu

beharko duela.

Bostgarren kontsiderazioa: normalizaturiko Hezkuntz Sistema elebidun baten helbururik egokiena zera litzateke: irakasle oro gutxienez gai izan dadila irakaskuntza bi hizkuntza ofizialetan emateko. Hori beharko luke egoera horretan definitu beharko litzatekeen “hizkuntz eskakizuna”.

Edozein kasutan, eta gure egoera ez dela hori ahantzi gabe, kontutan hartuz hezkuntz sisteman bertan irakaslegoaren parte handi bat helburu horretatik urrun dagoela oraindik, honako bi hizkuntz eskakizunak ezartzen ditugu datorren hamarkadarako.

a. Euskaraz irakasteko gai izango den irakaslea. Hizkuntz eskakizun honetan sartzen dira eskolaurr eko irakasle oro, hezkuntz proiektuaren arabera irakaskuntza euskaraz eman behar duten irakasleak eta euskara irakasten dutenak.

b. Oinarrizko ezagutzaren eskakizuna. Sail honetan sartuko lirateke irakaskuntza batez ere beste hizkuntza batetan ematen duten irakasleak eta euskara ikasleekin, irakasleekin eta gurasoekin, elkarrizketa mailan gutxienez, iharduteko gai izango direnak.

Gure ustetan, erizpide hauen arabera edo hauek kontutan hartuz definitu beharko lituzke Administrazioak irakaskuntzako hizkuntz eskakizunak. Ildo berean Euskal Herriko funtzio publiko dozenteko gorputzak beharko lituzke arautu.

EUSKARA ADMINISTRAZIOAN

Azaroaren 24ko 10/1982ko Euskararen Legeak honako eskubide hau aitortzen die euskal herritar guztiei: “Arduralaritzarekin eta Autonomi Elkartean kokatutako edozein Ihardute-Sail edo Erakunderekin harremanak hitzez eta/edo idatziz euskaraz edo gaztelaniaz izateko eskubidea”,

ondoren, seigarren artikuluan, bakoitzak aukeratutako hizkuntzan atenditua izateko duen eskubidea eranstean delarik.

Aipatu artikulua hauen garrantzia azpimarratzea komeni da, zeren eta, alde batetik, hiritar guztiak bait dira hizkuntz eskubide mailan legez babestua eta, bestalde, botere publikoari ezartzen zaio eskubide horiek benetakoak izan daitezkeen bermatze lanetako erantzukizuna. Uste dut eskubide-erantzukizun joku banaketa hori guztiz zuzena dela, eta gainera, normalkuntzaren ikuspegitik zeharo egokia. Ez dut uste gure hizkuntza normaltzeko beste sistema demokratikoagorik, ez eta egokiagorik, esku artean dugunik.

Jokurako marko honetan, eta eskubide horiek benetakoak izan daitezkeen, azken urte hauetan legegintz-mailan eman diren urratsak guztiz interesgarritzat jotzen ditugu, nahiz eta horretan denbora errazegi utzi pasatzen. Urrats horien artean aipatzekoak dira 1986ko 250 Dekretua, 1989ko uztailaren 6ko Euskal Funtzio Publikoari buruzko legea eta azken batean 1989ko urriaren 17ko 224 Dekretua, prozesu guzti honetan Euskal Parlamentuak Euskal Herriko Autonomi Elkarteko Herri-Arduralaritzetan Euskarar en Erabilera Normaltzeko onarturiko Legez Besteko Proposamena ahaztu gabe.

Arau guzti hauen bidez jorratu diren ildoak honako hauek dira:

- Administratuen hizkuntz eskubideak: administrazioarekiko harremanak euskaraz izateko hiritarrei aitortzen zaien eskubidea bermatuz.
- Administrazioko langileen hizkuntz eskubideak: langileek duten euskaraz lan egiteko eskubidea bermatuz.
- Administrazioaren beraren hizkuntz eskubideak: administrazioari aitortzen zaion euskaraz funtzionatzeko eskubidea garatuz, euskara zerbitzu eta lan-hizkuntzatzat hartzen delarik.

Eta komeni da, eztabaida guzti honetan izan duen garrantziagatik, diseinu honen oinarriko unitateari buruz hiru

hitz esatea, hizkuntz eskakizun edo perfilari buruz, alegia:

- Euskal Funtzio Publikoaren Legean adierazten den modura hizkuntz eskakizunak lanpostu bat betetzeko eta hor lan egiteko beharrezko diren euskarazko hizkuntz gaitasun mailak zehaztuko ditu.

- Bigarren, Administrazioetan dauden lanpostuetako bakoitzak bere hizkuntz eskakizuna jarria izango du.

- Eta hirugarren, hizkuntz eskakizuna aginduzko izaten hasten den egunetik aurrera, lanpostu bakoitzera iritsi eta hori betetzeko, ezinbestekoa izango da hizkuntz eskakizuna betetzea. Aginduzkoa ez den bitartean meritu bezala kontsideratuz euskararen ezagutza.

Guzti honek eta lehen aipaturiko hiru esparruetan emandako arauak osatzen dute, nere ustez, Administrazio elebidun baten diseinu eta egitura. Diseinu honetan bi erizpide izan dira kontutan: bata, elebitasunaren exigentzia ez dago bakarrik Administrazioan oro har, lanpostu bakoitzean ere bai baizik. Bestea, progresibitatearena. Egoera sozio-linguistikoa eta gizarte beraren aurrera egiteko borondatea izanik, progresibitate hau definitzerakoan erabiliko den neurri bakarra.

Uste dut hemen aipaturiko arau multzo honek Euskararen Legearen 14. artikulua interpretazio juridiko eta politiko interesgarri bat suposatzen duela eta hizkuntz normalkuntzaren ikuspuntutik, berriz, guztiz positiboa dela.

Jarriak dira, dagoeneko, legeak aitortzen dizkigun eskubideak eta helburuak betetzeko funtsezko oinarriak. Horien arabera Administrazio langileen hizkuntz gaitasunak hobetuko dira, pertsonala eta funtzioa bera euskaldunduko dira, baina horrezaz gain, badugu beste erronka bat: euskaldundutako funtzio hori eraginkorra izango al da? Erabiliko al da, gizarteak berak ibil eraziko ote du? Nire ustez, hemendik aurrera, euskalduntzea aherentzi gabe, euskararen erabilera berma dezaketenez neurriez gehiago pentsatu beharrean gaude.

Hori dela eta, uste dut, Administrazioaren arloan hiru sail nagusi hauetan bana daitezkeela esku artean ditugun proposamenak:

ADMINISTRAZIOKO LANGILEEN HIZKUNTZ TREBAKUNTZA

- 1989ko urriaren 17ko 224 Dekretuaren ildotik datozen hizkuntz eskakizunak betetzeko plangintzaren jarraipen-sistema egokia antolatu beharko litzateke: HPINren zuzendaritzapean, HAEE, HABE, Jaurlaritzaren Sail ezberdinak, Foru Diputazioenak, EUDEL eta Udaletako euskara-zerbitzuak koordinatuko lituzke proposatzen den organo tekniko honek. Aipatu organo honek, besteak beste, administrazio-gune ezberdinetan erabiltzen diren lanabesak beharko lituzke egokitu.

- Plangintzaren lehen bost urteotan, hizkuntz eskakizunak egun jakin batean bete behar diren kasuan, administrazio-ko langileen prestakuntzarako programa egokiak antolatzeaz at, gainontzeko administrazio-langileei ere euskalduntze-alfabetatzerako eskaintza zabala zuzendu beharko litzateke.

EUSKARAREN ERABILERAREN NORMALKUNTZA ADMINISTRAZIOAN

Nola garantiza genezake presentzia hori, nondik bultzatzen genezake erabilera hori? Nola sortu, azken finean, euskararen eskaera Administrazioaren alorrean? Hona hemen geure buruari egin beharko dizkiogun galderak.

Salbuespenak salbuespen, uste dut neurri handi batean demanda hori ez dela herritarrengandik oraindik iritsiko. Beraz, argi dago demanda hori administrazio-ko hainbat arlo edo zonaldeetan sortarazi behar dugula, horretarako erabakiak hartuz eta baliabideak jarriz.

Ildo honi jarraiki, euskararen erabilpenerako elkar-guneak edo elkarloturak sortu behar dira, berriki Arrasaten

Udalaren eta hainbat erakunderen artean jarritako bidea da sail honetan eredu. Eredu den bezala duela bi urte Andoaingo Udalak berarekin harremana euskaraz eduki nahi duten herritarren errolda osatzeko egindako lana eta berorren aplikazioa. Honelakoak ugaltu behar dira Administrazioan ere, bere baitan, nahiz inguruan.

Honela Administrazioarekiko harremanak euskaraz soilik eduki nahi dituzten hiritar zein zuzenbide pribatuko pertsona juridikoak zeintzuk izan daitezkeen jakitea egin beharreko lana da. Hala eskatzen duten hiritar zein pertsona juridikoei administrazioa euskaraz soilik zuzendu beharko litzaiekeelarik. Ikuspegi honetatik bideratu beharko lirateke elkarrekin euskara hutsean ihardun nahi duten Administrazioak.

Edozein kasutan, eta kontsiderazio orokor modura, honako hau jarriko nuke Administrazioan euskararen erabilpenaren inguruan: 1989ko Urriaren 17ko 224 Dekretuak Administrazio bakoitzari ezartzen dizkion indizeak baino askoz garrantzitsuagoa dela 1986ko 250 Dekr etuak bakoitzari jartzen dizkion helburu mailakatuak betetzea. Indizeak inportanteak dira, baina batez ere, helburuak betetzera zuzenduta daudenean.

Horrela 250 Dekretuak ezarritako helburu mailakatuetariko 2.etik 5.era bete behar dituzten tokian-tokiko administrazioen arteko harremanak, eta hauek Autonomi Administrazioarekin eta Foru Administrazioarekin dituztenak, progresiboki euskara hutsean izan daitezen ahaleginak egin beharko lirateke.

Administrazio-atal elebidunetan euskararen erabilera bermatu ahal izateko, derrigorrezko hizkuntz eskakizunak administrazio atal elebidun horietan euskaldun kopuru nahikoa ziurtatzeko erabiltzea guztiz kontutan hartu beharreko erizpidea da. Eta ondorioz, hizkuntz eskakizun horiek administrazio-atal guztietan banatu ordez, euskaraz funtzionatuko duten atal elebidunetan jartzea hobetsi beharko litzateke.

Administrazio-atal elebidunetako buruak, teknikoak nahiz politikoak, euskaldunak izatea beharrezkoa da euskarazko iharduna oztopatu nahi ez bada.

GIZARTE ADOSTASUNERAKO BIDEA

Dagoeneko indarrean dauden lege araudiak eta hemen bertan proposatzen diren neurriak besteak beste mamitu ahal izateko. Euskal Legebiltzarraren babes politikoa izango lukeen *Euskararen Erabilpenaren Nor malkuntzarako Autonomi Ituna* elaboratuko lukeen Batzorde Berezi bat sortu beharko litzateke, hitzaldi honen hasieran aipaturiko kontsentsu soziopolitiko hori gorpuzteko.

EUSKARA KOMUNIKABIDEETAN

Euskararen Legeak bere 5.2 artikuluan hiritar guztiei “aldizkariak, irrati eta telebista eta beste adierazpideetako emankizunak euskeraz jasotzeko eskubidea” aitortzen die. Legearen 22. artikuluan eskubide hori gehiago zehazten da hiritar guztiek informazioa euskaraz nahiz gazteleraz jasotzeko eskubidea dutela aldarrikatzen denean, eta horretarako, Gobernuari agintzen zaionean, euskararen presentzia komunikabideetan ugal dadin har ditzala neurriak, beti ere kontutan hartuz joera bi hizkuntza ofizialen erabilera progresiboki berdintsua izatera iristea dela. Eta ondoren eransten denean, egoera berdintsu horretara iristeko bidea Elkarte Autonomoko Komunikabideetan euskararen erabilerrari lehentasuna ematean datzala.

Horrekin batera esan behar da Autonomia Estatutuak bere 19.3 artikuluan Euskal Herriaren esku uzten duela bere komunikabide propioak sortzeko eta err egulatzeko ahalmena.

Zortzi urte pasa ondoren, honako diagnostiko hau egin daitekeela uste dut: komunikabide pribatuen munduari

dagokionez -batez ere irratia eta prentsa- garbi esan daiteke -salbuespen batzuk kontutan izanik- euskararen presentzia hutsaren parekoa dela. Titularitate publikoa dutenen artean, berriz, Euskal Telebista eta Euskadi Irratia azpimarratu behar ditugu, zeren eta bi erakunde hauek bait dira gaur egun hiritarrak informazioa euskaraz jasotzeko duen eskubidea bermatzen duten bakarrak. Aparteko aipamena merezi dute Telebista espainiarrak eta *Radio Nacionalek*, zeren eta erakunde publikoak izanik, Komunitate Autonomoko hiritarren eskubide linguistikoak ukatuz bait dabilta eguna joan eta eguna etorri.

Errealitate honen aurrean gogoeta hauek egin nahi nituzke:

1. Euskaldunok informazioa euskaraz jasotzeko dugun eskubidea neurri batean bermaturik dagoela Euskal Irrati Telebistak beren emankizunak euskaraz ematen dituen neurrian. Informazio idatziaren munduan hutsune nabarmen bat dagoela eta bera ez dela bete, ez ekimen sozialeko ez ekimen publikoko inongo inizatibarekin. Honek ez du esan nahi *Argiaren* kasua ahazten dugunik, ezta ere arlo honetan egin eta esan diren beste pausotxo batzuk. Bakar bakarrik esan nahi dena da esparru hau ez dela serio hartu.

2. Zortzi urte hauek erakusten dute Euskararen Legeak euskal hiritarrei aitortzen dizkien eskubideak ber matzeko gizarte zibilean ez dagoela baldintzarik, ezta ere neurri handi batean borondaterik. Eguneroko informazioari (zentzu zabalenean harturik) gagozkiolarik geure artean ditugun komunikabideetako entr epresak (abertzaleak nahiz ez-abertzaleak) ez dute beren gain hartu giza komunikabideekiko Euskararen Legeak moralki beder en agintzen duena. Ildo horretan esan behar da, baita er e, entpresa hauekiko ez dela gobernuaren partetik inongo hizkuntz normalkuntzarako politikarik izan.

3. Guzti honek, aldi berean, zera frogatzen du: komunikabideen munduan euskararen presentzia bertako eskaintza publikoa mugatzen dela eta oferta sozial eta pribatuak duen lekua hutsaren parekoa dela.

4. Eredu honek hiritarren eskubideak ase edo bete badi-tzake ere, uste dut hizkuntz normalkuntzaren ikuspuntutik ez dela oso egokia, zeren eta normalkuntzarako prozesuak ez bait du bertako oferta publikoa ez den oferta pribatuetan arrastorik uzten.

5. Uste dut ekimen pribatu edo sozialeko komuni-kabideek isladatzen duten errealitatea, neurri handi batean, euskal gizarte beraren errealitatea dela eta hau asko alda-tzen ez den bitartean beraiek ere ez dutela aldatuko hizkun-tzaren ikuspuntutik behintzat. Komunikabide hauen erosle edo kontsumatzaile kopuru handi batentzat euskara eskubi-de bat izatetik beraien behar sozial eta kultural bat izatera pasatzen denean, orduan ziur aski emango da komunika-bide hauetan normaltasunez normalkuntzarako prozesua.

PROPOSATZEN DIREN NEURRIAK

Euskadiko Ezkerraren ustetan komunikabide mailan hizkuntz normalkuntzarako politikak honako erizpide hauek beharko lituzke kontutan izan:

a. Gure gizartean ditugun komunikabide oferta guztiak kontutan hartuz, Gobernuak medio guztiekin adostasunean euskararen presentziari buruzko programazio bateratu bat beharko luke bultzatu.

b. Gure gizartean ditugun komunikabideak euskaldun-tzeko politika egin beharko luke datorren hauteskundeen ondoren sorturiko Gobernuak. Horretarako hizkuntz norma-lkuntza helburutzat harturik, entrepresa hauekin Gobernuak akordioak sinatu beharko lituzke: kazetarien euskalduntzea, euskararen presentziaren konpromezua, laguntza ekonomikoa, e.a. izango direlarik akordio horren puntuetako batzuk.

c. Euskal hiritarren hizkuntz eskubideak edozein kasu-tan bete behar direlarik, eta egindako diagnostikoan ikusi den bezala, ekimen pribatuak, gaurkoz behintzat, eginkizun hori beste esku batzuetan utzi duela argi dago bertako

komunikabide publikoei dagokiela eskubide horien benetako balioa egiaztatzea Euskal Herrian.

d. Edozein kasutan eta hizkuntz nor malkuntzaren ikuspuntutik begiraturik esan behar da, ekimen pribatuko komunikabideetan eta titularitate publikoa dutenen artean ez dela inkompatibilitate linguistikorik planteatu behar. Aitzitik, uste dut batak eta besteak osagarri behar dutela izan. Hain zuzen ere, osagarritasun hori lortzean datza Gobernuaren interbentzioaren justifikaziorik nagusiena.

Erizpide hauek kontutan izanik, honako pr oposamen hauek egiten ditugu:

Telebista

Kontutan izanik ETB -lehen eta bigarren katea- eta Tele Norte ditugula; kontutan izanik, baita ere, Euskal Telebista sortzearen arrazoirik nagusiena euskara sustatzea izan zela, honako helburu eta neurri mailakatu hauek pr oposatzen ditugu, beti ere hezkuntz nor malkuntzaren ikuspegitik, onenak direla pentsatuz.

1. Estatu eta Komunitate Autonomoaren artean akordio bat landu beharko litzateke Euskal Herrian T elebistaren esparruan diseinu amankomuna egon dadin.

2. Diseinu amankomun horretan, Euskararen Legeak hiritarrei telebista-emanaldiak eta informazioa euskaraz jasotzeko aitortzen dien eskubidea bermaturik gelditu beharko litzateke. Beraz, uste dugu Euskal Telebistak, batez ere, euskaraz ihardun behar duela, eta pr ogramazio amankomun horretan, Tele Nortek eta Euskal Telebistaren bigarren kateak programazio bakar eta osagarri bati beharko lioketela erantzun. Programazio horretan beharko litzateke ikusi zein den euskararen funtzioa.

3. Aurreko bi puntuetan aipatu akordioa ez denez erraza lortzen, jakinda dakigun bezala bi telebistak elkarri mutur joka dabiltzala, uste dut komeni dela Euskal T elebistan lehen kateari lehenetasun osoa ematea, bigarrengo katearen

programazioa informazioari eta bertako behar kulturaleri atxikitzea. Tele Norteri dagokionez, neurriak hartu beharko lirateke informazio-emanaldietan euskarak bere lekua izan dezan, progresiboki Espainiako Telebista Euskal Herrian Telebista elebidun batean bihur dadin.

Irratiak

Puntu honen hasieran egindako kontsiderazio berberak kontutan hartuz, irrati ofertari buruz honako puntu hauek aurreratuko ditut.

1. Telebistari buruz aipaturiko Estatu eta Komunitate Autonomoaren arteko akordio-behar berdina somatzen da irrati mailan; hau da, Euskadi Irratia eta *Radio Nacional de España* erakundeei dagokiena alegia.

2. Diseinu amankomun horretan Euskararen Legeak hiritarrei irrati emanaldiak eta informazioa euskaraz jasotzeko eskubidea bermaturik gelditu beharko litzateke. Beraz, aitortzen dien uste dugu Euskadi Irratiak batez ere euskaraz ihardun behar duela.

Programazio amankomun horretan *Radio Nacionaleko* , *Radio 4*, *Radio 5* eta *Euskadi Irratiko*, *Radio Euskadi* eta *Radio Vitoriak* programazio bakar eta osagarri bati erantzun beharko lieketela uste dut. Programazio horretan zein den euskararen funtzioa ikusi beharko litzateke.

3. Aurreko bi puntuetan aipatu akordioa ez denez erraza lortzen, beharrezkotzat jotzen dut Euskadi Irratiari lehenetasun osoa eman beharra, Radio Euskadi eta Radio Vitoria informazio, eztabaida eta kultur emanaldietara mugatuz.

Radio Nacionaleko, *Radio 4* eta *Radio 5*ri dagokienez, neurriak hartu beharko lirateke, progresiboki irrati elebidun bihur daitezen.

4. Irrati pribatuei dagokienez hasierako erizpideetan aipatu bezala, asmoa zera litzateke: progresiboki komunikabide elebidun bihurtzea. Horretarako eta “a”

atalean aipaturiko “programazio bateratua”ren arabera Gobernuak irrtati bakoitzarekin egin beharko lituzke horren kunplimendurako akordioak.

Prensa Idatzia

Komunikabide-sailaren balorapenean esan bezala, prentsa idatziaren esparrua izan da urte hauetan gutxien jorratu dena. Alde batetik merkatuan egunero ditugunak ez dutelako hiritarren informazio-eskubideen ikuspegitik, ezta ere hizkuntz normalkuntzarenetik, aurrepauso handirik eman. Bestetik, Gobernuak ez duelako gai hau iaz arte serio hartu. Ez du gaztelerazko komunikabideekiko politikarik izan eta euskal egunkari proiektuaren proiektuan erabat berandu eta geldo ibili da.

Hemen gogora ekarri nahi dut Euskal Herriko 1988ko Aurrekontu Orokorretan jadanik, talde parlamentari guztien botuekin euskal egunkariari buruz irekitako partida bat. Partida horren izenburua honakoa zen: *“Estudio para creación y puesta en funcionamiento de un periódico en euskera”*, eta bere zioetan hau zioen:

“Realización del estudio sobre el modelo de periódico, estudio de mercado, infraestructura precisa, así como de las fórmulas jurídicas y de gestión. Los grupos parlamentarios firmantes de la enmienda instan al Gobierno a que remita a esta cámara el borrador del proyecto de disposición de su creación y regulación a fin de que se cuente con el máximo respaldo parlamentario”.

Zuzenketa hau posible egin zuen proposamena Euskadiko Ezkerrako talde parlamentariak aurkeztu zuen.

Bi urte geroago, eta kontutan hartuz gizarteko eta politikagintzako zenbait sektoretan euskal egunkariari buruz dagoen eztabaida, uste dut gaur zuzenketa hark orduan baino balio sozial eta politiko handiagoa duela.

Orduan bezala, Euskadiko Ezkerra euskal egunkari baten alde azaltzen da. Uste dugu, bai hizkuntz eskubideen

ikuspegitik, bai hizkuntz nor malkuntzarenetik, hamaika arrazoi badaudela egunkari baten proiektua bultzatzeko. Garbi dugu, baita ere, proiektu hori, gaurkoz behintzat, bakarra behar duela izan eta ezin gaitezkeela proiektu diferenteen arteko muturjokan ibili. Indarrak eta baliabideak batzeko garaia da eta ez elkar ahultzen ibiltzeko. Dударik ez dugu egunkari horrek ahalik eta kontsentsu handi eta sendoena behar duela izan, baina baita ere demokratikoa eta pluralista. Eta batez ere kalitatezkoa, profesionaldua.

Irakurlego-merkatuak ikusirik, publizitate joerak ere bai eta beste zenbait aspektu kontutan izanik, ez dago inongo dudarik egunkari horren ohizko diru iturri nagusia diru publikoarena izango dela esateko. Baldintza horietan, beste zenbait arlotan defenditzen den bezala, garbi dago egunkari hori sortzeko erabakia politikoa dela eta bera hartzeko lekua erakundeen lekua dela. Diru publikoen erabakia eta kontrola ematen den lekua hain zuzen.

Horregatik Euskadiko Ezkerrak bultzatzen duen egunkari-proiektuak ez du bakarrik erakundeetatik diruaren laguntza bilatzen, babes eta erabaki politikoa ere bai baizik. Beraien konpromezua, alegia. Honek ez du esan nahi egunkari-proiektu batekin konprometitzeko prest dauden zenbait gizarte sektoreri ateak ixten zaizkionik. Ez da gutxiago ere. Badira formula mistoak, badira izaera publikoa bermatuz gizarteari ateak zabaltzen dizkioten formula juridikoak. Egunkariaren etorkizunean pentsatzen ari bagara behintzat, ez dago arrazoirik bi proiektuekin bat ez egiteko. Beste arrazoi batzuk baldin badaude tartean, eta baleude ere, ziur nago zilegiak liratekeela, orduan jaun-andr eok, proiektua horien arabera defenditu behar da, ez guztion interesa arrazoibide harturik.

EBren HIZKUNTZ POLITIKA

ERRAMUN BAXOK

Euskal Batasunaren ikusmoldea agertzen dugu lerroalde honetan. Alderdi politiko honek aipamen asko egiten du “Pizkundera” kultur federazioaren idazkiez. Halere bi taldeen artean ez da inolako nahasketarik egin behar.

EUSKARAREN PRESENTZIA PUBLIKOA

Euskal Batasunak bere politika programan kapitulu bat badauka euskal kulturaz. Kulturaren definizio bat eman ondoren “*kultura da Herriaren nortasun kolektiboa, herri honen ezaugarrien bilduma bait da*”, bost puntu lantzen ditu:

- euskaltasunaren eskubideak
- gaurko egoera
- orain arte zer erdietsi dugun
- nortasun nazionalaren berreskuratzea
- epe laburreko eskakizunak.

Zehaztasunetan sartu gabe, puntu nagusi pare bat ager dezagun.

EUSKALTASUNAREN ESKUBIDEAK

Euskara da gure Herriaren jatorrizko hizkuntza. Ikaskuntzan, komunikabideetan eta gizarte harremanetan erabiltzeko eskubidea badugu. Herriak bere kultura badauka eta ezaugarri guztiak biltzen dituen nortasun kolektibo baten jabe gara. Ondorioz, gure gain hartu behar ditugu ikaskuntza, komunikabideak, elkarteak.

Lehendabiziko eskakizun nagusia hau da: euskarar en ofizialtasuna gizarte-eremu guztietan. Eskakizun honi eduki konkretu bat emateko Euskal Batasunak aipatzen du Pizkundera, Iparraldeko kultur elkarten federazioa eta bere gain hartzen du Pizkundearen programa, Euskaldungoaren ihardunaldiek finkatu zuten bezala (1981, 1988).

Hitz bi Pizkundearen programaz. Abiapuntutzat hartu zen Europako Parlamenduak 1987ko urriaren 30ean hartu zuen erabakia hizkuntz gutituen alde. Erabaki horrek indarra hartzen du estatu batean lege bilakatzen delarik. Ez da Frantziaren kasua! Halere oraindik ez bait dugu hizkuntz legerik, Europako erabakia baliatzen dugu gure eskubideen formulatzeko eta eskakizunei ongarritasun politiko bat emateko. Sei eskakizun nagusiak hauek dira:

1. *Euskararen legezko onarmena zerbitzu publikoetan eta irakaskuntzan.*
2. *Legezko aterabideak ikastolentzat eta euskaltegientzat.*
3. *Irakaskuntza elebidunaren zabalkuntza.*
4. *Euskarazko diplomak irakasleen formakuntzarako.*
5. *Diru eta teknika-laguntza euskal irratientzat eta kultur etxeentzat.*
6. *Mugaz gaineko hitzarmena kulturaren eta hizkuntzaren alorretan, bereziki Euskal Telebistaren hedatzeko.*

Ihardunaldien ondotik, *Kultur Foruna* egin zen 1989ko maiatzaren lehenean eta gero DEIADAR elgarrataratze handia egin zen Baionan, euskaltzale, abertzale, elkarte askorekin, eta hautetsi zenbait ere gurekin. Gogoeta eta mobilizazio horiei esker aurrerapen batzuk erdietsi genituen: ikastolen aldeko hitzarmena Hezkuntza Nazionalarekin, euskal diploma unibertsitarioak, Kultur Erakundea, deus guti gau-eskolentzat salbu bi irakasle Hendaiaiko eta Donibane Lohitzuneko udalek ordaindurik.

Bai eta, udalen arteko sindikatua euskal kultura bultzatzeko: Iparraldeko 168 herrietarik 140 biltzen ditu eta jadanik garrantzi handiko dosierak lantzen ditu: bide seinaleak, euskal irradi telebistak, euskarari buruzko ikerketak. Hots, administrazio-mailan, lehen erakunde ofiziala da Euskal Herriaz arduratzen dena.

Urrats ttiki estrategia horretan sartu da Euskal Batasuna eguneroko eraginkortasuna bilatuz. Ilusiorik gabe haler e. Hiru alor azter ditzagun: ikaskuntza, komunikabideak, gizarte-harremanak.

IKASKUNTZA

Bi eredu bereizten ditu Euskal Batasunaren programak, euskal eskola (ikastolak) eta frantses eskola. Ikastolak dira egiazko euskal eskolak herri-hizkuntza eremu guztietan erabiltzeko, ama eskolatik unibertsitateraino. Ikastolentzat onarmen ofiziala eskatzen da, finantziario publikoa, irakasleen formakuntza eta pedagogi tresnak.

Frantses eskola publiko eta pribatuetan daude haur gehienak eta bi eredu ezberdin erabiltzen dira euskarar en ikaskuntzarako: irakasle ibilkariak badabiltza herriz herri eta euskara irakasten dute astean 3 orduz. Klase elebidunetan ("B" ereduaren antzekoak) ikasgai batzuk euskaraz irakasten dira. Nonbait han 3-10 urte arteko haur etan, 1.500 gela elebidunetan daude eta 6.000 ibilkariekin.

Eskakizunak hauek dira: euskararen irakaskuntza ikasle guztientzat, gero eta klase elebidun gehiago, 2. mailan (11-18 urte) euskara izan dadila lehen hizkuntza bizia. Gau eskolek erdietsi behar dute hezkuntz jarraikiaren erueia eta eskubideak: enpresa eta gizarte-zerbitzuekiko lankidetzeta eta finantziamentu publikoa. Baionak egiazko Unibertsitatea hartzen du, elkar lanean ariko dena Bordele, Pabe, Tolosa eta Hegoaldeko unibertsitateekin.

KOMUNIKABIDEAK

Irrati eta telebista publikoek leku ttikia ematen dio euskarari. "Radio France Pays Basque" irratian kultur emankizun bat egunero eta berri-laburpenak: orotara oren bat. "FR 3" Bordeleko telebistan 15 minutuko emankizuna 15 egun guztiz; hots banabeste minuto bat egunero!

Audiobisual-legeaz baliatuz, hiru irrati euskaldun sortu ziren duela 10 urte: *Gure Irratia* gaur egun Baionan dagoena, *Irulegiko Irratia* Garazin eta *Xiberuko Boza* Maulen. Bakoitzak egun osoa betetzen du emankizunez edo jarraikizko musikaz. Noizean behin lankidetzan ari dira, bat

besteari lotuz adibidez, berriketarako edo kirol emankizunetan. Bakoitzaren urteko buxeta 600.000 liberakoa da (12.000.000 pezeta), laguntza publikoak heren bat (1/3) segurtatzen duelarik.

Eskakizuna hau da: irrati publikoek ofizialtasuna eta finantziamentu publikoa hartzen dute, zerbitzu publikoa betetzen dutelakotz hiru herrialde historikoetan.

Telabista-eremuan gure aterabidea Durangoko ETB da. Hegoaldean ETBren jokamoldea kritikatzin duzue. Halabainan, euskaltasunaren alde beti hobekiago egin daitake. Ezer ez dugunon eskakizunak besterik dira.

Alde batetik emankizunak Iparralde osora helaraztea. Zeren eta gaurregun ETB kostaldean baizik ez da ikusten. Bi igorgailu behar litezke Garazin eta Zuberoan ikusteko. Oztopoa ez da teknikalana, gastua milioi t'erdikoa bait litake. Zoritxarrez Frantziako legea kontra dugu, ETBko publizitate-jokamoldea ez omen da onargarria! Aitzaki hau ez dugu onartzen. Pizkundeak dosierra akulatzen du Pariseko Komunikazio-Ministeritzan, Euskal Sindikatuaren laguntzaren itxaropenarekin.

Bestalde, ETB Iparralde osora hedatuko delarik, iparraldekotu behar luke, emankizun batzuk guhaur ek eginik, bai berriketan, bai eta ere fikziozko emankizunetan. Orduan negoziaketa irekiko da Eusko Jaurlaritzar ekin programazioarentzat, Akitaniako telebistar ekin ikusentzunezko produkzioa antolatzeko.

GIZARTE HARREMANAK

Euskal normalizazioari begira, Euskal Batasuna biziki legalista da, eta instituzionalista. Aipatzen ditu Euskaltzaindiaren onarmen ofizial, administrazio-paperen elebitasuna, kultur elkarteak eta kultur etxeak eta bereziki hiru lurraldetakoak Hazparnen, Oztibarren eta Atharratzen, Euskal Erakustokia...

HEGOALDEKO ALDERDIEN HIZKUNTZ PLANTEAMENDUEN BALORAZIOA

Ez dut gogorik alderdi bakoitzaren hizkuntz programara edo jokabidea aztertzeke. Euskal Batasuneko lagun batzuekin hitz egin ondoren hiru ohar agertuko ditut.

EUSKARAREN ALDERDIKATZEA

Estadu guztietan bada zerbait alderdi ezberdinak lotzen dituen. Espainian edo Frantzian kapitalismoak berdintzen ditu alderdiak. Beste leku batzuetan asma ditake erligioak edo ideologiak lotzen dituela alderdiak. Edo proiektu historiko batek, hala nola Suizan, lehen mendi bideen zaintzaile, orain diru bideen gordetzaile, araz!

Euskal Herrian iduri luke euskararen inguruan alderdi abertzaleek aurki lezaketela elkarren arteko lotura edo batasuna. Zer gertatzen da? Alderdi bakoitzak bereganatzen du hizkuntz burruka. Badira erakunde eta ekintza ederrak, baina Iparraldetik ikusiz, bakoitzak darama alderdi baten seinalea: HABE ala AEK, Euskarari Bai ala Bateginik, Korrika ala Letrakit, Egunkaria ala Egunero, EHU ala UEU, ikastolen inguruko auziak, etab...

Norgehiagoka horretatik euskara irabazle ateratzen ote da? Kultur erakunde batentzat esan daiteke alderdi bati lotuago eta sinesgarritasun gutiago duela alderditik kanpo. Ohar honi erantzun dakioke kultura aberriaren definizioari lotua dela. Erantzunari erantzun dakioke Irlanda independienteak herri-hizkuntza galdu duela, Quebec federalak berea salbatu duelarik etab... Nire ustez alderdien arteko kontzertazioa beharrezkoa da euskararen alde. Eta kultur erakundeek beren autonomia zaindu behar dute alderdiei begira.

IPARPOLITIKA

Harluxeten gogoeta da iparpolitika hau. Halabainan abertzaleen helburua da hiru lurraldeak bateratzea: Nafarroa, Iparraldea eta Euskadi autonomoa Euskal Herri bilakatzea. Guk noizbait, Alemaniak berriki egin duena.

Bainan hain zuzen, Alemania federalak 45 urtez zeraman “ostpolitika” (ekipolitika) pragmatiko bat, ekonomi, informazio, kultur eta turismo-alorrean, ideologia ofiziala bazterrean utziz. *Ostpolitikaren* ondorioz ideologi politikoak erori direlarik, Berlinen erdiko orma ere erori da eta bi alderdiak lotu dira.

Harluxeten galdea: hegoaldeko alderdi eta botere politikoek ba ote dute iparpolitika eraginkor bat? Elkarr ekiko herritartasuna ez badugu senditzen, zerk lotuko gaitu?

Hemen agertzen da euskararen garrantzia. Egia esan zein da hizkuntz egoera zazpi herrialdeak ikusiz? Zenbakiak borobilduz Iparraldean 80.000 euskaldun badira eta 200.000 frantsesdun; Hegoaldean 800.000 euskaldun eta 2.000.000 espainoldun. Hizkuntz burruka dagoen bezala, Euskal Herria gaur egun bil baledi, hispanofonoa litake, gaztelaniak bait du gehiengo demolinguistikoa. Eta Iparraldeko espainoldu behar genuke Euskal Herri batuan normalki bizitzeko.

Arazoinamendu absurdo honek erakusten du euskararen garrantzia aberri-proiektuan. Euskarak zazpi herrialdeetan lehentasun zerbait erdietsi arte, Euskal Herriar en batasuna ez da sinesgarri.

IPARRALDEA ZUBIBURU

Gerra-kondairetan maiz aipatzen da zubiburu estrategia (tête de pont) toki berri batean sartzen delarik. Nabari da Hegoaldeak zubiburu estrategia daramala Iparraldeari begira. Adibidez Hegoaldeko alderdi politikoek badute zati bat

Iparraldean Euskadi osoaren sinbolo bezala; Hegoaldeko burruka armatuak ez du onartzen Iparraldekkoa, baina bai iheslarien babesa; kultur federazio gehienak Iparraldera hedatzen dira, nola ikastolak, hala gau eskolak, bertsolaritza, antzerkia, dantza...

Iparraldea irabazle ateratzen da estrategia horr etan? Maizenik ondorio onak agertzen dira. Gutienengan garelakotz, 100etarik 10 demografia eta euskalduntasunaren aldetik, laguntza eta sostengu asko erdiesten ditugu Hegoaldeko ahaideen aldetik.

Halere, gure egoera ez da hain erraza, bietan gutienengan bait gara Frantziari eta Hegoaldeari begira. Adibidez, Iparraldeak eremu guti betetzen du Hegoaldeko komunikabideetan, nola Euskal Telebistan hala aldizkarietan. Ehunetik bi edo hiru?

Bestalde hor dago elebitasunaren eragina. Guk bizi dugun elebitasuna etnikoa da, W. Mackey-k ongi aztertu zuena "hizkuntzen hilkortasunaz" idatzi zuelarik. Elebitasun etnikoa gertatzen da herritar guztiek bigarren hizkuntza jakin behar dutelarik gizartean ongi integratzeko. Alderantziz elebitasun ofiziala -Canadakoa edo Belgikakoa- elebakardunentzat da, bakoitza bere ama-hizkuntzar ekin arrazki bizi dadin. Gu aldiz -euskaldunok- erdaldunak gara.

Zorigaitzaren zorigaitzez, euskaldun guztiok elebidun etniko garelarik, Euskal Herria hirueledun da. Iparraldean euskalfrankofonoak gara eta Hegoaldean euskalhispanofonoak zarete. Nahitaez, bada, gure artean psikolinguistika muga bat eta zailtasun berezi bat elkartzeko. Adibidez, euskara modernoak maileguak egiten ditu hurbileko hizkuntzetatik, zuek espainoletik, guk frantsesetik. Esaten diguzue gure euskara frantsesua dela; erraten dizuet espainola jakinez hobeki ulertzen dela hegoeuskara batua.

Eta nortasuna aipatuz, *télévision française* edo *televisión española* egunero ikusiz, gure baitan bizi den *petit français* edo *españolitoa* handitzen da. Euskaldunok adiskide gara,

bainan frantsesak eta espainolak historian zehar etsai dira. Hor dago gure arteko uler menaren aurkako zailtasun berezia. Hots, zuek gutxiengo bat garaitu behar duzue. Guk gutxiengo bi. Ondorioz, Hegoaldeko alderdientzat ez du Iparraldeak zubiburu bilakatu behar. Egiazko herrikide baizik.

EMAREN HIZKUNTZ POLITIKA

ALAIN IRIART

Nahiz azken urte hauetan abertzale mugimendua eta Iparraldeko jendetzaren parte gero eta handiago bat euskararen ofizialtasunaren alde agertzen den, gure hizkuntza erakunde ofizial eta publiko gehienetatik baztertua gelditzen da. Halabainan, botere publikoek ez dute oraino onartu nahi berreuskalduntze-plangintza baten beharra.

Ondotik ikusiko dugu euskara zertan dagoen irakaskuntzan, komunikabideetan edo administrazioan eta zer balorazio egin dezakegun egoera honetaz.

IRAKASKUNTZAN

- *Ama eskolan.* Ikastoletan aurten 500 bat haur badira "D" ereduaren ikasten dutenak eta Hezkunde Nazionaleko gela elebidunetan beste hainbeste haur, "B" ereduaren beraz. Eskola pribatueta, "B" ereduaren ere haur kopuru tikiago bat.

- *Lehen Mailan.* Ikastoletan 350 bat haurrek ber en ikasketak segitzen dituzte euskaraz, er dararen sartze progresibo batekin. Gela elebidun publiko eta pribatueta beste hainbeste haur nonbait han.

- *Bigarren mailan.* Ikastolek bakarrik segitzen dute euskarazko irakaskuntza batekin Xalbador Ikastegian, Kanbon (200). Hezkunde Nazionaleko gela elebidunetan ere euskarazko kurtsuok badira bainan anitz denbora gutiagor ekin (8 oren astean).

- *Unibertsitatean.* Jazetik goiti Euskarazko DEUG bat bada 60 bat ikaslerekin.

Irakaskuntzarekin bukatzeko ez dugu ahantzi behar *ibilkariak* ere badirela (eskolaz eskola dabiltzan irakasle batzuk). Horiak "A" ereduaren koka ditzakegu nahiz kasu hoberenean 3 oren astean baizik ez duten ematen gelaka eta bereziki barnekaldean (10 bat Hezkunde Nazionalekoak, gutiago eskola pribatueta).

Iparraldean galtzeko arriskutan den euskararen aldeko zinezko politika bat beharrezkoa da. Berrikitan bide berri batzuk ideki badira ere, gela elebidunen zabaltzearen ekin indar gehiago egin behar dugu gure hizkuntzaren salbatzeko. Ikastoletan ditugu gure esperantzak ezartzen bi arrazioengatik:

- Mementuan sistema bakarra baita egiazko elebitasuna segurtatzen duena.

- Ikastolak azkartuz joatean irakaskuntzan parte hartzen duten beste erakundeak behartuak izanen bait dira indar gehiagoren egiterat euskararen alde. Zeren argi eta garbi

bait dugu gela elebidunak sortu direla ikastolengatik, ez erraiteko ikastolei esker. Alde batetik, dudarik gabe, haien kontra joateko bainan ere Pariseko gobernuak ez bait zitekeen deus egin gabe egon Iparraldeko populuak euskarari dion atxekimenduaren aitzinean (SIADECOr en inkestak argi utzi du).

Duda izpirik gabe EMA ikastolen alde agertzen da eta baezpadakoa zaio Iparraldeko haur guztiek euskaraz ikasteko aukera ukan dezaten, hau bait da gure hizkuntza nazionala.

KOMUNIKABIDEETAN

- *Prensa*. Hor ere euskara arrunt baztertua da. Euskara hutsezko aldizkari bat baizik ez da (*Herria*, katolikoa) eta horretaz aparte publikazio abertzaletan erabilia da, guti edo aski (*Ekaitza*, *Enbata*, *Herriz Herri*, *Bizi Hatsa* eta abar).

- *Irratia*. Iparraldean hiru irrati libre badira euskara komunikazio-tresna bezala erabiltzen dutenak (*Gure Irratia-k* eta *Irulegiko Irratia-k* dena euskaraz egiten dute eta *Xiberoko Botza-k* denbora gehiena).

Irrati publikoetan bat baizik ez da (*Radio France Pays Basque*) euskarazko emankizunak hedatzen dituenak (or en bat eta erdi nonbait han egunero).

- *Telebista*. Sail horretatik erran daiteke Euskara osoki baztertua dela. Zenbait urtez, bi igande guztiz, oren erdiko emankizuna zabaldu ondoan (eta euskarararen ikasteko metodo bat interes eta eraginkortasun gutikoa zenbait hila-betez) gaur egun ikus daitezkeen euskarazko emankizunak, Euskal Telebistakoak dira, eta oraino, kostaldean bakarrik. Jakin behar da, bestalde, orain dela guti, Ikus-Entzuneko Goi Batzordeak debekatu duela Euskal Telebista Iparralde guztirat hedatzea, barnekaldeko hautetsiek eskatu zuten reemitidora baten instalatzea.

ADMINISTRAZIOAN

Deus guti errateko hor ere, ez bada gure hizkuntzak ez duela lekurik batere.

Nahiz bulego eta etxe ofizialetan euskaraz mintzatzea arrunt debekaturik ez den, erran behar da paper eta ekintza administratibo guztiak erdaraz egiterat bortxatuak gar ela, legez.

Ohar daitekeen bezala, Iparraldean gure hizkuntza oso bortizki zangopilatzen du estatu frantsesak. Gutienezko eskubideak ere ez dizkio ezagutzen.

Egoera latz eta kezkarri honen aitzinean, Ezkerreko Mugimendu Abertzaleak proposatzen du Iparraldeko hiru probintzia historikoak lurralde antolaketa berri batean bilduak izan daitezen. *Iparraldeko Biltzarra* deitzen dugu.

Egitura politiko eta administratibo horrek gure nortasunaren zaintzeko beharrezkoak diren konpetentziak ukan beharko ditu (bereziki hezkuntza-mailan) eta euskara hizkuntza ofiziala izanen da.

Bistan da, Institutio horrek berreuskalduntze-plangintza orokor bat apailatu beharko duela lehenbailehen.

HEGOALDEKO EGOERA

Bigarren galderari erantzun bat emateko, aitortu behar dugu ez dakigula zehazki zer hizkuntz planteamendu duen alderdi bakoitzak eta, beraz, haien ekintzak, jokamoldeak aztertzen entseiatuko gara. Orokorki mintzatzeko iruditzen zaigu egokia dela hartzea Hegoaldea dagoen bezala, administratiboki erran nahi bait da, bi zatitan banatua. Gainerat, eskualde bakoitzak arrunt jokamolde desberdinak baditu.

KOMUNITATE AUTONOMOAN

Lehen begiradan irudi badu ere Euskararen aldeko politika bat eramana dela hor, gauzak ez dira hain argi.

Bistan da, lehenik EAJ aipatu behar dugu ber eziki, azken hamar urte hauetan bera boterean egon bait da, eta ondorioz, hark duelako hizkuntz politika baten eramateko ahalak izan.

Halabainan, Eusko Jaurlaritza ez da beti argi izan eta batzuetan erran daiteke euskararen kontra joan dela. Aski da aipatzea AEKK ukan dituen arazoak (eta oraino dituenak Korrikarekin adibidez) edo ikastolenak. Laburtzeko, euskararen interesak kontutan hartu gabe, herrikoiak direlakoan edo beste kolore politikoak izateagatik, gure hizkuntzar en aldeko iniziatiba batzuk traba gaitzak ukan dituzte subentzionatuak izateko edo sare publiko batean sartzeko. Biziki damugarria zaigu hori.

Bestalde onartu behar da Euskara Hizkuntza Ofiziala bihurtu dela Komunitateko hiru probintzietan.

Horrek bi gogoeten egiterat bultzatzen gaitu:

- Euskadik zazpi probintzi ditu, eta beraz, beste laueta euskara osoki edo parte, bazterturik gelditzen da.

- Galtzeko arriskutan hizkuntza bati *ofizial* bilakatzea mesedegarria bazaio ere hori ez da dena. Hor dugu fr oga Irlandan (irlandera hizkuntz ofiziala da baina eskualde tiki batean baizik ez da erabilia komunikazio-tresna bezala).

Boterean den alderdiak erantzukizun handi bat badu, eta irudi zaigu Hegoaldean honek ez duela aski indarrrik egi-ten euskara erdararen mailarat heltzeko. Nola onar daiteke adibidez ETB-1ean euskarazko pelikulak erdaraz azpitu-
tuak izatea?

Anitz indar gehiago egin behar da, menperaturik dagoen hizkuntza menperatzailearen heinerat ailegatzeko.

Egia da, EAJk PSOerekin osatu duela gobernu eta azken honek egin ahal guztiak egin, egiten eta eginen dituela euskararen kontra.

Harekin batean, gure iduriko euskararen etsaiak dira alderdi espainolista guztiak (PSOE, CDS, PP, UA, EE), batzuek ezezkoa erraten badute ere.

Euskararen aldean sailka genitzake EAJ, EA eta HB. Azken honek duela, gure ustez, proposamen egokiena egiten erraten duelarik euskarak lehen-lehen lekua behar lukeela euskaldunen eguneroko bizitzan, haien arteko egiazko komu nikazio-tresna bilakatzeko. Kontutan hartuz, bistan da, zein lekutan garen: leku euskaldun batean edo aspaldidanik euskara galdu duen eskualde batean.

NAFARROAN

Euskararen egoera hor ere, Iparraldean bezalatsu, latza da. Ikusiz gainerat mementu honetan eta, zorigaitzez, oraino bulta baterako gobernuan diren alderdiek arrunt ukatzen dutela euskara Nafarroa guztiko hizkuntza historikoa dela.

Ondorioz, onartezina zaigun zatiketa bat inposatu diote Nafarroari eskualde bat euskararik gabe atxiki (garbia?) nahi balute bezala, santuario baten gisan.

Komunitate autonomoan aurkitzen diren alderdi berak badira Nafarroan (UPNez gain) bainan PSOE eta UPN dira jaun eta jabe.

Euskadiko politika mailan, aitortu behar da Hegoaldeko alderdiek axola guti dutela Iparraldez.

Beren burua ez-abertzale daukatenek, erran daiteke axolarik batere ez dutela, haientzat Euskal Herria bitan zatikatzen duen muga hori betikoa bait da eta ez dutelakotz inondik ere zalantzan ezartzen. Alderdi abertzale guztien ikuspegiak, orain dela guti, Iparraldea kontutan hartzen du.

Aitortu behar dugu interes hori gauza berritsu bat dela eta jokamolde horiek sukurtsalistak direla erran dezakegu ere.

Halabainan, onartzen dute betidanik Iparraldea badela, eta Euskadiren parte bat dela.

Alderdi bakoitza bere sailean, bere alorrean, entseiatzen da ttanttoak ezartzen Iparraldean, adarrak sortuz, bere interesak defendatzeko: HBk Euskal Batasunarekin, EAk Iparraldeko EArekin, EAJk Iparraldeko PNVrekin.

Iparraldea erabili nahi dute lehenik beren onerako, nork sostengu-talde bat sortzeko, nork naturaren kontrako aliantzak bultzatzeko (Iparraldea esperientzi-leku bihurtuz), nork itxura abertzaleago batez janzteko.

Azkenean Iparraldearen interes bereziak luzaz baztertuak izan dira. Halabainan, irudi luke, Iparraldeko abertzaleek erakusten duten heldutasunari esker, bakarrik Iparraldekoa den abertzale mugimeduaren lanari esker ikuspegi horiek aldatzekotan direla.

G AIAK

JOXE AZURMENDI
ARESTIREN TINTAZKO BATAIOAZ

ARESTIREN TINTAZKO BATAIOAZ

JOXE AZURMENDI

D*ance dans la prière* kontsideratu ohi da Gabrielen aurreneko poesia publikatua, *Euzko Gogoa*-n, 1954ko udazkenean. Arestik berak uste zuen, lehenengo lan argitaratua, hots, bere “tintazko bataioa”, Karakas-eko *Eusko Gaztedi* aldizkarian eduki zuela. Aldizkari hori begiratu dut eta Gabrielen izan behar duena, nik uste, “*Quatrième mouvement presto*” poesia da, in *Eusko Gaztedi* 37 (ilbeltza 1955 enero) 3, “bertsolaris” atalean, sinadura gabe.

Nik ez dakit esplikazioa: batzuetan aldizkariak ez zir en ateratzen, jarrita edukitzen zuten datan; edo beharbada publikatzeko berak bidali, lehenago bidali zuen hori Gabrieleek, baina gero atzeratu egin zen argitalpena, hipotesi desberdinak egin litezke. Nik behintzat ez dut batere daturik horiek zuzentasunez egiteko.

Sinadurarik ez du poesiak. Baina gaiez, estiloz nahiz euskara moduz, ez du ematen, zalantza handirik egon litekeenik autoreaz. Gainera sarrera honekintxe dago argitaratuta:

“Como un incentivo para todos los jóvenes que se consideran ya ‘viejos’ –o lo dan como excusa– para emprender el estudio de nuestra lengua, presentamos los siguientes versos.

– Aunque no nos juzgamos aptos para opinar sobre la calidad de esta poesía, así como tampoco del euskera laburdino en que está escrita, sí nos place altamente ‘demostrar’ a nuestros lectores cómo es posible llegar a saber el euskera e incluso escribirlo publicando estos versos que se deben precisamente a la pluma de un ‘euskaldun-berri’. Joven compatriota nuestro, bilbaino, que habiéndose pr opuesto aprenderlo –jamás en su casa oyó hablar euskera– consigue al cabo de un laborioso y tesonero estudio, brindarnos unas poesías que harto hablan de aplicación, tenacidad y sobre todo de verdadero amor a la Patria.

– Patria que, estemos donde estemos, siempre se sentirá honrada cuando en euskera hablemos, siempre que en euskera sintamos. ¡El euskera es el camino más recto a la recuperación de Euzkadi, a su liberación, a su corazón!”.

Poesia, Susa-ko Obra Guztien bilduman, vol. I, 14-16 orrialdeetan, “Egin ezpahitu nire nahia” deritzona da funtsean, aldaketatxo batzuk ageri dituela. Hona hemen Gabriel Aresti-ren “aurreneko” poesia hori, aurreneko bere bertsioan:

Quatrième mouvement presto

Baldin gure egunon iraugiteon,
etsaier ezpaderaukegu egin on,
arerioekin ezpagaude egon
kito, ezkarate herioz adinon.

Barkha gitzak gure zorrez; gure semer
Barkha giatzaiek. Eztadila ezer
bara hogenetik; haur dugu aloger
oinhazeengaitik... emari halaber.

hartuko dugu bethiko sosegua:
Gure izanen da begiratugua:
Eztira izanen ura eta sua.
Izanen nizate benedikatua.

Eta eskatzen gatzaio lainkoari
bitartean lizakigun aitzindari.
Lemakigun iragateko bidari.
Uda eta negu gara eske hari.

Zer khausituko dugu lur gibelean?
 Zer aurkhituko dugu haren hotzean?
 Zer dateke geldirik ilhunenean,
 eri, hil, ehortz, ustel gitezenean?

Neurtzen duan neurriaz hizate neurthu:
 Lotzen duan khateaz hizate lothu:
 Maite duan haurrak ezuke debeiu
 Hautsirik taketa ezukek makhulu.

Ahantz dezakegu eraman duguna:
 Mingots lakharra zena bada biguna:
 Indartsutu zalhui erbala zurruna.
 Orain badugu gure primutasuna.

Baohedut orain leheneko minik?
 Galtzedunek eztituzte gudakinik.
 Atsedenean inoiz eztagoz grinik.
 Arztoek ez tute iaten moredinik.

Eta gure egunen izegitean
 basatatik, khiratstatik garenean
 irten, iltki; pitz, itzar gitezenean
 lankoaren ulerreko egotean

Goizetik lanean abiatzen dena
 Baizen ez tate kitatuko; lehena
 Da lehen hasi dena; eta harena
 Izanen da ordaintzerik gehiena.

Mendiko mintzaldia zen bukhatu
 -Jesusen hitz oro ez tira izkribu-
 berbaokin: Igurikiten ausarthu
 ez tutenak bethiko dira dohatsu.

Eta odoltearen oihal gorriak
 Moskauko kharriketean ziran ialgiak.
 Eratzu, eratzu, gaixtoak, dongiak:
 Bizi bitez guti, baina hautetsiak.

Anhitz dira deithu, hautatu gutixe.
 Zertarako egin ditutzu hainbertze?
 Eran itzazu ezautatukinak, leze
 irathotzailean ez titezen erre.

Ustel, khirats nadinean, Ugazaba, egik
 Argia ez takidala itzalirik.
 Iagiko niza nire khatabutatik?
 Barkha gitzak heure Bihotz beragaitik.

Dena dela, zinez Gabrielen aurreneko publikatua izan ala ez izan *de facto* poesia hori, bi gauzak ohargarria dirudi: 1. Arestik *Eusko Gaztedi* hautatu izana bere “tintazko bataio”rako (Bilbo-ko *Eusko Gaztedi*-ko jende artean euskaltzaletu omen zen Gabriel eta euskara ikasi); 2. publikoan agertzeko berak poesia haxe hautatu izana. Gauza biok zuzen ohartuak badira, testu honi Gabriel-en “aurr eneko poesia”ren titulua merezitzeko arrazoi aski izan litezke.

Poesia honen arrastoan jarri nauena, nire paper zaharren artean agertutako Arestiren borradore bat izan da, Andoni Arozena jaunari gutun batean Arantzazutik eginda. Ez dakit nola etorri den egotera nire eskuetan: makinaz kopiatzeko edo, eman zidan menturaz; edo irakurtzeko utzi apika, eritzia eman niezaion edo. Ez naiz oroitzen. Sentitzen dudana, gogoan eduki ez izana da, Landa & Landa-ri emateko beste gutunekin eta originalekin, Arestiren Obra Osoa bildumatu zutenean Susa-ko ediziorako. Paperak orain aurkitu ditut.

Andoni Arozena horrek berak, ikusi dudanez, dexente idazten zuen *Eusko Gaztedi*-n (eta Lazkao-ko bibliotekan kontsulta litezkeen Karakaseko beste aldizkari batzuetan). Martin Ugaldek jakinarazten dit, bere bizi guztian euskaltzale txit fina izan zela. Hil berria omen da. Ez diogu esker handirik erakutsi, egia esateko.

Gutun hau, baliteke sekula ez bidali izatea; beraz, Andoni Arozenak inoiz ez jakin izatea honen berri. Testuak interes apur bat izan lezake, halere, kritiken aurrean Gabrielekek izaten zuen postura nahikoa ongi azaltzen duelako, kritikatu bere euskara zenean batez ere. Testu osoa aldatzen dizut eskuizkribu originaletik.

“Andoni Arotzena jaunari.

Agur terdi.

Zuk eznauzu ezagutzen, ez eta zu nik ere. Gure artean naikoa kilometro dago, eta makinatxo bat litro ur gazi.

Zure izenak, niri, eztit ezer esaten (egia da nire Bilboko txo -koan pixkat apartaturik nagoela, eta nire hogena izanen da seguru). Baina halare, gauza asko ditugu amankomun; biok bizi gara libertaterik ezagutzen ezten erresumetan, estatu faszista batzuren pean; biok gara euskaldunak; eta biok maitatzen dugu Euskadi.

Halare, egia esan behar badizut, uste dut modu diferentetan maitatzen dugula gure herri zahar hau. Nere amodioa egiaren eta errealtatearen ezagutzatik dator. Ni nire herrian bizi naiz, nire herri artean. Orain ere, hitz hauk paperaren gainean eskribitzen ditudan momentu honetan bertan ere, nire herrikideen artean, Arantzazu deritzan paradisu honetan. Nire inguruan (bazkalostea da, eta ehun bat erromesek bazkaltzen dute Oñati gaineko ostatu honetan) euskeraz besterik ezta entzuten. Eta nik eskribitzen dudan euskera hauen artean edonork konprenituko luke. Beraz nik orain karta hau bidaltzen dizut euskaldun bat bazina bezala. Konprenitzen banauzu euskalduna zara; ezpanauzu konprenitzen, etzara euskalduna, eta Euzkadiren semearen izena eztuzu merezi.

Zu beraz, estranjeri aldean zaude. Gogo azterketa zintzo bat eginen bazenuke, esamina barreneko egiazti bat pentsatuko bazenuke, esanen didazu egia, euskal herriaren aldean eta faborean zaude? Egiazko euskal abertzaleak egin behar duen aurreneko gauza hori baita: Gure herriar ekin zaude? Bestelako portaera fazismoa bailitzake. Herritik aparte bizi izatea herriaren etsaia izatea da.

Orain urte bi komedia bi eskribitu nituen: 'Mugaldeko herriaren eginikako Tobera', eta 'Etxe aberatseko seme galdua eta Maria Madalenaren seme santua'. Aurr enekoagatik Euskal Akademiak zortzi mila pezetako sari bat eman zidan. Horrekin asko sartu dira kontra, eta gutxi alde. Baina kontra sartu diren guzti guztiak, eztira sartu nire lanarekin sartu (sic!), ezpada hura eskribitu nuen euskerarekin halako moldez non (Axularrengandik hartu dut azken esaera hau) oraindik eztakidan nire komedia ona den ala ez. Niri, euskera garbia ala zikina denak, eztit axola. Hau ezta hola portatzeko denbora. Badakizu zuk Otxarkoaga edo Uretamendi zer den? Uste dut ezetz. Baina nire Bilbotik egun batean, ahal baduzu, bueltatzen bazara, hoek zer diren jakin ezker, buruko ileak larrituko litzaizketzu. Eta holako gauzak ikusten diren egunean, ze ardura dio inori, egiazko euskal abertzale baldin bada, euskal hitz baten zaporeak?

Tobera. Naikoa disgusto eman dit sekulako komedia honek. Naikoa disgusto eta heren gusto: Aurrena sariko dirua, harekin ohe bat (harmarioa, komoda eta guzti) erosi nuelako. Gero tribunalaren esana; esan zidaten naiz eta nire euskera munduan denik txarrena den, lanaren merituak eskusatzen zuela (gauza asko korrejitu erazi zizkidaten, geroko iskanbila haundiegia izanen zelako); eta hirugarren, joan den eguberrian Arantzazuko koristek estreinatu zidaten.

Zu nere komedian euskerarekin sartzen zara. Baina hemengo fraile batek, Salvatore Mitxelena poeta bikainak, buru belarri defenditu zuen. Deretxo guztia ematen dizut nere obrarekin sartzeko. Hori da gizonaren deretxoa. Baina zure zorionez etzaren nire pertsonarekin sartzen. Amerikako euskaldunek eztzue oraindik giza legea ahaztu. Eskerrik asko, behin euskal abertzaleakan izan nuen fedea ezpaituzu alferrik galtzen utzi.

Nere obrarekin sartzen zara, eta ez nerekin. Esanen dizut gauza bat, bihotzetik eskertzen dizudala, ez nigatik, zugatik baizik. Exenplo bat jarriko dizut konparazio baterako: zuk

diozuna ezta berria, badakizu sariko tribunalaren eritzia. Gainera Arrugain "graxnadin" jaunak naikoa ofenditu zuen Tobera eta Aresti hau nun eta La Gaceta del Norte aldizkarian. A dónde va usted (Gracias por el Ud., diot nik), a donde va usted, Sr. Aresti (esaten zuen harek) con semejantes enormidades? Ofenditu ninduen eta kristau batek ezin ofenditu dezakeen moduan.

Zuk ez, eznauzu ofenditu, eta horregatik ematen dizut eskerrik asko. Esan dut nere obrarekin sartzeko der etxo guztia daukazula, baina ez nerekin. Ni naiz pater familias formal bat, bekoki izerdiarekin eguneroko ogia irabazten duena. Orain arte eznaiz kristau sobera leial bat, eta horregatik kristoide askok iraindu naute. Kristaua ez izateko deretxo ez banuen bezala. Baina orain nere alaba Nerea eta Guria bihotzeko bien edukazioak bultzaturik, Joane XXIII Aita Santuaren semerik egiaztieta bihurtzen naiz.

Euskaldun apaiz gazterik gehiena bezala euskaldun berria naiz. Baina nik eztut euskerarik birrikasi. Ikasi egin dut sustarretik. Honekin demonstratu dut euskal abertzalea naizela. Ni ukatzen nauen euskalduna ezta gizona. Ezta abertzalea. Gauza bat zin egiten dut Arantzazuko amar en aurrean gaur, eta nere bi alaben ohor earen aurrean, abertzalea naizela, buruko puntatik eta behatzetaraino.

Eztut uste euskeraren garbitasuna kondizio premiazko bat denik euskal abertzaletasunean. Uste dut gauza independenteak direla. Bakarrik uste dut euskera dela kondizioa, aurreneko kondizioa. Garbi ala zikin baina euskera.

Eznaiz erromantikoa. Pragmatikoa naiz. Gure Eleiz amaren dogmak besterik eztut onartzen. Eta sabinismoaren dogma eztut onartzen. Sabinista naiz alderdi batzutan baina ez guztietan. Euskeraren dogman ez. Neretzat "euskera garbia" defenditzen duzutenok heretikoak zarete, gure herriaren etsaiak. Baina komertikizunak; gehienak behintzat.

Neretzat bi euskera klase diferente daude: hala erakatsi dit euskal herriak: euskal garbia eta euskal gaiztoa. Eta zuen euskera garbia, euskal gaizto bat da, herriak konprenitzen eztuena. Badakit intentzio onarekin zabilatzatela bide hortatik.

Ikus dezagun: zuk diozu pasaporte baimena dela, baina baimen guztiak eztira pasaporteak. Josepe Azur mendik baimena dauka nerekin gaur egoteko, baina inork ez dio pa -

saporterik eman. Berak dio egun baten fronte popularrekoak emanen diotela pasaporte, beste mundurako fr ontera igarotzeko. Ni Bilboko portukoa naiz, nere jaiotetxetik kaiera ehun metro eskas dago, eta naikoa marinelakin topatu naiz nire urteetan: denak erakusten zidaten pasaporte; naiz ingles, frantzes, noruego ala errusoa, denak pasaporte: passpote, paasport, pasport [grafia zirilikoan idatzita], hitz unibersala da. Euskaldunak zergatik aparte? Zer gatik bereizteko puntuak bila, eta ez unitzekoak?

Mandataria hitza hain dago sustartua gure herrian, eta hain zentzu berezia, ezen baztertzea lesa patriako krimena dirudien. Eta hola, hola eta hola.

Dena dela, eskerrik asko iraindu eznauzulako. Ezta hori gaurko euskaldunen ohitura.

Zuen euskeran: Gora Euzkadi azkatuta.

Nerean, eta nere herriarenean: Biba Euskalerria libre.

Arantzazu, 1963/III/17an

Garesti

P.S.

Ni eznaiz zure adiskidea. Baina segurantzza dadukat, elkar ezagutuko bagenu, adiskideak izanen ginakeela. Segurantzza horretan fidaturik, mesede bat eskatu nahi dizut. Nere tintazko bataioa, hor izan nuen, Karakas horr etan, Euskal Etxe horrek publikaturikako errebista batean, orain hamar edo urte. Eusko Gaztedi errebistan nire aurr eneko olerkiak agertu ziren, baina zorionez eznituen inoiz inprentako tintan ikusi. Alea (?) bilatzen badidazu, eta bion arteko adiskidantzaren aurreneko proba izanen litzake. Edo bigarrena, aurrenekoa nire eskaera humil eta apal hau baita.

Garesti ”

Abertzaletasunak, ezaguna da, gerraostean, odolaren edo arrazaren atxekitasuna signifkatzetik, “hizkuntz abertzaletasuna”ren tankera hartu zuen, hein batean Krutwigek eta eraginda, pentsamolde berri batek, hein batean situazioak berak. (Karakasen ere somatzen den joera da, Bilbon bezalaxe, eta erbesteko Eusko Jaurlaritzan bertan). Ez goaz

hemen Gabrielen traiektoria aztertzer. Baina bere "hizkuntz abertzaletasuna"ren aitortza, askotan tonu polemikoan egina, 60. urteetan oso bihotz-ondokoa zuen, uste dut haren pentsa eta sentimenduko zimentarri nagusi bezala iraun zuela beti. "Niretzat, idatzi zidan 1961eko maiatar en hamazortziko gutunean, eztago egiazko euskal abertzaletasun bat baizik, eta hau da gezur gabeko euskaltzaletasuna. Hau gaberik, gainerakoak alferrikakoak dira, eta harekin gainerakoak barkakizun dira. Bai".

Urte haietako polemikaren sentido nahasi bihurri guztian hartu behar dira aitortza honen balio eta inplikazio difereenteak, hots, euskararen alde, abertzaleak ez ziren "euskaltzale"ekin kolaboratzeko Gabrielen izpiritu eta gogo bezala: Lojendio, Arrue, etab., azken batean *Egan* aldizkaria. Une berean, euskara garbi "abertzale"aren edo aranistar en aurka, euskara mordoilo tradizionala, "karlista". Arruer en begipean sartu zen Aresti, *Euzko Gogoa* utzi eta, *Egan*-en. Baina Arrue ("Beltza"), *Eusko Gaztedi*-koen gogokoa, esaterako, ez zen batere. Lojendio, etab., ez ziren abertzaleak. Frankistak ziren. Gabrielelek, beharbada, justifikatu beharra bezala sentitzen zuen, giro hartan, bere kolaborazioa jende horrekin. "Ni gauza guztien gainetik euskaldun abertzalea naiz", errepikatzen zidan maiatz bereko 27ko gutun berri batean. Izan ere, nola zen posible, abertzalea izan eta euskara mordoiloan idatzi? Horixe: jende askorentzat ez zen posible. Aresti-rentzat bai.

Bikoiztasun hori du Andoni Ar otzenarekin polemikak, hots, *Tobera*-ren inguruko arramantzak. Funtsean, ordea, gertatuak historikoki ez okertzeko (Gabriel oraindik ez bait zen hasiberri bat besterik), auzitan zebilena, kontuan hartu beharra dago, ez Aresti zen eta ez Arestiren teatroa, baizik Euskaltzaindia: honen eraberrikuntza eta Euskaltzaindi edo *Akademia* eraberrituaren erizpideak "euskara garbi"az.

1959ko apirilaren 2ko dataz "Declaración de la Academia de la Lengua Vasca acerca del Vocabulario del euskera" zabaldu zen. Ondorengo eztabaidan Orixek eta hartzen dute parte, eta baita "Ikasle" sinatzen zuen batek ere. Honek,

Gráficas Llodio -n inprimaturik (Depósito Legal 1960; Registro 1961), koadernotxo bat argitaratu zuen, alditxo batean gero, aldizkari edo noizbehinkari tankeran, argitaratzen jarraituko zena (nik lau ale ezagutu nituen). Lehen zenbakian Euskaltzaindiaren azalpenaren aurka luze idazten da, Arriandiagaren *Goizparraik eta Beldubaik* gomendatzen da, etab., baina Arestirik ez da ezertarako aipatzen. Bizkaiko Aurrezki Kutxak *Toribio Altzaga Teatro Saria* sortzen duela eta, komentatzen da, bakarrik, “se nos ocurre que tratándose de la Caja de Ahorros Vizcaina, la que, sin duda, con dinero vizcaino nutre principalmente sus cajas, debiera haber limitado los Concursos a obras escritas en dialecto euzkérico de Vizcaya”.

Bigarren zenbakian, bai (“La Agricultura en el País Vasco”, Gráficas Ellacuría, Bilbo, Depósito Legal 1962): zenbait gairen ondoren (horien artean berriro Arriandiagaren gorazarrezko artikulua bat, Urtzago-k sinatuta), Orixer en heriotza ematen da ezagutzera, “E” batek Mitxelenar en *Historia de la Literatura Vasca* erreseinatzen du (aehendatzen du, agian hobeto: begirune guztizko tonuan beti halere) eta zenbaki honetan (aurrekoan ere “I”k, ez “E”k) inork sinatzen ez duen “Naskaldija” saileko azkeneko puntuan, “¿Dinero vizcaino para eso?” titulupean, testutxo hau dator:

“Ya tenemos dicho que la Caja de Ahorros Vizcaina había puesto en manos de la Academia de la Lengua Vasca determinadas cantidades para premiar la mejor novela y la mejor obra teatral escritas en euzkera. Y sugerimos que esas obras deberían estar escritas en dialecto vizcaino, ya que los premios procedían de dinero vizcaino, y tan necesitada esta Vizcaya de esta clase de obras euzkéricas. No sabemos que la Caja de Ahorros Vizcaina haya recogido nuestra sugerencia, pero...”

Ha llegado a nuestras manos la obra premiada en ese Concurso. Su título es “Mugaldeko herrian eginikako TOBERA”, y aparece publicada por la revista *Egan*.

Vamos a transcribir un pasaje —entre otros semejantes— de la obra, para que nuestros lectores” saboreen la belleza

de su literatura euzkérica”.

Atabalaria.- Erreboluzioa ta libertatea, biba! biba!

Lehen hordia.- Fuera, Fuera!

Atabalaria.- Gatiberioa eta miseria, fuera, fuera!

Beste hordia.- Biba, biba!

Escribir, publicar y premiar tal “cosa”, no tiene calificativo, pero sí hemos de hacer constar, para que el pueblo euzkeldun lo sepa, que su autor y Jurado pertenecen a la Academia de la Lengua Vasca y siguen sus directrices, “depurando” y “embelleciendo” así la lengua vasca”.

Gabrielek hantxe berean iharduki zuen (“Dos folletos alaveses”, 23.05.1962) Bilboko *Hierro* egunkari falangistan: ik. A. Zelaieta. Hortxe Arruza ere [“Arrugain”] gatazkan sartzen da, hori *La Gaceta del Norte*-tik (27 eta 30.05.1962): “Desprecio del léxico y la sintaxis del vascuence en una premiada obra teatral”. Segidan ostera *Ikasle*-k dihardu foileto berri batean “En defensa de la lengua vasca” (Depósito legal 1962): honetan Arriandiaga Orixek berak laudatzen digu (hau izan ote da Orixek bizi zen artean idatziriko azken artikulua? Gaztelaniaz dago); artikulua nagusia *Geu*-rena da, Villasanteren *Historia de la Literatura Vaca*-ren jorraldi luze bat, *Ikasle*-k Aresti-rekiko polemikari heldu dio, “Al habla con el señor Aresti”.

Esan nahi dut, estilu nagusia beti ere Euskaltzaindiarekiko eta hizkera modeloarena zela. Hala ulertu du Arestik berak, *Ikasle*-ri ihardetsiz: “Todo el trabajo de este señor (...) va orientado a difamar, a tuertas o a derechas, el trabajo de la Academia de la Lengua Vasca y particularmente su declaración de principios”. Eredua dago jokoan. Ia-ia badirudi puntu honetan mutur bateko eredua Arriandiagak inkarnatzen duela ere (Arestik antiereduarena jokatu du): Mitxelenaren *Historia*-ren iruzkileak Arriandiaga ez behar adina jaso edo begiratua kritikatzeko; Villasanteren *Historia*-ren masiatzailea berriro Arriandiagarekin dator; harekin berriro *Ikasle*, or obat, Arestiri erantzuki; haren alde, azkenik, Orix. Arriandiaga

maisu aitortuz, Orixek “nuestros jovencitos” eta “algunos jovencitos de nuestros días” ditu gogoan, baina ez gutxiago Euskaltzaindi eraberritua, non, “aunque también hay alguno que otro elemento de autoridad, abundan los de escasa reputación y son los que quieren campear”, “los escandalosos barbaristas de última hora”. Hizkera literarioar en edo ereduaren burruka hori oso mingarria izan zen.

Gabrielek negar eta farre dena batera erraz egiten zuen. Garratza zen eta une berean minbera kritikentzat. Behar-bada liskarron oihartzunak “Ezkutu eta dukat banatan saltzeko bertso”etako hainbatetan, soma litezke, irrizkoak nahiz doluzkoak. “Nire grazia Aresti da ta Goizparrai eta Beldubai /Ardi-zorriak mitrailetekin kanpoan daude atezai”, etab. Kalapitak ez zuen, baina, kikildu. Izatekotan, harrotu. Ez zuen idazten zetazko eskularruz, eta kontra idazten zuenean gutxien-gutxiena. “Nire grazia Aresti da ta ez da etortzen beldurra/ Niregatikan zaunka dabilta hiena eta zakurra”. Tenperamendu *vulkanikoa*, goitibeheraiti bruskoekin bapatean. Dena dela, Bilbo aldeko euskaltzaletasun garaikoan lagun askorik ez zitzaion geratu (Ar estiren “madarikazioa” batez ere bilbotarra izan zen: haren arrakasta, aldiz, Donostiako lagunek suspertu zuten). “Nire grazia Aresti da ta banoa Donostiara / Bilbo itsusi honetatikan joateko astia da”. Oraindik ongitxo, nire memoria flakoa, Arruzaren lepotik trufatzeko egin zituen “bertso bizkaitar” batzuez, gogoratzen da. Susa-ren edizioan data gabekoan artean datorren “Euskal Komedia”z, adibidez. Ezaugarri nabarmen askoa ere berak darama hastapeneko bertsoetan:

Fama aundia dauka Bizkaian
Iparreko Gazeteak
.....
Lengo batean emon eustazan
Sekulako azoteak.

Hori baino gehiago ere behar dute eginak izan 1962ko auzi horren inguruan. Behintzat, Arrutza/arrautza jokoarekin iseka eginaz eta, gomuta ilun bat geratzen zait urruntasunean, algaraka irakurri zizkidala bertso batzuk. Askok dibertitzen zen holako burlak asmatzen.

Anekdotak bat Orixerekin. 1961ean Lizar diren omenez sariketa bat antolatu zen Tolosan. Aresti "Zuzenbide debekatua" rekin presentatu zen. Irabazleak, aurreneko Orixe, bigarrena J.M. Aranalde, hirugarrena Lukas Dorr onoro izan ziren. Hots, gutxienez "joera" bat, bestelako edozein komentario aparte (Gabrielek ez zituen isiltzen). Aresti txir-txar zegoen. *Egan*-en "Lizardi Saria irabazi etzuen poema" bezala markatuz publikatu zuen (geroago Haranburu Altunak koptatu egin zion gestoa). Baina, gehiago protestatu gabe ezin bere barruan kabiturik, presio itzela egin zidan, *Jakinen* (15, 1961, 87) bere amorraren lekukotza grabatzeko. Horrela, lutuzko marku karratu beltz baten barruan, "Azken poema" publikatu behar izan genion aldizkari honetan, poesiarik ez publikatzea erabakita zegoen arren. Oraingo edizioan "Bizi-buruko testamentua (azken bertsoa)" deritzona da. Protesta hori, beraz, ez da ineditoa. Baina diferentziatxo batzuk batetik bestera badiranez gero, biok alboan erka ditzakegu. (Gabriel hasarra zitekeen: baina espresioa, landu eta landu egiten zuen, bere hasarrearena ere):

Jakin*Azken poema*

Kantsazioaren aitzakiarekin
nire gradotik
dimisioa
presentatzen dudalarik,
beste enplego
nekagarriago bat
onartzen dut.

Gabriel Aresti eta Segurola

Susa*Bizi-buruko testamentua
(azken bertsoa)*

Kantsazioaren aitzakiarekin
nire gradotik
dimisioa presentatzen
dudalarik,
beste enplego
zoriontsuago bat
onartuko nuke.

*Firmatzen dut:
Gabriel ARESTI SEGUROLA*

Orixe hil egin zen geroxeago. Haren ohoretako Orixe Saria

(1962ko irailean) Arestik irabazi zuen. Bigarren J.M. Aranalde, hirugarren Lukas Dorr onoro... Poema saritua *Harri eta Herri* izan da, Arestiri laster erabateko garaipena ziurtatu behar ziona literaturazaleen artean. Horra, ba, laburki, Gabriel-en estrata arantza eta laharrezkoa *Tobera*-tik *Harri eta Herri*-ra. Historia errigorezko bat ez nuen egiteko asmoa.

Tobera-ren ondoko istiluez Gabrielelek berak hil baino lehentxeago deklaratu zuen: "La obra con que me inicié como escritor fue *Tobera*, que publiqué en 1960 (*urtebete geroago izan zen*), y es ya en esta fecha cuando comenzaron las críticas reaccionarias contra mí, que fundamentalmente partían de posiciones ideológicas de la anteguerra". Ideologiak baino, uste dut, eskandalo handienak Arestiren euskarak sortu zituela (hori zergatik, testuingurua ulertzeko, Paulo Iztuetak hainbat zehaztasun berri biziki jakingarri aterako du argitara, Orixez burutu duen ikerketan). A. Zelaietaren liburuan Aresti-ren bizitzaz eta obraz, Arruza, Egileor, etabarren kritikak ikus daitezke, beti Aresti-ren mordoiloagatik hain zuzen, baina Aresti-oren kritika, oker ez banago, ez da jaso.

Egunotako solasek, halaber, horiek ere Susa-ko zuzendariekin, Gabrielen beste poesia bat gogarazi didate, "Lauda, baina hil", *Harrizko herri hau*-en jasota, baina inolako argitasun gabe dagoena, nola sortu zen. Hauxe da historia.

Che Guevara Bolibia-ko gerrilan zikin garbitu zutenean, tinta asko isuri zen munduan odolketan haren inguruan. (Zikinagoa ez dakit odola izaten den ala tinta batzuk kasuotan). *Jakin* honetantxe, omenaldi gisako zerbait eskaini genion, gogoeta bat Hegoamerikako egoeraz: Karlos Santamariak, Rikardo Arregik, R. Saizarbitoriak, J.R. Belokik idatzi zuten zenbaki hartan.

Omenalditxo literario internazionalista bat Che Guevarari, kubatarrek antolatua, *Poemas al Che* liburua izan zen, La Habana-n *Instituto del Libro*-k argitara eman zuena 1969an. Badira hor poemak frantsesez, gaztelaniaz,

inglesezt, portugesezt eta galegozt, katalanezt, eta euskarazkoak hiru daude, gaztelaniazko itzulpenar ekin, hizkuntza bietan argitaratuta: Aresti, X. Lete eta ni neu izan ginen errudunak. Hirurok poema franko eskasak igorri genituen, aitortu beharra dago. Beharbada proiektuak *off side* harrapatu gintuen. (Bidali eta gero ni neu testua lantzen eta jorratzen saiatu nintzen amorratuta, baina berandu zen. Hori beste historia bat da nolana ere).

Esan behar da hemen, gauzok errazegi ahazten bait dira, garai hartako beste mila mugidatan bezala, Joan San Martin ibili zela orduan ere euskarazko presentzia antolatzen omenaldi horretarako. Arestiren testua nola lortu zuen, berak ahal izango luke kontatu. (Itzulpena ere gaztelaniara San Martinek berak egin zion Gabrieli).

Che, Etxeberria, Etxebarrieta. Artekale, Nacahuazu. Hamabost urte egiten du orain Gabriel hil zela. Zenbat denbora! (urte gutxian). Pusketazko oroimen hauxe eskainiko diagu aurten. Besterik ez.

[GUNEN GURPILEAN

MARIANO FERRER

ESTATUAK LUZARORAKO
IZUA 1 - EKOLOGIA 0. ALA 2-0?
UNIBERTSITATEKO NORMALTASUNA
ARABIERA BATUA
POLITIKOAK DEITURIKO PRESOK
PETROLIOA
IPINIOZU!
SOLDADU ZORIONTSUA
UGAZABA ERUKARRIAK
GRAMSCI
HBren AZTARNAK
NBErenSISMOGRAFIA
BUSH-EK EGUBERRITAN IKUSI ZUEN GARBI
GORVACHOV ARRISKUTAN
SHERIFFA MINTZO
MARATOI BATEN OROIMENAK
DUDARIK EGON EZ DADIN

MARIANO FERRER

ESTATUAK LUZARORAKO

1991. urtearen hasieran gaude. “Merkatu bakarra” delakoaren aurreko urtean, beraz. Geure artean err egioen Europaz eta estaturik gabeko nazioez mintzo gara oraindik ere. Etorkezunari buruzko gogoetazko ikuspegi hau –estatu erdirakoiari lotzen gaituzten zenbait kaletatik beder en askatuko gintuzkeena– ez dute denek konpartitzen.

The Economist astekariak, estatu-nazioan oinarrituriko erakuntza politiko-sozial-ekonomikoaren formula hiltzorian dagoela uste dutenei ez die sinisterik ematen. Haren eritziz, estatu-nazioak, guk ezagutu bezala, mendebaldean arrakasta handiaz ezarri eta 200 urtez geroztik ez du oraindik ordezkorik, eta aurrerantzean ere, nazioarteko erakuntzaren funtsezko unitiatea izaten jarraituko du.

Astekari ospetsu honek kritikatu egiten ditu supranazionalismoaren bidetik estatu-erakuntza gainditu nahi dutenak (“bur okrazia-gobernuaren antzutasunean eroriko dira” horrelakoak), baina are gogokiago kritikatzten ditu estatu-nazioa unitate txikiagotan desegin nahi luke-tenak (“horiek denek ez dute tolerantzia estatu berrien oinarritzat jotzen, baizik eta herrien arteko batasun-lotura etnia-, erlijio- edo hizkuntz berdintasuna dela sostengatzen duen planteamendu okerra”).

Hala ere, aipatu aldizkariak onartu egiten du badir ela nahikoa ongi funtzionatzen duten estatu homogeneo batzuk (Japonia eta Korea adibidez), baina egun err eibindikatzen diren estatu berri gehienak “aurreritziak, bortizkeriak eta babeslegeak irentsiko dituzte seguruenik”.

Ba al da Britainia Handira joan eta bertan 13. izarraren ideia saltzeko prest dagoen bolondresik?

Urtarrilak 1

IZUA 1 - EKOLOGIA O. ALA 2-0?

Joan den abenduaren 13an Gipuzkoa aldeko autobi-dearen lan-hartzaileek Leitzaran bailara ekiditeko trazaketa aldatzea proposatu zutenean, HBkoek goersten zituztela irakurri nuen “Instituzioek baino sentikortasun handiagoa erakutsi izanagatik”. Ez zegoen oso garbi zein sentikortasunaz, ekologikoaz ala demokratikoaz, ari ziren. Ezer ez badut ere enpresarien aurka, arlo horretan beraiei sentikortasun berezia aitortzea ez zitzaidan erraz egiten. Pistola eta

paretaren artean egon arte behinik behin ez zuten har en berririk jakinerazi.

Egun Diputaziora hurbildu dira, Imanol Muruari beldur direlako lanak hasteko gai sentitzen ez direla esateko. Sentikortasun errespetagarria hau ere, ez honen jatorra baina. Gaur ezagutzera emandako sentikortasun honen argitan, trazaketa berriaren proposamenak gehiago dirudi denbora irabazteko baliabide etsitua beste ezer baino.

Baliteke, ordea, aitorturiko beldurraz aparte aitorgabekorik ere egotea. Baliteke enpresariak, ekologia-demokrazia-zko argudioekiko sentikor izanik ala ez, lanak Diputazioaren ezkutuko edo ageriko presioek beharturik hartzea beren gain. Enpresariak, ordea, ez dute halakorik inoiz ozenki aitortuko, beren enpresen etorkizuna jokoan jarriko luketela ongi baino hobeto bai bait dakite.

Halako bortxarik izan ez dela sinetsi beharrean nago. Kezkatu egiten nau gehiegi, gure artean bai instituzioen eta bai pistolen beldur izan gintezkeela pentsatzeak.

Urtarrilak 4

UNIBERTSITATEKO NORMALTASUNA

Ikasleak geletara itzuli eta eskolak normaltasunez ematen direla diote egunkariak. Zer esan nahi du honek? Ez dagoela, ikasleei dagokienez, ez grebarik eta ez itxialdirik. Ez da, noski, deus esaten geure eguneroko unibertsitate-*normaltasunean* dagoen anormaltasun ezkutuz. Egin dezagun

ezikusiarena, badakigu eta hizkuntza ofizialean normaltasuna ordenu publikoko istilurik ez izatera mugatzen dela.

Zailago litzateke Err etoreak eginiko aldarrikapena kontutan ez hartzea, alegia ikasleen eskakizunak aztertzeko lan- -mahaiak sortuko direla. Erretoreak ontzat hartzen du unibertsitate-funtzionamenduan errakuntza nabariak daudela eta, baita ere, ikasleen eskakizunak err ealistak direla eta “bere burua estimatzen duen edozein unibertsitatearen asmoen artean egon behar direla”. Areago, barkatu ere egiten ditu ikasleek beren eskakizunak azaltzeko erabilitako metodoak, unibertsitatean ohizkoak direla esanez.

Pertsona guztiak bat-batean onak dira. Ikasleak, karguztea eskatu berri dioten Erretorearekin biltzen dira mahai baten ingurura; Erretoreak harreman onak ditu egun batzuk lehenago erraustzat jotzen zituen ikasleekin. Seguruenik alde biek zuten arnasa hartu beharra, irtenbidea aurkitu beharra. Erretorearentzat, administrazio-kontratua sinatzeari uko egiten dioten irakasle bihurrien laguntza ahultzea zen garrantzitsu; ikasle burrukalarientzat, berriz, unibertsitateko beste zenbait sektorek ukatzen dieten ordezkartza lortzea. Ezkontzeraztuna honako hau: zehazgabeko eta dudazko babesa duten lan-mahaiak. Prentsak dioenez, baldin normaltasuna itzuli bada unibertsitatara, lan-mahaiak zintzoen loaldia ezagutuko dute. Oraingoz Barberá jauna da irabazle, puntuetara.

Urtarrilak 7

ARABIERA BATUA

Frantziar prentsan Arjeliako arabiarkuntzari buruzko eztabaida jarraitzea interesgarria da. Aspaldiko nahikunde horrek beti egin du topo frantsesaren eta usaiazko “arabiera” ezberdinen presentziarekin. Arabiera klasikoa, Korangoa, elite batena da eta herritarrik gehienek ez dute ia ulertzen, eguneroko bizitzan lurralde bakoitzeko dialektoa (Golko inguruan “beduina”, Tunisian “erreb-al-mintzaira”, Arjelian “titi” hizkera, e.a.) erabiltzen dutela. Bada, hauetaz aparte, komunikabideen arabiera modernoa, hastapeneko “batua” dei genezakeena. Honek nazionalitate ezberdinetako arabiarrei elkar ulertzen laguntzen die.

Joan den azaroan arjeliar parlamentuak “Arabieraren orokortzea” deitu legea onartu zuen, 1992ko uztaileko arjeliar administrazioaren eta 1997rako unibertsitatearen arabiarkuntza erabatekoa ezarriz. Lege honen arabera, arabieraz idatzirikoa agiriak baino ez dute lege-baliorik izango, eta lege-hausleentzat isun handiak eta 5 urterainoko espetxe-zigorra aurrikusten dira.

Legea eztabaidagune bihurtu da, bere baitan arjeliar gizartearen interes ezberdinak elkartzen bait dira:

a. Belaunaldiei dagokionez, 40 urtez gorako herritar “instalatuak” artean frantsesa da nagusi; 25 urtez beherakoak, ostera, herritarrik gehienak, arabieradun dira (1989ko uztailean irten zen lizeoetatik lehenengo ikasle-sail arabizatua). Hala ere, gazteek berek nahiago izaten dute ikasketak frantsesez jarraitu, testu hobeak, irakasle-aukera handiagoa eta lan ona aurkitzeko itzaropen handiagoak bait dituzte.

b. Sozio-kulturari dagokionez, herritarren parte batek arabiar munduaren aldeko apostu egin du eta mendebaldeko eragin oro ezabatu nahi du, eta arjeliar gizartea menperatu duen elite frankofonoaren aurkako mendeku hartu nahi du; bada, bestalde, “modernitatearen” alde jarri den herritar multzoa, Frantziara eta batzuetan EEBBetara ere begira dagoena eta elebitasuna aurrerapenseinaletzat hartzen duena.

c. Politikari dagokionez, Nazio Askapen Frontea (NAF), desagertze-prozesuan egonik, islamiar aitzinapen integristari eusten saiatzen da, arabiarkuntzaren alde integristak bezain tinko agertzen direla, eta, aldi berean, alderdi sozialisten aurkaritza hazkorra bazterten ahalegintzen da, frantsestuena etiketa ipiniz, sozialistak elebakartasunaren kontrakoak bait dira.

Egoera honetan hikuntzaren etorkizuna une bakoitzeko indar-harremanen menpean dago ezarria, lege onartu berriaren masimalismotik ahazteraino pasa litekeela hurrengo udaberriko legealdi-hauteskundeetan ondoren.

Pertsona batzuk, lege eztabaidatsu honek herritarrek egungo arazo sozial eta ekonomiko oso larrietatik edo independentziaz geroztik xahaturiko 25000 milioi dolarren eskandalutik aldentzeko asmoa baino ez duela pentsatzen dute.

Hau guzti hau gutxi balitz, Kabilian 5 milioi bizilagunek (arjeliarren % 20a) berberieraz egiten dute, eta berberiarrek ez daude herri-bizitzatik bazterturik izateko prest. Integristak ere ba dira: koloniar aztarnak ezabatu nahian, sasi-elebitasuna onartuko luketenak, 2. hizkuntza ingelesa eta ez frantsesa balitz. Gauza berri gutxi lur gainean: Donostiako ikastola batean eskola-egitarautik gaztelera kentzea proposatu dute batzuek.

Urtarrilak 8

POLITIKOAK DEITURIKO PRESOKAK

ETari dagokiona itsumen bihurtu da hainbatentzat. Nahikoa izan da Bilboko gotzainek presoei buruz idatzitako

gutun batean preso arrunten eta politikoen artean bereizketa egitea, batzuek Madrildik eta -okerrago dena- besteek Euskal Herritik zarata izugarria ateratzeko Bilboko gotzainen aurka "terroristen alde aurpegi ematen dutela" esanez.

Ez dut, ez bereizketarekin, ez izenlagunarekin denborarik galdu nahi. Batzuk eta besteak ezberdin *direla* ukatzen duena, ergel galanta! Ez dago ukatzerik aipatu ber eizketa honako honetan datzala, preso politikoek beren delitu arruntak arrazoin politikoek eraginda burutu dituztela. Arrazoin politikoak, bai: norbaitzuk balizkotzat jo ditzaketen arrazoinak hain zuzen, hauexek bait dira ezarritako or-denuaren kontra altxatzeko zergatia.

Ez nuen, baina, honetan astirik galdu nahi. Penagarria zera da, bi aipamen txikik eta 20 lerroko paragrafo batek herritarren aurrean 24 orriko idazkia baliogabetzea. Gogoan izan, irakurle, gotzainen testuak gure gizartean aintzakotzat hartzen dugun justizia egiteko era ankerrarekiko sentikor-tasuna sortu baino ez zuela nahi.

Arazoa ez da bakarrik, beraz, presoen bizi-baldintzak bihotz-ge izatea, eta ezta % 50ak -epaiturik izan baino lehenago- hilabete eta urtetako espetxe-egonaldiak jasatea ere, eta ezta epai-egunera arte beren abokatua ez ezagutu eta gartzelatik irtenda delinkuentziatik ihes egiten utziko ez dien estigma soziala lagun izatea ere. Bada besterik gure gizartean: portaera "desbideratuak" erreprimitzen erabiltzen ditugun baliabideak askoz urriagoak dira pr ebentzio, berreziketa eta bergizarteratzerako ematen ditugunak baino. Herri-diru kopuruaren % 12a militar, polizi eta zigor-sailek irensten dute. % 6,5a baino ez zaio desfaboratuen gizarte-promozioari tokatzen. Eta hau oso grabea da, ar eago Bizkaiko presoen % 80a 30 urtera ez dela iristen eta haueta-rik % 60ak OHOk ikasketak burutzeke dituela jakinik. Eta azkenik, presoen % 80a marjinazio eta miseriako gizarte-sektoreetatik datorrela eta % 75a berretzaile dela jakinda.

Hain da larria gartzeletako egoera, erosoago zaigu begiak edozein aitzakiaz estaltzea. ETArenez, esate baterako.

Urtarrilak 10

PETROLIOA

Zortedunek izaten duten oportunitateaz, urre beltzar en multinazionalak aholkatzeko unibertsitatea utzi zuen Daniel Yergin, Harvardeko irakasleak liburu bat ("Salneurria") argitaratu berri du, petr olioaren historia eta honek gizateriaren bilakaeran izan duen eragina kontatzen diguna.

Idatz-eritzi baten bidez ezagutzen dudan liburu honek zenbatezinezko datu eta pasadizo dakar. Hauetariko bat, idazki osoan huskeria dena, gure zibilizazioan petrolioaren eragina sinbolizatzeko nahikoa litzateke. 1960ean, Yerginek dioenez, Estatu Batuetako ezkontz-proposamenen % 40a automobiletan egin zen. Hau egia bada, petr olioaren eta guduaren arteko erlazioak ezer gutxi harri gaitzake.

Urtarrilak 13

IPINIOZU!

El Jueves aldizkariak bere azalean *hanburger* bat kondoi baten barruan dakar. Gutxieneko prebentzio-neurria dugu halakoa, modako Wendy, Mc Donald's eta Burger delakoetan hartzen denaren kalitateari buruzko KEEren (Kontsumitzaile eta Erabiltzaileen Erakundea) txostenaren laburpena irakurri ondoren: *hanburger* tipikoak ogi-mami gehiago dauka haragi baino, garbitasun handirik ez dago, degradaturiko abelgantzetan frijitzen dira jaki ezberdinak eta otorduak garestiak dira kalitate-prezio bikoteari begiratzuz ger o. Gomendio hoberik ezinezkorik!

Jendearen erantzuna ikusgarria izan da. “Burger”etatik hanka egin dute, hauek izurria balute bezala. Multinazionalek beren arrenkura azaldu dute KEEren txostenak egun gutxitan milioi asko galerazi dizkielako. Urtarrilaren lehenengo astean izan zen. Egun, beterik daude berriro ere.

Kontsumitzaile gizaixoak inkontsekuentetzat salatzea errazegi litzateke. Horrelakoak, dakitena dakitela, semealaben nahikeriari edota gastu txikiko famili-irteera konponduko duen eroskeriari ematen diote amore. Gure inkontsekuentzian baino —erreal eta negargarria izan arren— gure babesgabezia egon liteke azalpena. Defentsagabe sentitzen gara eta, horrenbeste gauza irentsi ondoren, bost axola “hanburger” bat gehiago edo gutxiago jateari!

Urtarrilak 16

SOLDADU ZORIONTSUA

Gudua gaur hasi da. Lagun batek poster bat erakutsi dit. Bertan soldatu bat ikus daiteke irribarre egiten.

“Zoriontsu hilgo naiz petrolioaren salneurria jaitsi dadin”
dio testuak.

Urtarrilak 17

UGAZABA ERRUKARRIAK

ELAk berriro ere salatu du bai enpresarien artean eta bai profesionari liberalen artean ematen den iruzur eskandalugarria. Bizkaian, esate baterako, soldatadunek 1988an batzbesteko sarrerak —nomina bidez kontrolatuak— 1.075.000 pezetatan azaldu dituzte. Enpresari eta profesionarien batzbestekoa aurrekoen erdia baino zertxobait gehiago (909.000 pta) izan zen.

Enpresarien kasuan, beraietariko askok enpr esako langile gisa kotizatzen dutela eta enpresek beren elkartez erga berezia daukatela izan behar da kontutan. Datu honek —enpresarien artean ematen den iruzur-maila gutxietsi gabe— ñabardurak eskatzen ditu ELAren salaketan, enpresarien elkargoek berehala jakinerazi duten bezala.

Inongo profesionari liberalen elkar goren adierazpenik entzun edo irakurri ez dugunez gero, ELAk bete betean asmatu duela suposa genezake. Zer esan nahi du honek? Gure notari, burtsa-ajente, hortz-mediku, merkatari, irudigile, abokatu, arkitekto, kreatzaile, paratzaile, sor o-

artekari eta bestelako profesionari liberalak multzo bakarrean sartuz gero, eta agerturiko beren diru-sarrera gordinak (?) edozein langileren 14 soldatetan zatitzen baditugu, bakoitzari hileko batzbesteko 64.000 pezetatako soldata gordina (?) ateratzen zaio. Urte horretan, 1988an alegia, hileko gutxieneko soldata 44.040 pezetakoa izan zen.

Ez dut barrerik egiten min ematen didalako.

Urtarrilak 18

GRAMSCI

Historia maltzurkeria txikirekin jostatzea ez da bakan. Egun, esate baterako, irakiar gaiztoaren aurkako gurutzada batean —Miterrandi entzun genionez, arrazoimenean eta ez indarrean oinarrituriko “nazioarteko ordenu berria”r en utopia emaitza gisa ekarriko digun gurutzadan hain zuzen— gaudela, Antonio Gramsciren jaiotzaren lehen mendeurrena betetzen da. Gramscik, 1919. urtean Togliatti eta beste batzuekin batera *L’Ordine Nuovo* kultura sozialistaren astekaria sortu zuen.

Efemeride hau ezin da aipamen bat egiteko pasatzen utzi. Bere lehendabiziko idazkietatik hartuko dut. Ez dakigu zehatz-mehatz noizkoa den; bai, ordea, Cagliari lizeoko bere azken ikasturteko lantxo bat dela. Garai hartan Gramscik, 19 urte zituela, bere lehen marxismo-irakurketak egin zituen. Lizeo-lan honek “Zapaltzaileak eta Zapalduak” du izenburu eta honela dio: “...badirudi gizakiak elkar jateko menperatzen duen sena beraien patu ankerra dela, izadiaren aurkako burrukan denen indarrak elkartu behar ean,

horrela izadia gizakien beharrianentzat onuragarriagoa eginez. Era honetara jokatu ordez, herri bat indartsu eta saiatu sentitzen denean, berehala pentsatzen du bere ingurukoei eraso, zapuztu eta zapaltzearekin, argi bait dago edozein garailek garaitua suntsitu nahi duela. Gizakiak, ostera, berez azaluts eta itxurazale izanik, ez du esaten ‘suntsitzeko konkistatu nahi dut’, ‘zibilizatze konkistatu nahi dut’ baizik. Eta besteek, inbidia dioten eta gauza bera egiteko beren txandaren zain dauden horiek, sinestitxurak egiten dizkiote eta baita goraiatu ere.”

Oraindik ere zenbait urtez “ordenu berri” horren zain egon beharko garelakoan nago.

Urtarrilak 22

HBren AZTARNAK

Donostiako fiskal nagusiak delitu arrastorik ikusi du HBko zenbait buruzagik Gipuzkoa aldeko autobidea egiteko enkargua zuten enpresariekin izandako elkarriketetan. Hauek amaitu eta gero, enpresariak uko egin zioten lanak hasteari.

Berri hau irakurtzen ari naizela, burura datorkit “Newsweek” aldizkariak —James Baker EEBBetako Estatu-idazkariak eta Tarik Aziz Irakeko kanpo-arazoetarako Ministroak elkarrekin hitzegin ondoren— idatzi zuena: “Ez dizut mehatxurik egin nahi —esan omen zion batzuetan Bakerrek Azizi—. Ondorioak ulertzea besterik ez dut nahi”.

Baldin HBko buruzagiek fiskalak jarraitzen dituen aztarnak utzi badituzte, Baker haiek baino askoz trebeagoa izan

dela esan beharra dago, gutxienez. Edota justizia politikapean aurkitzen dela.

Urtarrilak 23

NBERen SISMOGRAFIA

Gustatu egin zait Régis Debrayk “Le Nouvel Observateur” aldizkarian NBERi buruz (Nazio Batuen Erakundea) egiten duen definizioa, Golkoko krisian NBEk duen paperaz ari dela.

Debrayk, EEBei Sekuritate Kontseiluan beren nahia inposatzeko bide eman dioten zirkunstantziak aztertzen ditu: “Soviet Batasunak laguntza behar zuen; Txinak, barkamena”. Golkokoan eskuhartzeko erabakiak ez du nazioarteko komunitatearen botuaren beharrik izan, aldeaz aurretik hartua bait zegoen. EEBBak ez dira mogitu 30 urtez gutxietsi duten nazioarteko zuzenbideagatik. EEBBek beren legea ezartzeko NBE mogierazi dute zenbait nazio-interes era harrigarri, makur eta iragankorrean bat etorri direlako.

Debray jaunak besterik ere esan zuen, bere NBE-definizioa interesatzen zait baina: “NBE ez da arbitroa, sismo-grafoa baizik. Sekuritate Kontseiluak zuzenbidezko hitzetara itzultzen ditu indar-harremanak, berauek ezabatzeke”.

Urtarrilak 25

BUSHEK EGUBERRITAN IKUSI ZUEN GARBI

Time aldizkariak Bushen zalantzak kontatzen dizkigu guduaren aldeko erabakia hartu aurretik. Eguberritan eman omen zuen urrats erabakikorra. *Camp Davis*-etik *Etxe Zuri*-ra itzuli bezain pronto, bere aholkulariak bildu eta honela esan omen zien: “Ene baitan konpondu ditut etika-arazo guztiak. Hemen zuri eta beltza ditugu, ongia gaizkiaren kontra”.

Zenbaki berean, orri batzuk aurrerago, honako hitz hauek irakur ditzakegu: “Krisia baino lehenago, Hafez el Assad Siriako buruzagari mendebaldeko hiriburuetan atzerriko terrorismorik gaiztoenaren eta bar ne-zapalkuntzarik basatienaren elkargunea ordezkatzan zuen pertsona zerizkioten. Gogora dezagun bestela Hama hiriko 20.000 hiritarren sarraskia, fundamentalismo musulmanari amaiera eman nahi izan zionean. Baina gero, 19.000 soldaduz Sadamen aurkako akordioa bultzatu duenetik, Hafez El Assad kamarada bihurtu da. Izan ere, azaroan Bush berarekin bildu zen Genevan, 1977az geroztik (Carterrekin orduan) horrelakorik egiten zuen lehenengo estatu-batuar lehendakaria izanik”.

Antza denez, zuria eta beltza, ongia eta gaizkia elkarrekin truka litezke.

Urtarrilak 27

GORVACHOV ARRISKUTAN

Vilnako 14 hildakoek pentsarazten didate, aurr eneko aldiz, Gorbachov-ek ez duela *perestroika* aurrera aterako. Ez da erraza armada eta erregimeneko *gogorren* aurrean tinko

irautea, batzuek inperioa desmantelatu eta besteek Batasuna hautsi duela leporatzen dioten bitartean. Halaz ere, nik neuk Gorvachov-engan sinisten jarraitzen nuen. Gaur egun, ukitutako boxeolari bat, edo seguru sentitzen ez den prestidigitadore bat, edo pista ohostu egin dioten ekilibrista bat bezala ikusten dut. Eta ez dut sarea esaten, *pista* baizik, eszenategi honek -Mendebaldean beldur zioten garaian zuena alegia- bihurtzen bait ditu gizon arruntak pertsonaia, artista. Handi-izate hori galdu duenean, probintzi mailako politikari bihurtu da.

Harritu egiten nau zera inon irakurri ez izateak, baina uste dut kalkulu-errorea izan duela Golkoko krisia dela eta. Alboratu egin da, eta bapatean konturatu gara denok munduak martxa berdina daramala hura gabe. Beldur naiz ez ote diren Soviet Batasunean ere ohartuko.

Urtarrilak 14

SHERIFFA MINTZO

Bush-en nazio-egoerari buruzko diskurtsoa EEBBetako Kongresu eta Senatuak elkarrekin eginiko bilkuran. Mundua adi dago.

Bertsio originala: "This is the only country with the moral stature and the means to lead toward peace the nations of the world".

Itzulpena: sheriffa mintzo.

Urtarrilak 30

MARATOI BATEN OROIMENAK

Eusko Lege Biltzarrak J.A. Ardanza izendatu du Lehendakari. Saioak iraun zituen zazpi orduak aulkitik jeiki gabe jasan nituen. Orain, itzala eskaini dien zuhaitzar en azalean marka bat uzten dutenen antzera, neuk ere eztabaidaz zerbait idatzi beharrean sentitzen naiz han egon naizela jakin erazteko. Honako hauek dira, telegrama modura, nire oroimenetako batzuk:

UA: benetan arrotz zaie euskara. Gaztelera beren lengoia naturala zen bitartean, euskara, besterik gabe, hizkuntza legala zela esaten entzun nien.

PP: nire inpresioa da -arriskutsua nolnahi ere- hauek ere sina zezaketela gober nu-hitzarmena, baina ez zir en deituak izan.

EE: Kepa Aulestiak bene-benetan sinesten zuen Ardantza zela bere hautagaia.

EA: Garaikoetxeak ez zuen hain benetan sinesten.

HB: beren hitzaldia HBren hitzaldi on bat izan zen. Baina aldi berean HBren betiko hitzaldi bera. Legebiltzarrean inork ere ez zion jaramonik egin.

PSE: norbaiti leporatu behar errua... eta ezin benetazko errudunari leporatu.

PNV: jaun eta jabe. Berriz.

Otsailak 1

DUDARIK EGON EZ DADIN

Edizioa ixtear dagoela irakurri dut Emilio Barberak ez duela Ikasle-Koor dinadoraren legitimitaterik onartzen beraiekin azterketa-mahai bateratua prentsaurrean iragarri ondoren. Barberak orain zera esan du Koor dinadorari buruz: “etapa predemokratikoa gainditu ez duen ikaslegoaren zati baten adierazpen heldugabea da”.

Ikasle Abertzaleak uste du Erretoreak ikasleekin jokatu egin duela hauek desmobilizatzeko asmoz. Egia handia. Baina fruta heldurik zegoen; hori ere ez da egia txikiagoa. Bultzadatxo bat nahikoa izan zen. Oraindik asko falta da kanpusa Unibertsitatea aldatzeko behar denerako pr est egon dadin.

Otsailak 2

Euskaratzailea:
TXEMA AUZMENDI